

Załącznik

do uchwały nr 376/XXXI/21
Sejmiku Województwa Pomorskiego
z dnia 12 kwietnia 2021 roku

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	3
WPROWADZENIE	5
I. WYZWANIA GLOBALNE ORAZ WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO	8
II. SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO 2030 ROKU	61
III. STRATEGICZNE WYZWANIA ROZWOJOWE	67
IV. WIZJA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ROKU 2030	68
V. ZASADY HORYZONTALNE STRATEGII	69
VI. ROLA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA	72
VII. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	73
VIII. WYMIAR TERYTORIALNY STRATEGII	114
IX. OBSZARY WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ I MIĘDZYNARODOWEJ	124
X. SYSTEM REALIZACJI	128

WYKAZ SKRÓTÓW

AI	sztuczna inteligencja (Artificial Intelligence)
AOS	ambulatoryjna opieka specjalistyczna
B+R	badania i rozwój
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
CKE	Centralna Komisja Egzaminacyjna
CO	Cel Operacyjny
CPK	Centralny Port Komunikacyjny
CS	Cel Strategiczny
DCT	głębokowodny terminal kontenerowy (Deepwater Container Terminal)
GIOŚ	Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
GOZ	gospodarka obiegu zamkniętego
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICT	technologie informacyjno-telekomunikacyjne
ISP	Inteligentne Specjalizacje Pomorza
jcwp	jednolite części wód przybrzeżnych
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
LGD	Lokalne Grupy Działania
LGR	Lokalne Grupy Rybackie
MOF	miejskie obszary funkcjonalne
MŚP	małe i średnie przedsiębiorstwa
MZ	Ministerstwo Zdrowia
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NGO	organizacje pozarządowe
OKE	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
OMG-G-S	Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot
OSI	Obszary Strategicznej Interwencji
OWES	Ośrodek Wsparcia Rozwoju Ekonomii Społecznej
OZE	odnawialne źródła energii
PES	podmioty ekonomii społecznej
PKB	produkt krajowy brutto

POZ	podstawowa opieka zdrowotna
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PZPWP 2030	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPS	Regionalne Programy Strategiczne
SOR	Szpitalne Oddziały Ratunkowe
SRWP 2030	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
SZR	Subregionalny Zespół Roboczy
TEN-E	Transeuropejska Sieć Energetyczna
TEN-T	Transeuropejska Sieć Transportowa
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
URE	Urząd Regulacji Energetyki
UTK	Urząd Transportu Kolejowego
ZDW	Zarząd Dróg Wojewódzkich
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

WPROWADZENIE

Proces opracowania Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 (SRWP 2030) rozpoczął Sejmik Województwa Pomorskiego przyjmując, w dniu 28 stycznia 2019 r., Uchwałę Nr 51/V/19 w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania SRWP 2030.

W dniu 31 stycznia 2020 r., uchwałą nr 99/118/20, Zarząd Województwa Pomorskiego przyjął projekt SRWP 2030. Projekt ten został opracowany z uwzględnieniem w szczególności:

1. Skali i kierunków zmian sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie i kraju, a także wyzwań rozwojowych stojących przed województwem pomorskim.
2. Procesów zachodzących w otoczeniu województwa w wymiarze globalnym, europejskim, bałtyckim i krajowym.
3. Polityki przestrzennej województwa wskazanej w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 (PZPWP 2030) przyjętym Uchwałą Nr 318/XXX/2016 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r.
4. Doświadczeń wynikających z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, w tym rekomendacji zawartych w Informacji o postępach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, przyjętej uchwałą nr 1280/105/19 ZWP z dnia 19 grudnia 2019 r.
5. Systemu prowadzenia polityki rozwoju kraju oraz legislacji Unii Europejskiej (UE), w tym związanej z uruchomieniem Wieloletnich Ram Finansowych 2021-2027.

Prace nad ww. projektem prowadzone były wielotorowo, przy udziale ponad 60 ekspertów reprezentujących wszystkie kluczowe obszary polityki rozwoju oraz z wykorzystaniem głosu płynącego z czterech subregionów województwa (chojnickiego, słupskiego, nadwiślańskiego i metropolitalnego), które pracowały w formule Subregionalnych Zespołów Roboczych (SZR), stanowiących reprezentację samorządów lokalnych, partnerów społeczno-gospodarczych, w tym organizacji pozarządowych (NGO) oraz środowiska akademickiego.

Kolejnym etapem prac były konsultacje społeczne, które trwały 152 dni (od 31 stycznia do 30 czerwca 2020 r.). W ich ramach zgłoszono ponad 1 300 uwag horyzontalnych i szczegółowych w formie 92 opinii pisemnych złożonych przez instytucje publiczne, sektor pozarządowy, przedsiębiorstwa, uczelnie oraz osoby prywatne. Odbyła się także wstępna debata na forum Sejmiku Województwa Pomorskiego. Zarząd Województwa Pomorskiego przyjął Raport z przebiegu konsultacji społecznych projektu SRWP 2030 uchwałą nr 669/168/20 z dnia 30 lipca 2020 r., a następnie uchwałą nr 914/190/20 z dnia 15 października 2020 r. kolejny projekt Strategii.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, odbyły się konsultacje społeczne projektu Strategii wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko, które trwały od 25 listopada do 23 grudnia 2020 r. Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 4 lutego 2021 r. uchwałą nr 107/221/21 przyjął projekt Strategii uwzględniający wnioski wynikające ze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Projekt Strategii podlegał uprzedniej ewaluacji skuteczności i efektywności realizacji projektu SRWP 2030, w ramach której sformułowano rekomendacje i zalecenia.

Projekt Strategii uzyskał pozytywną opinię ministra właściwego ds. funduszy i polityki regionalnej w zakresie zgodności ze średniookresową strategią rozwoju kraju.

***

Struktura SRWP 2030 obejmuje dziesięć zasadniczych części.

Część I. Wyzwania globalne oraz wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego zawiera podstawowe tezy diagnostyczne, kluczowe z punktu widzenia planowania interwencji, sformułowane m.in. na podstawie dostępnych danych statystycznych, wniosków z analiz, raportów oraz publikacji naukowych i ewaluacyjnych, a także wiedzy eksperckiej. Opracowano również analizę SWOT oraz wskazano inwestycyjne uwarunkowania rozwoju województwa w perspektywie roku 2030, w kontekście kluczowych inwestycji planowanych z poziomu centralnego.

Część II. Scenariusze rozwoju województwa pomorskiego do 2030 roku przedstawia – w sposób wariantowy – możliwe ścieżki rozwojowe Pomorza w najbliższych 10 latach. Przy opracowywaniu ww. scenariuszy wykorzystano megatrendy, tj. postęp technologiczny oraz zmiany klimatyczne i demograficzne. W scenariuszach uwzględniono również potencjalne skutki pandemii COVID-19 na rozwój województwa pomorskiego. Sposób realizacji Strategii w kontekście tych zjawisk będzie miał wpływ na prawdopodobieństwo spełnienia się któregoś ze scenariuszy.

Część III. Strategiczne wyzwania rozwojowe dotyczy tych trendów i zagadnień, które w sposób szczególny determinują zarówno wybór celów, jak i mechanizmy realizacji Strategii.

W części IV. Wizja województwa pomorskiego w roku 2030 – cel główny Strategii określony został pożądanym stanem docelowym, będącym efektem skutecznej realizacji interwencji zamierzonej w SRWP 2030.

W części V. Zasady horyzontalne Strategii przedstawiono reguły, które powinny być uwzględniane przy identyfikacji i realizacji przedsięwzięć wdrażających SRWP 2030. Bezpośrednio z zasad horyzontalnych wynika w szczególności ukierunkowanie tematyczne interwencji oraz kluczowe kryteria, które będą miały zastosowanie przy wyborze przedsięwzięć.

W części VI. Rola samorządu województwa wskazano, jakie funkcje pełnić będzie SWP w procesie realizacji Strategii.

W części VII. Cele strategiczne i operacyjne zawarto opis celów strategicznych oraz celów operacyjnych Strategii, w których sprecyzowano, m.in. zakres tematyczny, ukierunkowanie terytorialne, zobowiązania SWP oraz oczekiwania wobec władz centralnych.

W części VIII. Wymiar terytorialny Strategii przedstawiono ofertę rozwojową dedykowaną poszczególnym obszarom funkcjonalnym województwa.

Część IX. Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej definiuje wyzwania i obszary tematyczne, w których kluczowe znaczenie odgrywa współpraca międzyregionalna i międzynarodowa, w szczególności z sąsiednimi województwami i partnerami w regionie Morza Bałtyckiego.

W części X. System realizacji określono model zarządzania realizacją Strategii, wskazano planowane narzędzia, źródła finansowania oraz system monitorowania i oceny efektów. Zaprezentowano również wizję angażowania partnerów społeczno-gospodarczych w proces realizacji SRWP 2030.

***

Zgodnie z art. 16b oraz art. 21 pkt 1) ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2019 poz. 1507 z późn. zm.) projekt SRWP 2030 jest jednocześnie projektem strategii w zakresie polityki społecznej, która jest integralną częścią strategii rozwoju województwa. Dotyczy to w szczególności takich elementów SRWP 2030 jak:

- część I. *Wyzwania globalne oraz wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego,*
- część III. *Strategiczne wyzwania rozwojowe,*
- część V. *Zasady horyzontalne Strategii* (przede wszystkim zasady dotyczące spójności społecznej, wspierania postaw obywatelskich, wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa oraz wzrostu zatrudnienia),
- część VII. *Cele strategiczne i operacyjne* (przede wszystkim cele operacyjne 2.2. Wrażliwość społeczna oraz 2.3. Kapitał społeczny),
- część VIII. *Wymiar terytorialny Strategii,*
- część IX. *Obszary współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej,*
- część X. *System realizacji,* w której przewiduje się realizację regionalnych programów strategicznych w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej oraz w zakresie edukacji i kapitału społecznego.

I. WYZWANIA GLOBALNE ORAZ WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Pomorskie w obliczu wyzwań globalnych

1. Kryzys klimatyczny i degradacja środowiska

- Zmiany klimatyczne są jednym z największych zagrożeń środowiskowych, społecznych i ekonomicznych na świecie. Obserwuje się nasilenie zdarzeń ekstremalnych, do których należą m.in.: susze, fale upałów, ulewne deszcze, huraganowe wiatry, intensywne burze oraz powodzie, w efekcie których następuje ubożenie zasobów naturalnych, zmiany w bioróżnorodności oraz zmniejszanie dostępu do wody pitnej. Globalne ocieplenie klimatu wpływa na podnoszenie się poziomu wody w morzach i oceanach, co jest efektem wzrostu objętości wody na skutek topnienia lodowców wraz z podnoszeniem się temperatury¹. Rosną też szkody i zagrożenia z tym związane na obszarach zurbanizowanych oraz przynoszą znaczące straty w rolnictwie i na obszarach wiejskich.
- Jednocześnie, postępująca od ponad dwóch stuleci degradacja środowiska przyrodniczego, związana z efektami kolejnych faz rewolucji przemysłowej również generuje szereg problemów. Systematyczne pogorszenie stanu środowiska naturalnego poprzez zanieczyszczenie gleby, atmosfery i wód, powoduje ubożenie gatunków oraz zmniejszenie aktywności biologicznej ekosystemów, co ma ujemny wpływ na jakość surowców do produkcji żywności, powietrza i warunki ekologiczno-sanitarne. Degradację środowiska naturalnego powoduje też w dużej mierze polityka niektórych państw przyzwalających międzynarodowym koncernom czy globalnym przedsiębiorcom szukającym taniej siły roboczej na umieszczanie m.in. uciążliwych zakładów przemysłowych w krajach, gdzie przepisy dotyczące ochrony środowiska są bardziej „liberalne” niż np. w UE. W efekcie, skutkuje to brakiem możliwości zapewnienia wszystkim ludziom dobrych warunków życia i wywołuje nierówności społeczne.
- Czynniki te stanowią realne zagrożenie dla bezpieczeństwa środowiskowego, społecznego (zdrowotnego), politycznego i ekonomicznego, a ich skala i intensywność w miarę upływu czasu będą wzrastać, determinując, m.in. przepływ uchodźców i generując liczne konflikty². Zmiany klimatyczne i wiążące się z nimi mniejsze zbiory, mogą być przyczyną konfliktów o zasoby, a te z kolei zmuszają mieszkańców do migracji³. Natomiast napływ uchodźców lub migrantów, docierających w rejony wolne od napięć, zwiększają ryzyko wybuchu kolejnego konfliktu,

¹ Najnowszy raport Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (IPCC) z 2019 r. alarmuje, że wzrost poziomu mórz w XXI w. jest dużo szybszy niż w XX w. Wody w morzach i oceanach przybywa też dużo szybciej niż wcześniej przewidywano. IPCC wyliczyło, że do końca XX w. poziom wody w morzach i oceanach podniósł się średnio o prawie 16 cm. Obecnie podnosi się rocznie o 3,6 mm, ale za 80 lat może rosnąć o ponad 3,5 cm. Oznacza to, że poziom mórz w 2100 r. podniesie się o prawie 1 m. Warto zaznaczyć, że na terenach do 1 m n.p.m. żyje ponad 200 mln ludzi - to potencjalni uchodźcy. Źródło: <https://www.ipcc.ch/srccl/>

² Bank Światowy prognozuje, że w ciągu najbliższych lat w związku ze zmianami klimatu ponad 140 mln mieszkańców Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej może zostać zmuszonych do migracji, a kierunki ich emigracji będą dotyczyć m.in. Europy. Źródło: <https://www.rp.pl/Ekologia/180329962-Bank-Swiatowy-Zmiany-klimatyczne-zmusza-do-migracji-143-mln-osob.html>

³ Według raportu opublikowanego w magazynie "Global Environmental Change" w 2019 r., w krajach dotkniętych konsekwencjami tzw. Arabskiej Wiosny Ludów (te kraje to m.in. Syria, Libia, Jemen, Tunezja, Egipt) to warunki klimatyczne, które zwiększyły dotkliwość suszy i prawdopodobieństwo konfliktu zbrojnego, były statystycznie ważnym czynnikiem, który wyjaśnia powody migracji z tego regionu świata. Źródło: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/15684/1/1-s2.0-S0959378018301596-main.pdf>

niejednokrotnie na skutek nieporozumień wynikających z różnic kulturowych, bardzo istotne jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa społecznego i niwelowania podziałów, m.in. poprzez zagwarantowanie równości praw oraz ochrony przed dyskryminacją.

- W celu uniknięcia najpoważniejszych skutków zmian klimatu kraje, które podpisały Ramową konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu⁴ zobowiązały się do ograniczenia średniego wzrostu temperatury na powierzchni ziemi do poziomu poniżej 2°C w porównaniu z okresem sprzed obecnej fazy rewolucji przemysłowej⁵. Zapobieganie zmianom klimatycznym realizowane jest również poprzez wdrażanie umów międzynarodowych i zobowiązań, np. w ramach Porozumienia Paryskiego⁶ oraz wprowadzenia obowiązku realizacji celów klimatyczno-energetycznych, tj. obniżki emisji CO₂, rozwijania efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii. Do osiągnięcia neutralności klimatycznej przez gospodarkę ma doprowadzić wdrażanie Europejskiego Zielonego Ładu, który wyznacza ramy unijnych polityk i nowy model gospodarczy. Neutralność klimatyczna oznacza maksymalne ograniczenie emisji CO₂ w przemyśle, transporcie i energetyce oraz zrównoważenie tych emisji, których ograniczyć się nie uda poprzez zwiększanie jej pochłaniania.
- Do wysokiego poziomu zanieczyszczenia, degradacji środowiska naturalnego i uszczuplenia zasobów naturalnych doprowadziły przede wszystkim dawne i obecne sposoby wykorzystywania zasobów. W związku ze zwiększającym się popytem na pierwotne zasoby i malejącą ich dostępnością, coraz bardziej świadomym trendem staje się planowanie gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ, ang. *circular economy*), zmierzające do racjonalnego wykorzystania tych zasobów i ograniczenia negatywnego oddziaływania na środowisko wytwarzanych produktów. Materiały oraz surowce, powinny pozostawać w gospodarce tak długo, jak jest to możliwe, a wytwarzanie odpadów powinno być zminimalizowane. Przemawia za tym również czynnik geopolityczny, bowiem znaczna część zasobów znajduje się na terenach, na których toczą się obecnie konflikty zbrojne, lub którymi administrują władze krajów, niekoniecznie pokojowo nastawione do otaczającego je świata.

2. Cyfryzacja życia i robotyzacja gospodarki

- Postępująca cyfryzacja jest kluczowym zjawiskiem wynikającym z przemian i procesów społeczno-gospodarczych. Zmienia, a czasem wręcz wyznacza kierunki rozwoju w bardzo wielu obszarach

---

⁴ *United Nations Framework Convention on Climate Change*, UNFCCC - umowa międzynarodowa podpisana w 1992 r. w Rio de Janeiro określająca założenia międzynarodowej współpracy dotyczącej ograniczenia emisji gazów cieplarnianych odpowiedzialnych za zjawisko globalnego ocieplenia. Obecnie najważniejszym i najbardziej znany jest protokół z Kioto z 1997 r.

⁵ Aby osiągnąć ten cel, globalne emisje gazów cieplarnianych powinny wkrótce osiągnąć swój szczytowy poziom, a następnie maleć w szybkim tempie. Do 2050 r. należy zmniejszyć globalny poziom emisji o 50% w porównaniu z poziomem z 1990 r. Kolejnym krokiem będzie osiągnięcie przed końcem stulecia neutralności emisyjnej. UE popiera cel UNFCCC i do 2050 r. zamierza obniżyć emisje gazów cieplarnianych o 80-95% w porównaniu z poziomem z 1990 r. Przyjmując ten ambitny cel, uwzględniono niższe wymagania w tym obszarze w stosunku do krajów rozwijających się. <https://www.eea.europa.eu/pl/themes/climate/intro>

⁶ Porozumienie paryskie przyjęto podczas konferencji klimatycznej w Paryżu w grudniu 2015 r. Do porozumienia przystąpiło prawie 190 krajów, w tym Unia Europejska i jej państwa członkowskie. Określono w nim ogólnosiwiatowy plan działania, który ma uchronić przed groźbą daleko posuniętej zmiany klimatu dzięki ograniczeniu globalnego ocieplenia do wartości poniżej 2°C oraz dążeniu do utrzymania go na poziomie 1,5°C.

życia. Szybki rozwój technologii 5G⁷, przemysłu 4.0⁸ (Internet rzeczy⁹, sztuczna inteligencja, rzeczywistość wirtualna¹⁰ oraz rozszerzona¹¹), *big data*, cyfrowa tożsamość, a także postępujące upowszechnienie cyfryzacji usług (np. w zakresie transportu, zdrowia, edukacji, energetyki, bankowości czy turystyki) w coraz większym stopniu definiują nie tylko sposób funkcjonowania przedsiębiorstw, ale też współczesny model życia.

- Cyfryzacja jest również kluczowym czynnikiem rozwoju w politykach miejskich. Mimo rosnącej suburbanizacji obserwuje się coraz większe zaludnienie w niektórych miastach, co stawia przed nimi nowe wyzwania w obszarze społecznym, gospodarczym i środowiskowym. Współczesne inteligentne miasta (*smart cities*) wykorzystują technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT) dla zrównoważonego i nowoczesnego zarządzania oraz oferowania inteligentnych usług publicznych. Wpływa to na poprawę stanu środowiska, bezpieczeństwo, efektywne gospodarowanie zasobami naturalnymi oraz poprawę jakości życia mieszkańców (w tym, dzięki mechanizmom partycypacji obywatelskiej).
- Istotnym trendem, obok cyfryzacji, który będzie miał w przyszłości wpływ na gospodarkę, będzie automatyzacja rutynowych czynności i przejęcie ról przez sztuczną inteligencję, a także endogenizacja postępu technologicznego. Czynniki te spowodują, że miejsc pracy w niektórych usługach i w outsourcingu będzie ubywać.
- Jedną z barier w korzystaniu z e-usług stanowią niedobory infrastruktury sieciowej, co powoduje ograniczenia w dostępności do Internetu szerokopasmowego. W obliczu nierównomiernego poziomu informatyzacji jednostek administracji rozwój e-administracji staje się dużym wyzwaniem.
- Częstym problemem w upowszechnianiu e-usług są również niewystarczające kompetencje cyfrowe mieszkańców, co w połączeniu z ograniczeniami w dostępie do szerokopasmowego Internetu pogłębia zjawisko wykluczenia cyfrowego.
- Jednocześnie obserwuje się rosnące zagrożenie, jakim jest uzależnienie od internetu i życia w sieci, wpływające na zmiany interakcji społecznych i nowy wymiar alienacji. Coraz częstsze są też zagrożenia w cyberprzestrzeni (rośnie skala cyberataków), a wysokie koszty oprogramowania i usług związanych z cyberbezpieczeństwem utrudniają ich upowszechnienie.

3. Starzenie się społeczeństwa i nierówności społeczne

- Starzenie się społeczeństw Europy, jak też innych, już nie tylko wysoko rozwiniętych regionów świata, ale również krajów rozwijających się, jest procesem o niespotykanej wcześniej skali

---

⁷ Bezprzewodowy standard sieci mobilnej piątej generacji.

⁸ Przemysł 4.0 lub czwarta rewolucja przemysłowa to terminy określające zmiany społeczne, przemysłowe i technologiczne wywołane cyfrową transformacją przemysłu. Są to zmiany, które zachodzą w produkcji przemysłowej pod wpływem technologii informatycznych.

⁹ Internet rzeczy (ang. Internet of Things, w skrócie IOT) to koncepcja urządzeń mogących połączyć się z Internetem lub innymi urządzeniami, korzystając bezpośrednio z sieci bezprzewodowych lub, co rzadziej spotykane, za pomocą kabli. Taka definicja Internetu rzeczy zawiera w sobie m.in. współczesne telefony, kamery, czujniki ruchu, stacje pogodowe, a nawet zmywarki, pojazdy czy maszyny przemysłowe.

¹⁰ Rzeczywistość wirtualna (*virtual reality*) – obraz sztucznej rzeczywistości stworzony przy wykorzystaniu technologii informatycznej.

¹¹ Rzeczywistość rozszerzona (*augmented reality*) – technologie łączące w sobie świat rzeczywisty i wirtualny. Na realny obraz nakładane są zazwyczaj wizualizacje 3D.

i natężeniu¹². Proces ten pogłębia się, zarówno przez znaczny wzrost średniej długości życia¹³, jak i niższy niż w przeszłości wskaźnik urodzeń. W efekcie, zanikają proporcje pomiędzy odsetkiem pracujących zawodowo a osobami starszymi, co ma swoje odzwierciedlenie, m.in. we wskaźniku obciążenia demograficznego¹⁴. W przyszłości bezpieczeństwo socjalne milionów ludzi może więc zostać poważnie zachwiane. Należy również podkreślić, że model tradycyjnej rodziny, w tym rodziny wielopokoleniowej ulega znacznemu osłabieniu, a rosnąca liczba beneficjentów nie tylko świadczeń emerytalnych, ale i opieki formalnej może stać się w przyszłości kluczowa. Potwierdza to fakt, że wzrostowi długości życia często nie towarzyszy wzrost długości życia w zdrowiu¹⁵. Różnica między tymi granicami jest wyzwaniem zarówno, dla służb zdrowia, jak też usług społecznych.

- W skali globalnej polaryzacja społeczna pogłębia się. Nierówności społeczne opierają się na zróżnicowanym dostępie do dóbr: materialnych, społecznych oraz kulturowych¹⁶. Jest to najczęściej skutkiem nadmiernie zróżnicowanej zasobności ekonomicznej mieszkańców¹⁷, wynikającej, m.in. z wykształcenia, pochodzenia, wykonywanego zawodu, płci¹⁸, wieku czy stopnia włączenia społecznego. Jednak w obliczu kryzysu klimatycznego lub braku zrównoważonego rozwoju uwypuklają się nierówności w dostępie, np. do wody pitnej, czystego powietrza, energii, ziemi uprawnej, Internetu, a tym bardziej usług społecznych w zakresie, m.in. edukacji, zdrowia, transportu czy kultury. W rezultacie, również w społeczeństwach rozwiniętych coraz częściej pojawiają się nastroje populistyczne, prowadzące do procesów dezintegracyjnych, obserwowanych na poziomie państw czy ugrupowań międzynarodowych. Istnieją obawy, iż procesy te zostaną zdynamizowane wraz z prognozowanym spowolnieniem gospodarczym.

---

¹² Prognozy wskazują, że do 2050 r. w państwach rozwijających się będzie mieszkało 80% ludności powyżej 65. roku życia. <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/starzenie-sie-spolesczenstw-problem-demograficzny-czy-wyzwanie-wspolczesnosci>

¹³ Mediana wieku w UE-28 wzrosła z 38,3 w 2001 r. do 43,1 w styczniu 2018 r. (<https://businessinsider.com.pl>, <https://ec.europa.eu/eurostat>)

¹⁴ Stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Według prognoz Eurostatu do 2050 r. liczba osób w wieku 65+ w krajach UE wzrośnie o około 70%, a liczba osób w wieku produkcyjnym (15–64 lat) spadnie o 12%, co oznacza, że na każdego emeryta będą przypadły dwie osoby aktywne zawodowo, przy obecnie czterech.

¹⁵ Wg Eurostatu, w latach 2008–2018 średnia długość trwania życia w UE-27 wzrosła w przypadku mężczyzn o 2,1 lat, a kobiet o 1,3. Średnia długość życia w zdrowiu rosła dynamiczniej: mężczyźni – 3,2 lata, kobiety – 2,6. Natomiast w Polsce sytuacja była zdecydowanie gorsza: Polacy żyją średnio o 4,5 roku krócej niż mężczyźni w UE, a kobiety o 2 lata krócej niż mieszkanki UE. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku średniej długości życia w zdrowiu. W ciągu ostatniej dekady średnia długość życia w zdrowiu w przypadku mężczyzn wydłużyła się zaledwie o 1,9 lat, a kobiet jeszcze mniej, bo o 1,3 lat.

¹⁶ S. M. Kot, A. Malawski, A. Węgrzecki (red.), 2004, Dobrobyt społeczny, nierówności i sprawiedliwość dystrybucyjna, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

¹⁷ Według raportu Oxfam, 2153 najbogatszych osób w 2019 r. posiadało tyle majątku, co 4,6 mld najbiedniejszych żyjących na Ziemi. W ciągu 2018 r. miliardery zwiększyli swój majątek o 762 mld dolarów, podczas gdy 56% światowej populacji żyje dziennie za 2 do 10 dolarów. Źródło: <https://www.oxfam.org/en/>.

¹⁸ Wg danych GUS i Eurostatu, w 2017 r. w Polsce kobiety zarabiały przeciętnie o ponad 700 zł brutto mniej od mężczyzn. Różnica w poziomie wynagrodzeń między kobietami i mężczyznami mierzona wskaźnikiem *Gender Pay Gap* w 2018 r. wskazuje, że było to zróżnicowanie niższe niż w innych krajach europejskich. Zbliżone do Polski różnice występowały jedynie w Belgii, we Włoszech, w Rumunii czy Słowenii. Skrajnie odmiennie było natomiast m.in. w Estonii, Austrii czy w Niemczech, gdzie wskaźnik *Gender Pay Gap* przekraczał 20%, podczas gdy w Polsce wynosił 8,5%, a średnio w UE 14,1%. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/aid_development_cooperation_fundamental_rights/2020_factsheet_on_the_gender_pay_gap.pdf

4. Współczesne zagrożenia naturalne i cywilizacyjne

- Cywilizacji nieodłącznie towarzyszą różnego rodzaju zagrożenia. Wraz z rozwojem nowoczesnych gałęzi gospodarki – mimo stosowania coraz to doskonalszych zabezpieczeń – zjawiska te nieuchronnie będą narastać. Implikuje to powstawanie coraz większego zagrożenia dla ludzi i środowiska naturalnego, które potęgowane jest niszczycielskimi działaniami sił przyrody. Te, które nie zostały opanowane przez człowieka, przynoszą ogromne straty, zarówno dla zdrowia i życia ludzi, jak i w gospodarce. Niektóre części świata regularnie nawiedzają katastrofy naturalne, takie jak: trzęsienia ziemi i wybuchy wulkanów, a huragany, trąby powietrzne, pożary i powodzie coraz częściej dotykają również Europę. Wśród zagrożeń cywilizacyjnych, obok katastrof w transporcie drogowym, kolejowym, morskim czy lotniczym, występują awarie maszyn i urządzeń, powodujące często skażenia środowiska naturalnego. Terroryzm oraz duże zapasy broni chemicznej i biologicznej, głównie w państwach o nieustabilizowanej sytuacji politycznej i gospodarczej, również stanowią dziś szczególnie aktualne zagrożenie. Niezdrowy styl życia i złe nawyki żywieniowe powodują coraz powszechniejsze choroby cywilizacyjne, a w kontekście zdrowia, w ostatnim czasie szczególnie znaczenia nabrały również zagrożenia epidemiczne.
- W 2020 r. pandemia COVID-19 opanowała prawie wszystkie kontynenty i wywołała nowy rodzaj kryzysu społeczno-gospodarczego, w tym zdrowotnego, co wpływa na zmianę zachowań i funkcjonowania poszczególnych dziedzin życia. Kryzys ten miał natychmiastowy i poważny wpływ na całe społeczeństwa, a dotychczasowe doświadczenia i ciągle aktualizowane prognozy wskazują, że możliwe zmiany strukturalne dotyczące wszystkich obszarów życia społeczno-gospodarczego są trudne do przewidzenia.
- W dobie globalnych zagrożeń, jakim jest pandemia COVID-19, najważniejszym wyzwaniem stało się zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego i ekonomicznego mieszkańców, a także wsparcie przedsiębiorstw. Zamykanie gospodarek niesie trudne do przewidzenia skutki, ze względu na straty gospodarcze, a w konsekwencji również społeczne. Mimo to, decyzje o zamknięciu gospodarki (a nawet o zamknięciu granic) i tak zwanym dystansowaniu społecznym podjęła większość krajów europejskich, azjatyckich i na obu kontynentach amerykańskich. To sprawiło, że aktywność gospodarcza została ograniczona w skali całego świata. Szacuje się, że globalna gospodarka może ponieść straty w wysokości od 5,8 do 8,8 biliona dolarów, co odpowiada 6,4-9,7% globalnego produktu krajowego brutto¹⁹. Zamknięcie gospodarek lub przemodelowanie organizacji pracy (praca zdalna, outsourcing²⁰) ma bezpośredni wpływ na rynek pracy, w tym na wzrost bezrobocia. Z powodu utraty pracy obserwuje się spadek konsumpcji, a także wzrost liczby rodzin żyjących w ubóstwie, co powoduje wzrost potrzeb w zakresie pomocy społecznej.
- W obliczu zagrożenia pandemią COVID-19, szczególnie istotne okazało się funkcjonowanie systemu usług zdrowotnych (wsparciem okazały się nowoczesne technologie cyfrowe), m.in. w zakresie zmian w sposobie świadczenia tych usług, ale także umożliwienia dostępu do usług społecznych i opiekuńczych. Poza nadmiernym obciążeniem systemu ochrony zdrowia, obserwuje się też inne negatywne zjawiska. Rosną potrzeby w zakresie poradnictwa związanego z zaburzeniami psychicznymi²¹. Zmniejszenie dostępności do badań diagnostycznych i do porad

---

¹⁹ Wg szacunków finansistów z Asian Development Bank (ADB), <https://www.money.pl/gospodarka/policzyli-ile-bedzie-kosztowal-nas-koronawirus-suma-robi-wraznie-6511068343429249a.html>.

²⁰ Wydzielenie ze struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa niektórych realizowanych przez nie samodzielnie funkcji i przekazanie ich do wykonania innym podmiotom.

²¹ W ostatnim czasie doszły też przyczyny zaburzeń wywołane m.in. izolacją i lękiem przed pandemią.

lekarskich w przychodniach i poradniach, jak i powszechna obawa mieszkańców przed fizycznymi wizytami w instytucjach ochrony zdrowia sprawiają, że choroby nie są w porę diagnozowane oraz dochodzi do częstszych zaostrzeń stanów chorobowych. Nowa sytuacja spowodowała też zmianę postaw społecznych wywołanych koniecznością poddania się izolacji, dystansowania, czy ograniczania kontaktów bezpośrednich. Z jednej strony, obserwowano wzrost ksenofobii, z drugiej zaś, uwrażliwienie i organizowanie licznych akcji społecznych wspierających służby medyczne, niosących pomoc sąsiedzka i osobom najbardziej potrzebującym.

- Mimo szeregu negatywnych skutków, pandemia COVID-19 przyczynia się do błyskawicznej edukacji rynku i społeczeństwa w zakresie kompetencji cyfrowych. Dlatego też branża ICT stanęła przed dużym wyzwaniem rosnącego zapotrzebowania na usługi i produkty we wszystkich niemal sferach życia. Nastąpił wzrost zapotrzebowania na rozwiązania umożliwiające pracę zdalną, korzystanie z usług w ramach telemedycyny i e-medycyny, e-learningu i innych form zdalnego kształcenia, e-administracji, e-commerce, a w zakresie kultury – nastąpił wzrost zainteresowania digitalizacją zasobów oraz przeniesieniem programów instytucji kultury do sieci. Jednocześnie przyspieszono prace nad rozwojem chmur obliczeniowych i cyberbezpieczeństwa, wprowadzeniem technologii 5G oraz badaniami związanymi z rozwojem sztucznej inteligencji.

Wnioski z analizy sytuacji społeczno-gospodarczej województwa pomorskiego²²

1. Trwałe bezpieczeństwo

a) bezpieczeństwo środowiskowe

- Postępujący proces zmian klimatycznych i prognozowany wzrost częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych wywołuje szereg negatywnych konsekwencji. Województwo pomorskie, z racji nadmorskiego położenia, jest szczególnie zagrożone występowaniem ekstremalnych zjawisk meteorologicznych i hydrologicznych, do których należą, m.in. intensywne opady, silne i porywiste wiatry, burze, sztormy oraz powodzie. Potrzeba adaptacji do zmian klimatu oraz ograniczenia ich skutków wymuszają konieczność dalszego rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury, a także rozważnego podejścia do wyznaczania kierunków rozwoju przestrzennego sieci osadniczej regionu.
- W sposób odczuwalny obserwuje się zarówno spadek poziomu naturalnej retencji wodnej w wielu miejscach regionu, jak również (w obliczu coraz częściej występujących intensywnych opadów deszczu oraz burz) rosnący problem w miastach, gdzie funkcjonują niewydolne systemy zagospodarowania i odprowadzania wód opadowych i roztopowych (w szczególności te oparte na kanalizacji ogólnospławnej), a wyzwaniem staje się odpowiednie zarządzanie tymi wodami. Rozwój gospodarczy, w tym dynamiczny proces zagospodarowania przestrzeni, wpływa na systematyczną zabudowę terenów zieleni lub zagęszczenie już zurbanizowanych obszarów. Utrudnia to podejmowanie skutecznych działań, m.in. w zakresie efektywnego zagospodarowania wód opadowych i roztopowych (przede wszystkim w miejscu w ich powstawania), w szczególności poprzez retencjonowanie, a tam gdzie jest to niemożliwe, poprzez bezpieczne odprowadzanie. Deszcze nawalne powodujące lokalne podtopienia stanowią ryzyko nie tylko w miastach, ale także, ze względu na intensywny rozwój, coraz częściej na terenach podmiejskich. Wymusza to pilną potrzebę zmiany podejścia do zagospodarowania tych obszarów, ze szczególnym

---

²² Niniejszy rozdział z uwagi na dostępność danych obejmuje głównie informacje do 2019 r. i nie odzwierciedla w pełni zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej spowodowanych pandemią COVID-19 oraz działaniami związanymi z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się wirusa SARS-CoV2.

uwzględnieniem powiększania terenów zieleni²³ oraz utrzymania już istniejących (przy wsparciu mikro i małej retencji). Wsparciem działań w zakresie adaptacji do zmian klimatu mogłaby być odpowiednio szeroka i spójna kampania informacyjno-edukacyjna społeczeństwa, która ułatwiłaby aktywizację i zaangażowanie w ten proces samych mieszkańców.

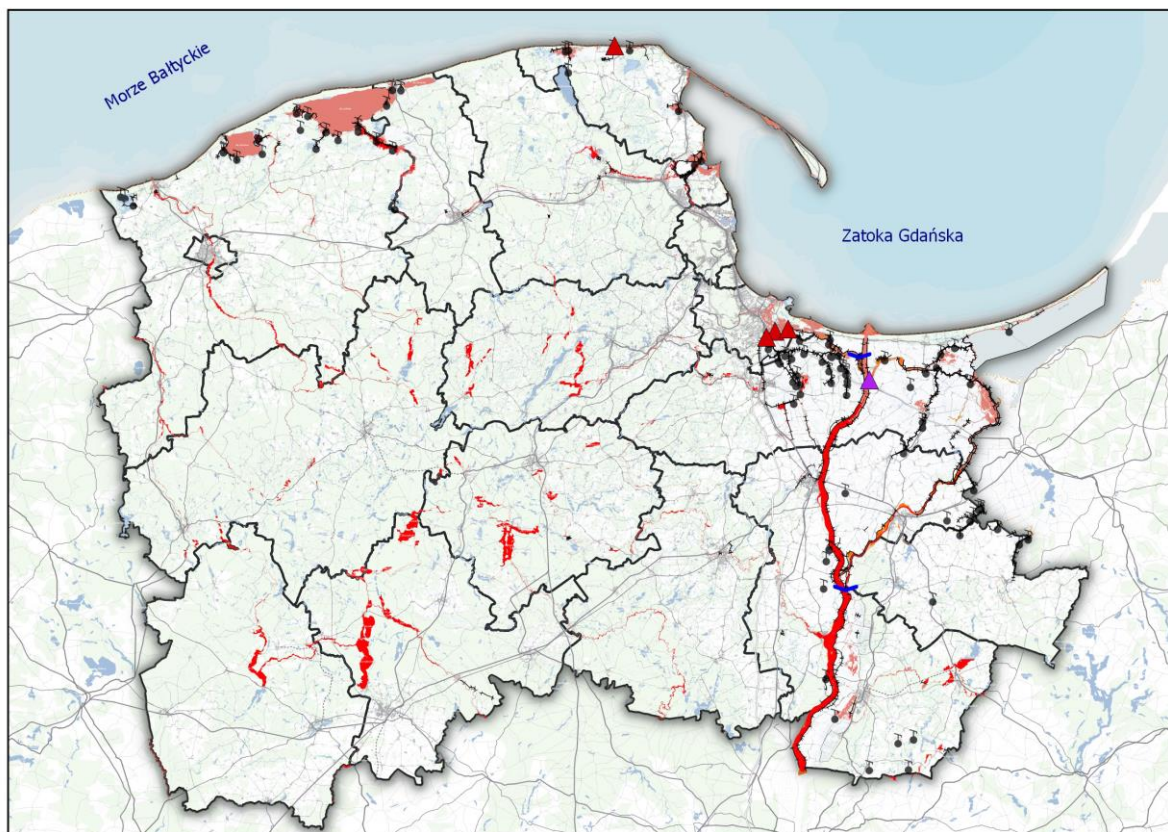
- Ze względu na nadmorskie położenie i uwarunkowania fizjograficzne, część województwa (szczególnie północno-wschodnia) narażona jest na niebezpieczeństwo powodzi. Największe zagrożenie powodziowe występuje w dolinie Wisły, na Żuławach, a także w bezpośredniej strefie nadmorskiej. Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe Żuław uzależnione jest przede wszystkim od sprawnego funkcjonowania infrastruktury zabezpieczającej od powodzi zewnętrznej, tj. odmorskiej (na skutek wezbrań sztormowych), jak również od rzek i przelania się ich wód przez wały przeciwpowodziowe. Istotne jest również istniejące zagrożenie wewnątrz polderów w sytuacji intensywnych lub długotrwałych opadów deszczu. Zagrożenie powodziowe od strony morza oraz rzek wzrasta również ze względu na sposób zagospodarowania terenów przybrzeżnych²⁴. Zagospodarowanie terenów na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią nie powinny naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, planów zarządzania ryzykiem powodziowym oraz zasad określonych w ustawie Prawo wodne. Położenie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią na terenie województwa pomorskiego pokazuje Mapa 1.

---

²³ Udział parków, zieleni i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni miast jest bardzo zróżnicowany. Najwyższy jest w Człuchowie - 19,8%, a następnie w Sopocie, Tczewie, Malborku i Sztumie, ale osiąga w nich znacznie niższe wartości - nieco ponad 6%. Najniższy jest w Czarnem, Łebie i Jastarni (po 0,2%) oraz w Krynicy Morskiej (0,1%). Dane GUS dla 2019 r.

²⁴ Zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, ochronę przed powodzią prowadzi się z uwzględnieniem map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym, a także studiów ochrony przeciwpowodziowej dla obszarów, dla których nie zostały opracowane mapy zagrożenia powodziowego.

Mapa 1. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz infrastruktura ochrony przeciwpowodziowej²⁵

OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ

■ wysokie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi raz na 10 lat	■ obszar między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym
■ średnie prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi raz na 100 lat	■ pas techniczny

INFRASTRUKTURA OCHRONY PRZECIWPOWODZIOWEJ

----- Wały przeciwpowodziowe	▲ Wrota przeciwsztormowe
⊗ Pompownie odwadniające	▲ Wrota przeciwpowodziowe
	~ Wał, jaz, śluza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie map zagrożenia powodziowego (mapa poglądowa).

- Stan ogólny wszystkich jednolitych części wód przybrzeżnych (jcw) przylegających do województwa pomorskiego (Morze Bałtyckie) oraz wód przejściowych (m.in. Zatoka Gdańska

²⁵ Obszary szczególnego zagrożenia powodziowego zostały wyznaczone: 1) w zlewniach większości rzek w województwie pomorskim (wzdłuż całości lub części cieku), w tym: Wisły, Wisły Śmiałej, Wisły Królewieckiej, Martwej Wisły, Tugi, Szkarpawy, Nogatu, Liwy, Motławy, Opływu Motławy, Raduni, Redy, Piaśnicy, Bolszewki, Łeby, Łupawy, Słupi, Wieprzy, Gwdy, Brdy, Kamionki, Wdy, Czarnej Wody, Skotawy, Wierzycy, 2) wokół lub wzdłuż odcinków brzegów części jezior, m.in. Sarbsko, Łebsko, Gardno, Charzykowskiego, Wdzydze, Szczytno, Karsińskie, Jasień, 3) na fragmentach obszaru Żuław, 4) odcinkowo wzdłuż brzegu Zalewu Wiślanego, 5) wzdłuż brzegu Morza Bałtyckiego, w tym Zatoki Gdańskiej i Puckiej (zwłaszcza w pasie technicznym).

i Pucka) jest zły²⁶. Wynika to zarówno z oceny ich stanu/potencjału ekologicznego, jak również ze stanu chemicznego. Zły stan ekologiczny w najwyższym stopniu cechuje wody w obszarze Jastrzębia Góra – Rowy oraz Zalew Pucki, natomiast zły stan chemiczny notują wszystkie badane jcw²⁷ w województwie. Poważnym problemem jest zrzut zanieczyszczeń biogenych (azotu i fosforu) do morza wraz z wodami Wisły, w szczególności z rolnictwa oraz sektora komunalnego, a także postępuje niszczenie ekotonu brzegowego²⁸. Przyczynami zanieczyszczeń wód są też poważne awarie instalacji oraz niekontrolowany zrzut, np. wód zęzowych ze statków²⁹. Ponadto coraz większym problemem jest zanieczyszczenie wód morskich plastikami, w tym mikroplastikami. Potencjalnym zagrożeniem są też wraki statków ze zbiornikami z paliwem oraz broń zatopiona w okresie II wojny światowej. Czynniki te wymuszają konieczność ciągłego monitorowania krytycznych parametrów środowiskowych Morza Bałtyckiego, w tym Zatoki Gdańskiej. Inny problem stanowi rozbudowana infrastruktura paliwowo-gazowa oraz portowo-stoczniowa Zatoki Gdańskiej, która niesie ze sobą ryzyko wystąpienia zagrożeń asymetrycznych³⁰, a w konsekwencji, możliwe zagrożenie katastrofą ekologiczną. W strefie przybrzeżnej obserwuje się również postępującą eutrofizację wód, a regularne zakwity sinic, powodują dyskomfort wypoczynku ze względu na zamykanie kąpielisk morskich w sezonie letnim.

- Dużym problemem są susze, z powodu których zasoby wód podziemnych nie są odnawiane, a także następuje degradacja gleby powodująca spadek jej produktywności. Suszą rolniczą najbardziej zagrożone są obszary położone w odległości do kilkudziesięciu kilometrów od brzegów Wisły, a także we wschodniej oraz w południowo-zachodniej części województwa. Natomiast susza hydrologiczna w największym stopniu zagraża północnej i środkowej części regionu³¹.
- Atutem Pomorza jest relatywnie czyste powietrze, a problem smogu dotyka Trójmiasto w zdecydowanie mniejszym stopniu niż inne duże ośrodki w Polsce³². Podnosi to atrakcyjność osiedleńczą regionu i sprzyja rozwojowi turystyki i oferty czasu wolnego. Nie wszędzie jednak powietrze jest dobrej jakości, ze względu na zróżnicowane źródła jego zanieczyszczeń. Zanieczyszczenia pochodzące z transportu drogowego lub morskiego wydają się mniejszym problemem (zwłaszcza poza obszarami miast) w porównaniu z zanieczyszczeniami emitowanymi

---

²⁶ https://www.gios.gov.pl/images/dokumenty/pms/monitoring_wod/ocena_stanu_2019_2009-2018.pdf

²⁷ Ocena ta nie obejmuje jcw: Zalew Pucki, Zatoka Pucka Zewnętrzna, Władysławowo - Jastrzębia Góra, Rowy – Jarosławiec Wschód, w których nie dokonano pomiarów.

²⁸ Ekoton jest strefą przejściową między różnego typu ekosystemami. Przejście to ma charakter płynny, biocenozy przechodzą jedna w drugą stopniowo, bez ostro zaznaczonych granic. Jednym z najczęściej spotykanych w środowisku przyrodniczym typów ekotonu jest brzeg lasu stanowiący łącznik między lasem a łąką. Odniesić to również można do zlewni rzek i zbiorników wodnych, gdzie strefą przejściową jest zwykle pas roślinności sąsiadującej z ekosystemem wodnym. Obecność ekotonów powoduje przechwytywanie związków biogenych, dzięki czemu ograniczany jest ich wpływ do rzek i dalej do morza.

²⁹ Dopuszczalny do 12 mil morskich od brzegu.

³⁰ Wśród zagrożeń asymetrycznych wyróżnia się głównie terroryzm międzynarodowy, transnarodową przestępczość zorganizowaną, użycie lub groźbę użycia broni masowego rażenia oraz wykorzystanie technologii informatycznych ze szczególnym uwzględnieniem współczesnych metod wojny informacyjnej.

³¹ Na podstawie *Projekt planu przeciwdziałania skutkom suszy z dnia 12 sierpnia 2019 r.*, Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

³² Roczna emisja pyłu PM10 w 2019 r. w aglomeracji trójmiejskiej wyniosła 2079 kg na km², pyłu PM 2,5 - 1799 kg na km², a benzo(a)pirenu zawartego w pyłe PM10 – 0,8 kg na km², podczas gdy np. w aglomeracji wrocławskiej wartości te wyniosły odpowiednio 2540, 2207 i 1,0 kg na km², w aglomeracji łódzkiej 3795, 3279 i 1,7 kg na km², a w aglomeracji krakowskiej 3305, 2 689 i 0,7 kg na km². Dane pochodzą z rocznych ocen jakości powietrza województw na rok 2019, GIOŚ.

głównie na skutek używania przez mieszkańców nieefektywnych i przestarzałych pieców/kotłów grzewczych, a także lokalnych kotłowni opalanych paliwami stałymi. Dotyczy to zarówno miast, jak też obszarów wiejskich, gdzie sieć ciepłownicza i gazowa jest mniej rozbudowana i przeważa ogrzewanie węglowe, które generuje bardzo duże ilości zanieczyszczeń. Stosowanie przestarzałych, nie proekologicznych źródeł ciepła w znacznym stopniu wynika z ubóstwa energetycznego uniemożliwiającego likwidację ogrzewania węglowego i instalację mniej emisyjnych, przyjaznych środowisku urządzeń. Problemem jest też postępujący proces suburbanizacji i rozproszona zabudowa, zwłaszcza na obszarach wiejskich, co utrudnia zarówno lokalizację scentralizowanych systemów ciepłowniczych, a także podraża koszty budowy i utrzymania infrastruktury, np. transportowej umożliwiającej znaczący wzrost roli przyjaznych dla środowiska sposobów zaspokajania codziennych potrzeb mobilności.

- Do 2018 r. w województwie występowały przekroczenia poziomu dopuszczalnego dla pyłu zawieszonego PM₁₀, poziomu docelowego dla benzo(a)pirenu zawartego w pyłe PM₁₀ oraz poziomu celów długoterminowych dla ozonu i pyłu PM_{2,5}. Największe problemy z przekroczeniami w zakresie PM₁₀ notowano w miastach³³, natomiast przekroczenia poziomu docelowego dla benzo(a)pirenu odnotowano we wszystkich stacjach pomiarowych województwa³⁴. Ich głównym źródłem była tzw. niska emisja – spalanie paliw stałych w indywidualnych źródłach spalania oraz transport. Jednakże w 2019 r. sytuacja uległa znacznej poprawie. W aglomeracji trójmiejskiej i strefie pomorskiej nie odnotowano przekroczenia poziomów dopuszczalnych stężenia pyłu PM₁₀, zarówno dla dopuszczalnej częstości przekroczeń średniodobowych stężeń, jak i przekroczeń średniorocznych³⁵. Należy jednak pokreślić, że tak dobrą sytuację obserwowaną jednocześnie w obu strefach, odnotowano po raz pierwszy od czasu prowadzenia pomiarów. Ponadto, złożoność czynników wpływających na stan jakości powietrza oraz specyfika ich pomiarów powodują, że pozytywna zmiana obserwowana w 2019r. (do czasu potwierdzenia jej jako trendu) może mieć charakter wyłącznie incydentalny.
- Dostępna, choć niewielka, ilość danych dotyczących wielkości emisji CO₂ w podziale na województwa, pozwala zauważyć, że województwo pomorskie jest jednym z mniejszych emitatorów tego gazu w Polsce³⁶. W latach 2010-2012 mniejszy udział emisji CO₂ w emisji krajowej miały tylko województwa: lubuskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie i podkarpackie³⁷. W latach 2016-2017 sytuacja nieco się zmieniła. W 2016 r. Pomorskie było dopiero 10. emitorem CO₂ w kraju, jednakże wyprzedziło zachodniopomorskie i lubelskie. Dostarczało prawie 4,1% emisji

---

³³ W 2018 r. dopuszczalne stężenia średniodobowe (50 µg/m³) zostały przekroczone w Gdańsku, Gdyni, Łęborku, Malborku, Wejherowie i Kościerzynie. Źródło: *Roczna ocena jakości powietrza w województwie pomorskim. Raport wojewódzki za rok 2018*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

³⁴ Tj. w Gdańsku, Kościerzynie i Wejherowie. Źródło: *Roczna ocena jakości powietrza w województwie pomorskim. Raport wojewódzki za rok 2018*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

³⁵ Obie strefy uzyskały w roku 2019 klasę A dla obydwu parametrów, podczas gdy rok wcześniej znalazły się klasie C. Brak przekroczeń dopuszczalnej ilości przekroczeń średniej dobowej w województwie pomorskim w strefie aglomeracji trójmiejskiej ostatnio odnotowano w 2017 roku, natomiast w strefie pomorskiej pierwszy raz od czasu prowadzenia pomiarów. Źródło: *Roczna ocena jakości powietrza w województwie pomorskim. Raport wojewódzki za rok 2019*, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska.

³⁶ W 2017 r. 13571,3 tys. ton rocznie, przy 336 556,8 tys. ton rocznie w kraju.

³⁷ Źródło: *Dezagregacja wskaźników ze strategii Europa 2020 na poziom NTS 2: opracowanie metodyki i oszacowanie emisji zanieczyszczeń do powietrza wybranych substancji (gazów cieplarnianych i ich prekursorów) na poziomie wojewódzkim*, KOBiZE 2014.

krajowej. W 2017 r. pozycja regionu w rankingu nie uległa zmianie, ale udział w emisji krajowej nieznacznie spadł do 4,03%³⁸.

- Ok. połowa emisji CO₂ pochodzi z zakładów szczególnie uciążliwych. Tu udział Pomorza w emisji krajowej jest nieco niższy niż w całkowitej emisji CO₂. Region „dostarcza” nieco ponad 3% krajowej emisji, ale od roku 2012 obserwuje się tendencje rosnące wskaźnika. Tendencje rosnące udziału emisji CO₂ z zakładów szczególnie uciążliwych, a malejące udziału w emisji ogółem można interpretować jako zmniejszenie udziału emisji z innych źródeł niż przemysł i energetyka, czyli z gospodarstw domowych i transportu.
- Brakuje zintegrowanego systemu zarządzania środowiskiem, uwzględniającego monitoring zmian środowiskowych, pogodowych i klimatycznych w skali regionu. Istnieje potrzeba w szczególności doskonalenia narzędzi monitorowania zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania oraz wypracowania standardów działań naprawczych. System monitoringu jakości powietrza jest słabo rozwinięty poza obszarem Trójmiasta (w południowo-zachodniej części województwa brak jest stacji pomiarowych). Nie ma też w regionie spójnego systemu monitorowania stanu wód morskich w trybie ciągłym. Szczególnie dotyczy to monitorowania hałasu podwodnego³⁹.
Akwen Zatoki Gdańskiej wymaga stałego monitorowania w trybie ciągłym ze względu na zwiększającą się liczbę i wielkość statków oraz dynamiczną rozbudowę portów morskich, a także budowę kanału żeglugowego przez Mierzeję Wiślaną.
- Prawie 1/3 powierzchni województwa stanowią obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody⁴⁰ (bez obszarów NATURA 2000). Nadmorskie położenie i towarzyszące mu tereny rekreacyjne, w tym plaże, jak również otoczenie jezior, parków i lasów, są niedostatecznie przygotowane do ich wykorzystania. W połączeniu z antropopresją skutkuje to pogłębianiem dewastacji przyrody⁴¹, zwłaszcza przy rozwijającej się turystyce masowej. Ponadto, w nowej zabudowie mieszkaniowej w miastach oraz w rozwijających się obszarach podmiejskich, często brakuje terenów rekreacyjnych, a istniejące tereny zieleni są częściowo zabudowywane. W efekcie, sytuacja krajobrazowa w wielu miejscach jest bardzo zła. Stwarza to nowe wyzwania i skłania do prowadzenia szerokiej edukacji ekologicznej, a także polityki zmniejszającej skutki antropopresji oraz do kompleksowego podejścia do ochrony przyrody i krajobrazu, w tym w szczególności do obszarów chronionych, które mają kluczowe znaczenie z punktu widzenia świadczenia usług ekosystemowych oraz rozwoju turystyki, jak również terenów zieleni na obszarach zurbanizowanych, które mają kluczowe znaczenie, zarówno w walce ze zmianami klimatu, jak również w tworzeniu zdrowego środowiska na obszarach zabudowanych i poprawy jakości życia.
- Pomimo wciąż istniejących potrzeb, Pomorskie utrzymuje się w krajowej czołówce pod względem dostępu do infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków⁴². Region notuje

---

³⁸ Źródło: Obliczenia na podstawie Ochrona środowiska 2018, 2019 GUS.

³⁹ Zgodnie z Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiającej ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej).

⁴⁰ W 2019 r. prawie 602 tys. ha, czyli 32,8% powierzchni regionu. Dane GUS.

⁴¹ Powierzchnia gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji w 2019 r. w województwie pomorskim wynosiła prawie 2,9 tys. ha. Dane GUS.

⁴² W 2019 r. oczyszczalnie ścieków obsłużyły 83,1% mieszkańców, przy średniej krajowej 74,5%. Dane GUS.

jeden z najwyższych poziomów zwodociągowania⁴³ i skanalizowania⁴⁴. Między miastami i obszarami wiejskimi utrzymują się jednak duże dysproporcje, choć różnice te są zdecydowanie niższe niż średnio w kraju⁴⁵. Szczególnie niedostatecznie skanalizowane są niektóre gminy wiejskie, w tym turystyczne (nadmorskie, kaszubskie oraz powiślańskie)⁴⁶. Systematycznie maleje udział ścieków nieoczyszczonych w ogólnej ilości ścieków odprowadzanych do wód lub ziemi.

- Wody podziemne, stanowiące źródło zaopatrzenia w wodę do picia są w większości dobrej jakości, chociaż w niektórych miejscach ich jakość wymaga poprawy. W województwie identyfikuje się trzy obszary o ograniczonej dostępności wód podziemnych, tj. rejon Żuław Wiślanych, rejon Słowińskiego Parku Narodowego oraz Mierzęję Helską. W kontekście zmian klimatu i mogących się pojawić fale upałów i susz istotne jest zapewnienie dobrej jakości wody pitnej.
- Odpady komunalne stanowią prawie 46% odpadów wytwarzanych w województwie. W ostatnich latach obserwowany jest wzrost ich ilości⁴⁷, chociaż dynamika ich przyrostu spada. W 2019 r. prawie 70% ogółu zebranych odpadów stanowiły odpady zmieszane, natomiast udział odpadów zebranych selektywnie wynosił nieco ponad 30%⁴⁸. Prawie 20% zebranych odpadów komunalnych poddano recyklingowi, a niespełna 12% przeznaczono do kompostowania lub fermentacji. Przy konieczności wprowadzania rozwiązań zmierzających do prowadzenia gospodarki o obiegu zamkniętym (GOZ) jest to zdecydowanie niewystarczające. Zmniejszyła się natomiast masa zebranych odpadów komunalnych przeznaczonych do przekształcania termicznego z odzyskiem energii⁴⁹.
- Poważnym problemem w regionie jest obecność dzikich wysypisk odpadów. Na obszarze województwa każdego roku przybywa takich miejsc, a w 2018 r. w porównaniu z 2010 r. ich powierzchnia wzrosła siedmiokrotnie⁵⁰. Skala tego zjawiska wymusza konieczność stałej inwentaryzacji i monitoringu tych miejsc oraz, w niektórych przypadkach, pilnej remediacji wraz z rekultywacją terenu, w celu zapewnienia bezpieczeństwa środowiskowego, zarówno w zakresie ochrony gleby, jak też wód podziemnych.

---

⁴³ W 2019 r. wynosił 96,5%. Dane GUS.

⁴⁴ Zbiorcza kanalizacja sanitarna w 2019 r. obsługiwała 83,7% mieszkańców (1. miejsce w Polsce), przy średniej w kraju 71,2%. Dane GUS.

⁴⁵ W 2019 r. skala zróżnicowania pomiędzy miastem, a wsią sięgała 30,8 p.p., dla Polski różnica ta wynosiła 48,3 p.p. Dane GUS.

⁴⁶ Czynnikiem, który spowalnia rozwiązywanie problemów gospodarki wodno-ściekowej jest rozlewanie się zabudowy na obszarach, na których budowa sieci jest ekonomicznie nieopłacalna lub często nie nadąża za dynamicznym przyrostem terenów zabudowanych. Przykładami gmin o niskim poziomie skanalizowania są wśród gmin nadmorskich np. Smołdzino (32,1% ludności korzysta z sieci kanalizacyjnej), Wicko (33,7%), Choczewo (41,9%), wśród gmin kaszubskich: Kartusy - obszar wiejski (45,0%), Stężyca (51,2%), a gmin powiślańskich: Ostaszewo (7,2%), Stary Targ (21,3%) czy gminy Malbork (23,5%). Dane GUS dla 2019 r.

⁴⁷ W 2019 r. w porównaniu do 2015 r. nastąpił wzrost ilości zebranych odpadów komunalnych o prawie 24%. Dane GUS.

⁴⁸ 32,2%. Dane GUS dla 2019 r.

⁴⁹ W 2019 r. ich udział wynosił 19,2% i znacznie się obniżył w porównaniu do 2017 r., w którym wynosił 30,2%, chociaż nieco wzrósł w porównaniu z poprzednim rokiem (18,6%). Dane GUS.

⁵⁰ W rekordowym 2017 r. zlikwidowano prawie 1,8 tys. dzikich wysypisk, a wielkość odpadów komunalnych zebranych podczas ich likwidacji przekroczyła 5 tys. ton. Mimo, że w 2018 r. liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk zmniejszyła się do niecałego tysiąca, to jednak zebrano przy tej okazji ponad 3,7 tys. ton odpadów komunalnych. Na koniec 2019 r. zinventaryzowano natomiast 202 istniejące dzikie wysypiska. Dane GUS.

- Ważnym wyzwaniem jest zapewnienie stabilności i efektywności systemu zagospodarowania odpadów medycznych i weterynaryjnych oraz odpadów niebezpiecznych ze względu na fakt, że w 2024 r. kończy się umowa dzierżawy gruntu w Gdańsku, na którym zlokalizowana jest spalarnia odpadów niebezpiecznych firmy Port Service, będąca największą tego typu instalacją funkcjonującą w województwie pomorskim.

b) bezpieczeństwo energetyczne

- Ze względu na nadmorskie położenie oraz pozostałe uwarunkowania fizjograficzne, region ma bardzo dobre warunki wietrzne, solarne oraz duże możliwości w zakresie pozyskiwania biomasy⁵¹, co przekłada się na znaczący potencjał do produkcji energii ze źródeł odnawialnych (OZE)⁵². Pomorskie przekracza postawione przez UE wymagania odnośnie rozwoju energetyki ze źródeł odnawialnych⁵³, a 51,9%⁵⁴ (od 2013 r. wzrost o ponad 15 p.p.) energii wytwarzanej w regionie pochodzi z OZE, przy czym największą część tej energii wytwarzają farmy wiatrowe (ok. 86%).
- Energetyka wiatrowa na morzu stanowi szczególną szansę dla rozwoju regionu ze względu na brak samowystarczalności energetycznej Pomorza. W obliczu obserwowanego obecnie trendu wzrostowego zużycia energii elektrycznej, może być to kluczowe dla poprawy bezpieczeństwa energetycznego regionu. Poza możliwością produkcji czystej energii z OZE, inwestycje w tym zakresie to ogromny potencjał rozwoju dla polskich portów morskich i ich zaplecza, ponieważ staną się centralnym punktem łańcucha dostaw do budowy farm. Będą miały znaczący wpływ, zarówno na efektywność, jak też na terminowość procesu instalacji turbin na morzu. Funkcjonowanie tego typu farm wiatrowych to też szansa rozwoju dla portów średnich i małych. Będą mogły świadczyć typowe usługi dla inwestora morskiej farmy wiatrowej oraz usługi specjalistyczne, dostosowane do wymogów budowy i eksploatacji morskich elektrowni wiatrowych⁵⁵. Rozbudowanie stacji transformatorowej Żarnowiec i Słupsk Wierzbęcino oraz wyznaczenie lokalizacji sieci wyprowadzającej energię z morza na ląd definiuje kolejne wyzwanie, jakim będzie rozwój sieci elektroenergetycznych do przesyłu energii z morskich źródeł

⁵¹ Wykorzystanie biomasy, w tym zwłaszcza produkowanego z niej biogazu na cele energetyczne sprzyja obniżeniu emisji zanieczyszczeń gazowych do atmosfery, co wiąże się ze spełnieniem obowiązujących norm środowiskowych. Problemem związanym z wykorzystaniem tego nośnika może być zmniejszenie różnorodności biologicznej w przypadku rozwoju monokultur roślin energetycznych (mogących konkurować z uprawami roślin spożywczych) oraz w przypadku spalania biomasy zanieczyszczonej pestycydami - emisja NOx, dioksyn i furanów.

⁵² Na Pomorzu występuje też relatywnie wysoki odsetek terenów nieużytkowanych rolniczo, bądź mało przydatnych rolniczo, które można wykorzystać pod instalacje do produkcji energii z OZE. W 2019 r. Pomorskie zajmowało 4. miejsce w kraju pod względem odsetka nieużytków w ogólnej powierzchni gruntów (2,3%).

⁵³ Wg danych GUS, w 2019 r. udział produkcji energii elektrycznej z OZE w stosunku do zużycia energii ogółem wynosił w regionie 27,4% (wzrost w porównaniu z 2013r. o ponad 10 p.p.). Celem dla Polski na 2020 r. było osiągnięcie 15%. Wg projektu Polityki energetycznej państwa do 2040 r., w 2030 r. udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu energii elektrycznej w Polsce wyniesie co najmniej 23% (przy celu dla UE 32%).

⁵⁴ Dane GUS dla 2019 r.

⁵⁵ Są to m.in.: załadunek oraz rozładunek elementów wiatraka, jego części i potrzebnych urządzeń oraz narzędzi, zaopatrywanie statków w paliwo, smary i inne materiały techniczne, zaopatrywanie statków w słodką wodę, energię elektryczną, zaopatrywanie statków w artykuły żywnościowe i przemysłowe, odbiór odpadów, usługi holownicze i pilotowe czy udostępnianie infrastruktury portowej w celu postoju jednostki. Źródło :*Jakie korzyści mogą czerpać małe i średnie porty zlokalizowane w pobliżu morskich farm wiatrowych?* https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatopracowania/183/plik/ot_679_2.pdf

wiatrowych. Pomorze stanie się ważnym producentem, dostarczając dużą ilość energii ze źródeł odnawialnych do krajowego systemu elektroenergetycznego⁵⁶.

- Ważnymi barierami w rozwoju energetyki odnawialnej są jednak przepisy prawne związane z lokalizacją OZE, niewystarczający poziom inwestycji skierowanych na innowacje w sektorze energetycznym, a także jakość współpracy między przedsiębiorcami, jednostkami naukowymi oraz samorządami terytorialnymi (np. w formie partnerstw PPP). Niewystarczające są również działania w obszarze OZE w przedsiębiorstwach, w tym w zakresie rozwoju energetyki prosumenckiej, zakładającej pokrywanie bieżących potrzeb energetycznych przedsiębiorstwa, przynajmniej w części, z własnych źródeł odnawialnych. Towarzyszyć temu powinno wykorzystanie rezerw w zakresie poprawy efektywności energetycznej. Konieczne są nie tylko inwestycje zwiększające udział energii odnawialnej w całkowitej produkcji energii, ale także prowadzące do ogólnego wzrostu produkcji energii w regionie.
- Rozwój rozproszonych, w tym przede wszystkim odnawialnych źródeł energii, może dać impuls dla wzrostu gospodarczego, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Jednym z warunków jest jednak inwestowanie w budowę i modernizację sieci przesyłowych oraz poprawa stanu sieci dystrybucyjnej. W obecnych warunkach prawnych dalsze wykorzystanie potencjału lądowej energetyki wiatrowej jest mocno ograniczone. Możliwe natomiast jest wykorzystanie potencjału biomasy i energii słonecznej.
- Udział elektrowni wodnych w produkcji energii wynosi poniżej 6%, biogazu ok. 3%, natomiast fotowoltaiki, która, pomimo znacznego wzrostu liczby mikroinstalacji, nie ma znaczącego wkładu w bilans generowanej energii – 0,2%⁵⁷.
- Pomorskie posiada również znaczący potencjał do rozwoju energetyki w oparciu o wodór. Zlokalizowana w Gdańsku rafineria (Grupa LOTOS S.A.), która w procesie technologicznym produkuje, m.in. wodór, prowadzi prace nad jego energetycznym wykorzystaniem, przede wszystkim w transporcie.
- Inną alternatywę rozwoju energetyki w regionie stanowi energetyka jądrowa. Dwie z rozważanych lokalizacji pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce znajdują się w województwie pomorskim, w miejscowościach Żarnowiec oraz Lubiatowo-Kopalino. Wraz z energią z OZE i energią z zielonego wodoru produkowanego przy wykorzystaniu OZE, energia jądrowa może stanowić przyszłość regionalnej energetyki⁵⁸.
- System elektroenergetyczny w województwie wymaga dalszej modernizacji⁵⁹, zwłaszcza stan sieci wysokiego napięcia. Silnego wsparcia wymaga też modernizacja sieci elektroenergetycznych

---

⁵⁶ Szacuje się, że w 2030 r. udział morskich farm wiatrowych w wytwarzanej energii w kraju wyniesie 13%, a w 2040 r. już 19%.

https://bip.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/bip/prawo/inne_projekty/PPEJ/MK_Energia_jadrowa_200806_pop_1.pdf

⁵⁷ Źródło:

https://drg.pomorskie.eu/documents/102005/238598/Raport+sektora+energii+WP_2018.pdf/af2e1dc7-ce35-42d4-9096-d618ff4e9be9

⁵⁸ Szacuje się, że w 2040 r. udział energetyki jądrowej w wytwarzanej energii w kraju wyniesie 16%.

https://bip.mos.gov.pl/fileadmin/user_upload/bip/prawo/inne_projekty/PPEJ/MK_Energia_jadrowa_200806_pop_1.pdf

⁵⁹ Stan infrastruktury przesyłowej najwyższych napięć poprawia się w wyniku budowy nowych sieci 400 kV (Gdańsk Przyjaźń – Żydowo, Żydowo – Słupsk, Gdańsk Przyjaźń – Pelplin – Grudziądz), ale problemem jest

średniego i niskiego napięcia, ponieważ występują problemy w zaspokojeniu potrzeb elektroenergetycznych odbiorców. Część infrastruktury przesyłowej jest w trakcie rozbudowy⁶⁰. Rozpoczęto już proces upowszechnienia inteligentnych sieci dystrybucyjnych *Smart Grids*⁶¹, które zapewniają nie tylko większą skuteczność dostaw energii i poprawę efektywności energetycznej, ale również powodują wzrost zaangażowania odbiorców w wytwarzanie energii.

- Stosunek produkcji energii elektrycznej do jej zużycia rośnie i wynosi 52,8%. Wśród nieodnawialnych surowców energetycznych w strukturze wytwarzania energii elektrycznej dominuje węgiel (77%), spalany w znaczącej części przez elektrociepłownie w Gdańsku oraz Gdyni.
- W okolicach Pucka funkcjonuje jeden magazyn energii o mocy 0,75 MW i 1,5 MWh pojemności, który został uruchomiony przez spółkę Energa Operator. To pierwsza tego typu inwestycja w Polsce⁶².
- Produkcja ciepła pokrywa zapotrzebowanie mieszkańców⁶³. Nadal jednak zbyt duży wolumen ciepła wytwarzany jest z węgla, w rozproszonych nieefektywnych źródłach. Z węgla pochodzi ponad 61% ciepła, udział gazu ziemnego to ponad 15%, a biomasy powyżej 13%⁶⁴. Spalanie paliw stałych jest głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza z niskiej emisji, przyczyniających się do powstawania smogu w miastach. Dlatego też wprowadzono szereg działań związanych z wspieraniem i promowaniem energetyki niskoemisyjnej, która dąży do eliminacji wykorzystania paliw kopalnych w produkcji energii elektrycznej i ciepła.
- Udział ciepła sieciowego w województwie wynosi ponad 40%⁶⁵. Nakładom na modernizację i rozwój sieci ciepłowniczych odpowiada wzrost sprzedaży i zużycia ciepła. Jednakże widoczna jest nieznaczna tendencja spadkowa w sprzedaży ciepła w przeliczeniu na kubaturę budynków mieszkalnych. Tendencja ta powodowana jest przez odczuwalne ocieplenie klimatu oraz poprawę efektywności energetycznej, m.in. przez oszczędności energetyczne powstałe w wyniku termomodernizacji, co uzasadnia konieczność jej dalszego przeprowadzania.

---

stan sieci wysokiego napięcia i dystrybucyjnej, a także brak gęstej sieci głównych punktów zasilających na potrzeby produkcji energii z OZE.

⁶⁰ Do roku 2022 i 2027 planowane jest zakończenie szeregu inwestycji w rozbudowę infrastruktury przesyłowej wysokich napięć, umożliwiającej wyprowadzenie energii z planowanych farm wiatrowych na morzu.

⁶¹ Pierwszą spółką dystrybucyjną w Polsce, która podjęła się wdrożenia inteligentnej sieci dystrybucyjnej *Smart Grid* na całym obszarze swojego działania (czyli 24% powierzchni kraju) jest Energa Operator. Projekt wart 240 mln zł (dotacja 85% z UE) ma na celu uruchomienie kompleksowego systemu zarządzania siecią energetyczną średnich napięć *Smart Grid*, inteligentnego, zdalnie sterowanego, mającego zdolność do automatycznej szybkiej rekonfiguracji w wypadku awarii.

⁶² W Bystrej (gm. Pruszcz Gdański) kończy się budowa drugiego magazynu o mocy 6 MW i 27 MWh pojemności.

⁶³ Ciepło w województwie pomorskim zużywane jest w 75,6% na cele komunalno-bytowe, natomiast udział budynków użyteczności publicznej wynosi 9%. Łączne zapotrzebowanie na moc cieplną na cele komunalno-bytowe wynosi ponad 8000 MW, a zapotrzebowanie na ciepło – ponad 65200 TJ. Średni wskaźnik wykorzystania mocy cieplnej w województwie wynosi 8,1 TJ/MW. Źródło: https://drg.pomorskie.eu/documents/102005/238598/Raport+sektora+energii+WP_2018.pdf/af2e1dc7-ce35-42d4-9096-d618ff4e9be9

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Ibidem.

c) bezpieczeństwo zdrowotne

- Pomorski system ochrony zdrowia uzależniony jest od uregulowań centralnych, zarówno w zakresie organizacji, jak też sposobu finansowania ze środków publicznych. Brak stabilizacji w tym obszarze stanowi istotne uwarunkowanie dla prowadzenia polityki zdrowotnej w regionie.
- Wydłuża się średnia długość życia Pomorzán, przy czym kobiety żyją dłużej niż mężczyźni. Nadal natomiast utrzymuje się dystans do średniej europejskiej w odniesieniu do stanu zdrowia, na który w dużej mierze wpływ mają zachowania mieszkańców. Niska świadomość (m.in. rezultatów niewłaściwego sposobu odżywiania, stosowania używek, siedzącego trybu życia i braku aktywności fizycznej) oraz brak poczucia odpowiedzialności za stan własnego zdrowia, w połączeniu z trudnościami w dostępie do świadczeń, skutkują niezadowalającym poziomem zdrowia mieszkańców.
- Choroby cywilizacyjne nadal pozostają głównymi czynnikami wpływającymi na stan zdrowia Pomorzán i najważniejszymi powodami ich zgonów⁶⁶. Obserwuje się niepokojąco rosnący trend w zakresie poziomu umieralności⁶⁷, przede wszystkim z powodu chorób układu krążenia i chorób nowotworowych⁶⁸. Odnotowuje się również wyższe niż średnie w kraju wskaźniki w zakresie zgonów z powodu cukrzycy⁶⁹ oraz zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania⁷⁰. Kobiety umierają częściej z powodu chorób układu krążenia, natomiast mężczyźni – chorób nowotworowych. Standaryzowany współczynnik zachorowalności na nowotwory ogółem w województwie należy do najwyższych w kraju, zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn⁷¹.
- Co drugi Pomorzánin ma problem z nadwagą bądź otyłością⁷². Są to czynniki, które zwiększają chorobowość i umieralność w zakresie wielu chorób przewlekłych, w szczególności układu krążenia, układu ruchu, cukrzycy czy nowotworów. Niepokojąco rośnie liczba dzieci cierpiących z powodu, m.in. astmy, alergii, atopowego zapalenia skóry czy otyłości będącej rezultatem, m.in. nieprawidłowych zachowań żywieniowych oraz braku ruchu.
- Rośnie liczba pacjentów, w tym dzieci i młodzieży, leczonych z powodu zaburzeń psychicznych lub zaburzeń zachowania. Coraz powszechniejsze korzystanie z Internetu i urządzeń elektronicznych, zwłaszcza wśród młodych ludzi, wpływa na zaburzenie komunikacji interpersonalnej, skutkuje też pojawieniem się nowych rodzajów uzależnień. Coraz więcej Pomorzán leczy się w warunkach

---

⁶⁶ Są one również powodem rosnących kosztów w zakresie absencji chorobowej, niepełnosprawności i chorobowości hospitalizowanej.

⁶⁷ W 2019 r. odnotowano 96,0 zgonów na 10 tys. osób, wobec 87,6 w 2013 r. Dane GUS.

⁶⁸ Odnotowano 68,0 zgonów z powodu nowotworów oraz chorób układu krążenia na 10 tys. ludności w 2019 r. (Polska – 70,4), wobec 62,2 w 2013 r. Udział zgonów z powodu chorób układu krążenia w 2019 r. był trzeci rok z rzędu wyższy niż średni w Polsce (39,4%) i wyniósł 42,7%, wobec 42,1% w 2013 r. Udział zgonów z powodu nowotworów w 2019 r. wyniósł 28,1% (więcej niż średnio w kraju – 26,5%), natomiast spadł w porównaniu z 2013 r. – 28,9%. Dane GUS.

⁶⁹ Odnotowano 31,0 zgonów na 100 tys. ludności w 2019 r. (Polska – 24,2), wobec 21,9 w 2013 r. Dane GUS.

⁷⁰ Odnotowano 17,0 zgonów na 100 tys. ludności w 2019 r. (Polska – 9,9), wobec 8,7 w 2013 r. Dane GUS.

⁷¹ Kobiety – 333,9 na 100 tys. (3. miejsce, Polska – 300,2), mężczyźni – 445,6 na 100 tys. (1. miejsce, Polska – 367,4) w 2018 r. Standaryzowany wg wieku współczynnik zachorowalności określa, ile zachorowań wystąpiłoby w badanej populacji, gdyby struktura wieku tej populacji była taka sama jak struktura wieku populacji przyjętej za standard (standardowa populacja Europy). Dane Krajowego Rejestru Nowotworów.

⁷² Raport *Bieżące statystyki otyłości i nadwagi w Polsce na podstawie Interaktywnej mapy otyłości Polski* na podstawie badania TGI, MillwardBrown, lipiec-grudzień 2015.

ambulatoryjnych w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi, uzależnionych od alkoholu i innych substancji⁷³.

- Potencjał turystyki aktywnej oraz wciąż rozwijająca się infrastruktura, umożliwiają wykorzystanie ich do promocji zdrowego stylu życia obejmującego, m.in. korzystanie z aktywnych form mobilności. Potencjał tkwi również w obszarach zielonych w miastach, które są miejscem do tworzenia infrastruktury dla aktywności fizycznej blisko miejsca zamieszkania. Jedną z możliwości wsparcia procesu leczenia i zdrowienia mieszkańców jest również korzystanie z lecznictwa uzdrowskiego, w tym wykorzystującego występujące w województwie zasoby wód solankowych i borowiny.
- Szereg inwestycji podmiotów leczniczych w bazę diagnostyczną i leczniczą znacząco poprawiło jakość warunków udzielania świadczeń oraz możliwość specjalistycznej diagnostyki i leczenia. Jednakże infrastruktura ochrony zdrowia wymaga stałego dostosowywania do przepisów prawa oraz uzupełniania czy wymiany zdekapitalizowanego wyposażenia i sprzętu medycznego.
- Podmioty lecznicze realizują również projekty badawczo-rozwojowe. Potencjał dużej bazy leczniczej szpitali, dla których podmiotem tworzącym lub właścicielem jest Samorząd Województwa Pomorskiego, może stanowić uzupełnienie naukowo-badawcze szpitala uniwersyteckiego.
- Kadra medyczna na Pomorzu, mimo że liczebnie się powiększa, jest niewystarczająca. Brakuje lekarzy różnych specjalności⁷⁴, pielęgniarek i położnych⁷⁵, fizjoterapeutów i opiekunów medycznych. W przypadku pielęgniarek i położnych już teraz można mówić o braku zastępowalności pokoleniowej.
- Dostęp do podmiotów leczniczych i specjalistycznych świadczeń medycznych jest zróżnicowany. Najlepszy dostęp charakteryzuje aglomerację trójmiejską, natomiast szczególnie słabą dostępność odnotowuje się na obszarach wiejskich i w małych miastach. Wciąż obserwuje się problem z dostępnością do świadczeń w takich dziedzinach, jak: opieka długoterminowa, geriatryka, endokrynologia, ortopedia, alergologia i pulmonologia, kardiologia, urologia, onkologia, okulistyka oraz rehabilitacja i psychiatryka (zarówno dzieci, młodzieży, jak i dorosłych).
- Niskie wykorzystanie potencjału podstawowej opieki zdrowotnej i ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, a także niewystarczające umiejętności korzystania mieszkańców z ich zasobów i funkcji przekładają się na coraz bardziej widoczne problemy w szpitalnych oddziałach ratunkowych. Wysoki odsetek świadczeń, które powinny być realizowane na poziomie opieki podstawowej czy ambulatoryjnej opieki specjalistycznej realizowanych jest w ramach SOR, przez co są one przeciążone pracą i niedofinansowane, co przekłada się na wzrost ryzyka zagrożenia zdrowia i życia pacjentów w stanach nagłych.
- Podstawowa opieka zdrowotna w zbyt małym stopniu skupia się na promocji zdrowia, profilaktyce chorób i edukacji zdrowotnej pacjenta. Pomimo realizacji wielu działań profilaktycznych, w tym licznych akcji edukacyjnych, poziom świadomości zdrowotnej społeczeństwa nadal jest

---

⁷³ W 2018 r. 99,3 tys., wobec 97,0 tys. w 2013 r. Dane GUS.

⁷⁴ W 2019 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało 21,8 lekarzy, przy 23,7 w kraju, co daje 12. miejsce wśród województw. Dane GUS.

⁷⁵ W 2019 r. na 10 tys. mieszkańców przypadały zaledwie 43,5 pielęgniarki i położne, przy 56,3 w kraju, co daje 15. miejsce wśród województw. Dane GUS.

niezadowalający. Potencjał dla rozwoju działań tego rodzaju tkwi w NGO, ale wymagają one wsparcia w tym zakresie.

- Zauważalna jest niedostateczna dostępność łóżek w stacjonarnej opiece długoterminowej⁷⁶. Problem ten może się pogłębiać, biorąc pod uwagę starzenie się społeczeństwa⁷⁷. Infrastruktura nie jest przystosowana do opieki nad osobami starszymi, brakuje łóżek i poradni geriatrycznych, które zapewnią kompleksową opiekę osobom z wieloma schorzeniami, wymagającym podejścia interdyscyplinarnego⁷⁸.
- W województwie niewystarczająco zorganizowana jest opieka środowiskowa świadczona na poziomie lokalnych społeczności, w szczególności w przypadku dzieci, osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz osób mających problemy ze zdrowiem psychicznym. W najbliższej przyszłości kluczowym będzie przejście od opieki instytucjonalnej do wsparcia świadczonego w formule zdeinstytucjonalizowanej, zwłaszcza w takich dziedzinach, jak psychiatria, geriatra, opieka długoterminowa czy rehabilitacja. Duże nadzieje wiąże się z rozwojem opieki koordynowanej, której celem jest kompleksowa opieka nad pacjentem.
- Wzrasta wykorzystanie narzędzi IT do procesów zarządzania oraz realizacji zadań związanych z funkcjonowaniem podmiotów leczniczych, rozwijane są usługi z obszaru e-zdrowia, w tym telemedycyny. Barięą jest niski stopień interoperacyjności systemów informatycznych między różnymi podmiotami pomorskiego systemu zdrowia⁷⁹ i niewystarczający dostęp podmiotów leczniczych do sieci szerokopasmowych. Rozwój usług e-zdrowia ograniczany jest, m.in. brakiem aplikacji zsynchronizowanych z publicznym systemem opieki zdrowotnej skierowanych do pacjentów, mogących ułatwiać im komunikację z profesjonalistami, edukację, realizowanie zaleceń i kontynuację opieki.
- W 2020 r. zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców stało się szczególnie istotnym wyzwaniem z uwagi na pandemię COVID-19. Podobnie jak w innych regionach kraju, konieczne stało się wzmocnienie zdolności Pomorza do przeciwdziałania i niwelowania negatywnych skutków pandemii, w tym zapewnienie odpowiednich procedur, miejsc, niezbędnego sprzętu i wyposażenia medycznego oraz personelu. Narastająca liczba zaległych wizyt lekarskich (w tym spowodowana przesunięciem w czasie wcześniej zaplanowanych wizyt i zabiegów), braki w sprzęcie czy środkach ochrony uwidoczniły jak istotna jest dostępność oraz zachowanie ciągłości i jakości opieki zdrowotnej, w tym wykorzystanie technologii cyfrowych w jej funkcjonowaniu, a tym samym budowanie odporności na sytuacje kryzysowe w ochronie zdrowia.

---

⁷⁶ Liczba łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych i zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych w przeliczeniu na 100 tys. ludności jest niższa niż w kraju (71,8 wobec 96,3 w 2019 r.) i jest jedną z niższych wśród województw (13. miejsce). Dane GUS.

⁷⁷ Starzenie się społeczeństwa jest rezultatem m.in. poziomu dzietności. Mimo, że Pomorskie notuje najwyższy w kraju współczynnik dzietności (1,598 wobec 1,419 w kraju), nie gwarantuje on zastępowalności pokoleń.

⁷⁸ Pozytywnym przykładem jest utworzenie przy Pomorskim Centrum Reumatologicznym w Sopocie Centrum Opieki Geriatrycznej, pełniącego rolę kompleksowego ośrodka diagnostyczno-leczniczo-terapeutycznego dla osób starszych oraz Centrum Geriatrii w Gdańsku przy Gdańskim Uniwersytecie Medycznym.

⁷⁹ Tylko niektóre szpitale posiadają kompletne systemy informatyczne z trzech podstawowych zakresów: HIS (ang. *Hospital Information System*), ERP (ang. *Enterprise Resource Planning*), PACS (ang. *Picture Archive and Communication System*)/ RIS (ang. *Radiology Information System*). Nieliczne placówki wykorzystują do poprawy efektywności działania system informatyczny klasy *Business Intelligence*.

d) bezpieczeństwo cyfrowe

- Poprzez ciągły rozwój komputeryzacji oraz przenoszenie życia do świata wirtualnego zmienia się podejście do korzystania z komputera i Internetu. Wpływa na to ciągła poprawa dostępu do Internetu w gospodarstwach domowych⁸⁰. W 2020 r. w regionie 90,2% z nich posiadało łącze szerokopasmowe, w tym 62,7% szerokopasmowe łącza mobilne. Pod względem korzystających z Internetu, w 2020 r. Pomorskie wypadło średnio na tle kraju⁸¹. Dodatkowo część społeczeństwa zaczęła korzystać z możliwości przetwarzania w chmurze, a drogą internetową rozwija się ekonomia współdzielenia⁸².
- Średnia penetracja lokalowa zasięgami Internetu stacjonarnego o przepustowości min. 30 Mb/s na koniec 2018 r. wyniosła w województwie pomorskim 86%. W tym zakresie istnieją jednak duże dysproporcje terytorialne. O ile w miastach: Gdańsk, Gdynia, Sopot czy Słupsk wartość tego wskaźnika przekracza 80,1%, to w kilku gminach, m.in: Stara Kiszewa, Nowa Karczma, Trzebielino, czy Wicko osiąga znacznie niższy poziom – 5-20%, a w ponad 30 innych gmin kształtuje się w przedziale 20-40%⁸³.
- Elektroniczne usługi administracji publicznej stają się coraz bardziej popularne. Warunkuje to poprawa dostępu do Internetu. W 2019 r. w województwie pomorskim aż 94,3% jednostek administracji publicznej udostępniało obywatelom usługi poprzez Internet⁸⁴. Świadczone przez nie e-usługi na poziomie interakcji dwukierunkowej w największym stopniu dotyczyły obszaru: spraw obywatelskich, działalności gospodarczej, transportu, nauki i podatków. Jednocześnie rosną potrzeby w zakresie dostępu do informacji przestrzennej i ich wykorzystania w procesach decyzyjnych⁸⁵.
- Wyzwaniem dla Polski i województwa pomorskiego w zakresie rozwoju sieci mobilnych usług będzie bezpieczne i sprawne wdrożenie technologii 5G. W porównaniu do poprzednich generacji sieci mobilnych zapewni ona nawet 20 razy szybszą prędkość transferu danych, znacznie ograniczy opóźnienia w komunikacji, a także pozwoli na zwiększenie liczby urządzeń podłączonych do sieci. Dzięki temu należy spodziewać się dynamicznego rozwoju Internetu rzeczy, a tym samym nowych rozwiązań dla inteligentnego transportu, inteligentnego miasta (*smart city*) oraz Przemysłu 4.0.
- Dzięki coraz większej dostępności i przepustowości Internetu rosną również możliwości jego wykorzystania do zdalnej pracy i telepracy. Usługi te pozwalają na obniżenie kosztów pracy, zmniejszenie zapotrzebowania na inwestycje pod powierzchnie biurowe, zmniejszenie ruchu w aglomeracjach miejskich, a w konsekwencji mogą spowodować obniżenie poziomu

---

⁸⁰ Podczas gdy w 2004 r. techniczne możliwości dostępu do Internetu w domu miało 26% wszystkich gospodarstw domowych w Polsce, to w 2020 r. odsetek ten zarówno w kraju jak i w województwie pomorskim wynosił 90,5%. Dane GUS.

⁸¹ Odsetek osób w wieku 16-74 lat korzystających z Internetu wynosił w regionie 87,8% (6. miejsce), a średnio w kraju 86,8%. Dane GUS.

⁸² Ekonomia współdzielenia polega na łączeniu osób za pomocą platform internetowych, umożliwiając im świadczenie usług lub wspólne korzystanie z aktywów, zasobów, czasu, umiejętności lub kapitału (źródło: <https://www.pwc.pl/pl/media/2016/2016-02-23-ekonomia-wspoldzielenia-to-poczatek-ery-prosumentow.html>). W 2019 r. 21,5% mieszkańców Pomorza korzystało ze stron internetowych lub aplikacji w ramach ekonomii współdzielenia (średnio w kraju jest to 22,2%). Dane GUS.

⁸³ *Raport o stanie rynku telekomunikacyjnego w Polsce w 2019 r.*, UKE, Warszawa, lipiec 2020.

⁸⁴ Dane GUS.

⁸⁵ W 2019 r. w administracji publicznej 75,0% jednostek udostępniało obywatelom dane przestrzenne. W województwie pomorskim wskaźnik ten był wyższy od średniej krajowej i wynosił 82,3%. Dane GUS.

zanieczyszczenia środowiska. W sytuacji pandemii COVID-19, ten rodzaj pracy okazał się jedynym, który pozwolił na utrzymanie działalności przedsiębiorstw i jednostek sektora publicznego.

- Negatywnym rezultatem cyfryzacji życia jest wzrost skali zagrożeń związanych z cyberprzestępczością. W porównaniu z poprzednimi latami utrzymuje się tendencja wzrostowa w liczbie zgłoszeń incydentów z tym związanych⁸⁶. Trzy najczęściej występujące typy incydentów to: *phishing*⁸⁷, dystrybucja złośliwego oprogramowania i spam. W przypadku jednostek administracji publicznej w województwie pomorskim w 2019 r. 8,5% z nich doświadczyło incydentów związanych z bezpieczeństwem ICT (w skali Polski było to 12,0%)⁸⁸.
- Pomorskie przedsiębiorstwa posiadają bardzo dobry dostęp do Internetu. W 2018 r. zdecydowana większość (85,3%) korzystała z łącza szerokopasmowego. Coraz więcej przedsiębiorstw (36,8%) mających dostęp do Internetu wykorzystuje media społecznościowe, głównie w celu tworzenia wizerunku przedsiębiorstwa lub marketingu produktów (32,1%) oraz otrzymywania lub odpowiadania na komentarze i pytania klientów (22,7%). Ponadto, 14% z nich prowadzi także rekrutację tą drogą⁸⁹.

2. Otwarta wspólnota regionalna

a) fundamenty edukacji

- Mimo systematycznej poprawy, województwo posiada zróżnicowany przestrzennie dostęp do przedszkoli. Większość miejsc wychowania koncentruje się w Gdańsku, Gdyni, powiecie wejherowskim i kartuskim, a odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną jest jednym z najniższych w kraju⁹⁰.
- Pomorscy uczniowie reprezentują niesatysfakcjonujący poziom kompetencji kluczowych, w tym w szczególności miękkich, które powinny być kształtowane od najmłodszych lat. Ponadto, wyzwania współczesnego świata wymuszają zredefiniowanie systemu kształcenia, doskonalenia i doskonalenia nauczycieli (m.in. w zakresie nauki przedmiotu czy e-edukacji), nastawionego na zmianę roli nauczyciela w procesie nauczania.
- Intensywnie rozwijają się działania służące systemowemu wsparciu dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej, m.in. w partnerstwie samorządów z uczelniami⁹¹. Istotnym problemem pozostaje wsparcie uczniów z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz ich opiekunów. Mimo istniejących możliwości prawnych w tym zakresie, zarówno w szkołach, jak i poradniach psychologiczno-pedagogicznych brakuje kadr z odpowiednimi kwalifikacjami i kompetencjami oraz zaplecza infrastrukturalnego.
- Pomorskie cechuje polaryzacja wyników egzaminów zewnętrznych ze względu na lokalizację szkoły. Najniższe wyniki notują szkoły na obszarach wiejskich i w małych miastach, najlepsze zaś są

⁸⁶ W odniesieniu do 2017 r., w 2019 r. liczba zarejestrowanych przez NASK incydentów była większa o 17,5%.

⁸⁷ *Phishing* jest metodą oszustwa internetowego, za którego pośrednictwem przestępca podszywa się pod jakąś instytucję lub osobę. Działanie to ma na celu wyłudzenie osobistych danych, takich jak: numery kont bankowych i kart kredytowych, hasła do logowania oraz innych poufnych informacji.

⁸⁸ Dane NASK, www.nask.pl

⁸⁹ Dane GUS.

⁹⁰ W latach 2013-2019 odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wzrósł w regionie z 70,7% do 87,8%, przy średniej krajowej, która powiększyła się z 75,3% do 90,4%. Jednak nieco lepiej wygląda sytuacja na pomorskiej wsi, skąd w 2019 r. dzieci w wieku 3-6 lat były objęte edukacją przedszkolną w 73,6%, podczas gdy średnio w kraju odsetek ten wynosił 71,5%. Dane GUS.

⁹¹ Przykładem jest przedsięwzięcie strategiczne SWP „Zdolni z Pomorza”.

w dużych i średnich miastach⁹². Wyniki egzaminów maturalnych w regionie nieznacznie odbiegają od średnich w kraju⁹³ – są z reguły niewiele niższe, zarówno z przedmiotów humanistycznych, jak i ze ścisłych. Jednocześnie są one zróżnicowane wewnątrzregionalnie, gdyż od kilku lat, m.in. w Sopocie, powiatach kartuskim, kwidzyńskim, starogardzkim notowane są wyższe wyniki niż średnie w regionie i kraju.

- Pomimo dużych nakładów finansowych poniesionych przez samorządy terytorialne, w dalszym ciągu istnieje potrzeba poprawy stanu infrastruktury przedszkoli, szkół i innych placówek systemu oświaty⁹⁴ (w tym m.in. zakupu nowoczesnego wyposażenia dydaktycznego, dostosowania budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, działań termomodernizacyjnych, unowocześnienia systemu teleinformatycznego).
- Cechą pomorskich szkół jest stosunkowo niski poziom otwartości i współpracy z innymi podmiotami (zwłaszcza z NGO, instytucjami kultury i uczelniami) oraz ze społecznością lokalną. Wciąż widoczne są potrzeby w zakresie działań sieciujących osoby i podmioty działające w obszarze edukacji (także nieformalnej), mających na celu rozwój dialogu edukacyjnego i transfer dobrych praktyk oraz lepsze przygotowanie dzieci i młodzież do całościowego uczenia się. Pomocne mogą okazać się specyficzne dla regionu programy, np. edukacji morskiej, które rozwijają edukację regionalną⁹⁵ i etniczną, a także stymulują współpracę z instytucjami kultury oraz NGO.
- W niewystarczającym stopniu funkcjonuje doradztwo zawodowe w szkołach (zwłaszcza w zakresie nauczania specjalnego), w tym diagnozowanie predyspozycji uczniów na wszystkich etapach nauki oraz wsparcie uczniów w dokonywaniu wyborów edukacyjnych i zawodowych. W tym kontekście za mała jest także promocja kształcenia zawodowego, ukierunkowanego na lokalny rynek pracy, skierowanego do uczniów i rodziców uczniów szkół podstawowych.
- Pozytywnie zmienia się profil kształcenia zawodowego. Jest on coraz lepiej dostosowany do zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej województwa. Mimo to, wciąż niewystarczający dla potrzeb regionu odsetek uczniów wybiera naukę w tego rodzaju szkołach⁹⁶. Oprócz promowania potrzebnych w regionie zawodów, niezbędne jest również większe zaangażowanie pracodawców w realizację procesu kształcenia zawodowego (praktycy zawodowi w szkołach)⁹⁷, a także kształtowania oferty szkół i rekrutacji uczniów. Brakuje też bazy miejsc odbywania praktyk

---

⁹² Średnie wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego na pomorskiej wsi wyniosły w 2020 r. 54%, w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców - 54%, w miastach do 100 tys. mieszkańców - 58%, a w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców - 65%. Z matematyki było to odpowiednio: 41%; 41%, 45% i 55%. Jednak największe dysproporcje występują w przypadku egzaminu z języka angielskiego. W 2020 r. średni wynik kształtował się odpowiednio: 45%, 50%, 56% i 67%. Dane OKE w Gdańsku.

⁹³ Zgodnie z danymi CKE i OKE w Gdańsku, w 2020 r. zdawalność pisemnego egzaminu maturalnego odpowiednio w województwie/kraju wynosiła: z języka polskiego: 90%/92%; z języka angielskiego: 93%/92%; z matematyki: 77%/79%.

⁹⁴ Zwłaszcza na obszarach podmiejskich, odnotowujących duży wzrost liczby mieszkańców.

⁹⁵ Wzrost znaczenia edukacji regionalnej poprzez język kaszubski potwierdza systematyczny wzrost liczby uczniów wybierających ten przedmiot jako dodatkowy na maturze. W latach 2013-2020 wzrósł on w regionie o 28%. Dane OKE w Gdańsku.

⁹⁶ W roku szkolnym 2018/2019 odsetek uczniów kształcenia zawodowego w ogóle uczniów kształcenia ponadpodstawowego wynosił niespełna 60%. Dane GUS.

⁹⁷ Zwłaszcza, że liczba uczniów przypadająca na etat nauczycielski w szkole branżowej I stopnia jest najwyższa w kraju (w 2019 r. wynosiła 21,4, przy średniej krajowej 17,6). Dane GUS.

i staży, a także nadal widoczne są deficyty w infrastrukturze, niedobór sprzętu i jego niedostateczne wykorzystanie w kształceniu ustawicznym. Ponadto, w niewystarczającym stopniu obserwuje się zaangażowanie w doskonalenie zawodowe nauczycieli, w tym w szczególności nauczycieli teoretycznej nauki zawodu.

b) wrażliwość społeczna

- Podobnie jak w całym kraju, w województwie pomorskim obserwuje się spadek liczby osób żyjących poniżej granicy ubóstwa, głównie z powodu dobrej sytuacji na rynku pracy⁹⁸. Spada liczba osób biernych zawodowo z powodu choroby lub niepełnosprawności⁹⁹, a także korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, ale utrzymuje się wysoki odsetek korzystających z tej pomocy długoterminowo. W związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 w 2020 r. sytuacja ta może się pogorszyć. W 2019 r. pomocą i wsparciem objęto prawie 135 tys. osób, w tym świadczenia (zarówno pieniężne jak i niepieniężne) przyznano 76 tys. Pomorzanie¹⁰⁰. W dalszym ciągu dominującym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej jest ubóstwo, chociaż natężenie tego zjawiska w ostatnich latach zdecydowanie spadło ze względu na niskie bezrobocie, wzrost płac i dodatkowe świadczenia rodzinne (Program 500+).
- Istotnym problemem jest rosnąca liczba osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Województwo pomorskie zamieszkuje 192 tys. osób z niepełnosprawnościami, co stanowi 8% całej populacji województwa¹⁰¹. Przy ogólnym spadku liczby świadczeniobiorców, na podobnym poziomie utrzymuje się odsetek rodzin, którym udzielono pomocy z powodu długoterminowej lub ciężkiej choroby. Rodziny te stanowiły łącznie 36,5% wszystkich rodzin objętych wsparciem na Pomorzu¹⁰². Ma to związek, m.in. z zachodzącymi zmianami demograficznymi.
- Pomimo prowadzonych działań i interwencji skierowanych do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, poprawa ich sytuacji życiowej często jest bardzo trudna. Na Pomorzu publicznymi usługami społecznymi objętych jest 9% osób niesamodzielnych, a w przypadku osób z niepełnosprawnością 1,5% ma dostęp do usług aktywizujących¹⁰³. Formalna opieka całodobowa dedykowana osobom z niepełnosprawnością sprawowana jest głównie w ramach dużych domów pomocy społecznej. Przebywa w nich około 2,4% osób wymagających wsparcia w tej postaci¹⁰⁴. Niekorzystnym zjawiskiem jest fakt stagnacji w rozwoju infrastruktury społecznej tego typu, co powoduje, że alternatywne formy opieki całodobowej, jak rodzinne domy pomocy czy mieszkania wspomagające mają znaczenie marginalne. Istotnym wyzwaniem jest także włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami, poprzez likwidację możliwie wszystkich barier (mentalnych, kulturowych, komunikacyjnych i architektonicznych) uniemożliwiających lub utrudniających równoprawne funkcjonowanie w społeczeństwie.

---

⁹⁸ Wskaźnik granicy ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji) w 2015 r. był jednym z pięciu najwyższych w kraju i znacznie przewyższał średnią krajową, podczas gdy w 2019 r. był jednym z najniższych w Polsce (2. lokata wśród województw). Była to najwyższa dynamika spadku tego wskaźnika w kraju (o 7,2 p.p.). Dane GUS.

⁹⁹ W 2019 r. w porównaniu z 2013 r. liczba ta spadła o 40 tys. osób do poziomu 85 tys. osób. Dane GUS.

¹⁰⁰ W porównaniu z 2013 r. liczba mieszkańców wspartych i objętych pomocą spadła o 25%. Dane ROPS.

¹⁰¹ *Ocena potrzeb w zakresie rozwoju usług społecznych i infrastruktury społecznej w województwie pomorskim, 2019*, UMWP.

¹⁰² *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa pomorskiego za rok 2019*, ROPS, UMWP.

¹⁰³ Dane ROPS.

¹⁰⁴ Op. cit.

- Zmiany demograficzne prowadzą do coraz większego udziału seniorów w ogólnej populacji mieszkańców Pomorza¹⁰⁵. Ogólnie społeczność tę charakteryzuje niższa aktywność zawodowa¹⁰⁶ i społeczna niż młodszych mieszkańców. Jednak pomorscy seniorzy wyróżniają się na tle kraju większą zatrudnialnością¹⁰⁷, a także systematycznym wzrostem czytelnictwa¹⁰⁸ i aktywnością edukacyjną¹⁰⁹. Kluby seniora posiada około połowa pomorskich gmin, a domy sąsiedzkie znajdują się w co dziesiątej gminie¹¹⁰. Osoby starsze to grupa w coraz większym stopniu potrzebująca wsparcia. W 2018 r. 5,8 tys. mieszkańców Pomorza w wieku 60 lat i więcej korzystała z usług opiekuńczych, stanowiąc 6,3% ogólnokrajowej populacji w tej grupie¹¹¹.
- Rodziny objęte wsparciem z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej stanowią ok 25% wszystkich osób objętych wsparciem pomocy społecznej. Brakuje placówek wsparcia dziennego oraz form pracy w środowisku rodziny, które pozwoliłyby na zapobieganie poważniejszym problemom. Główne przyczyny umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej to bezradność opiekuńczo-wychowawcza i uzależnienie od alkoholu. W ostatnich latach obserwuje się spadek liczby dzieci, nad którymi sprawowana jest piecza zastępcza. Jednak odpływ dzieci z pieczy zastępczej jest mniejszy niż zapotrzebowanie na miejsca. Ponadto większość dzieci przebywa w rodzinach zastępczych¹¹², których liczba także maleje¹¹³. Wśród form zdeinstytucjonalizowanych dominują rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem, a relatywnie mała jest liczba zawodowych rodzin zastępczych¹¹⁴.
- Od 2014 r. liczba świadczeń przyznanych z powodu przemocy w rodzinie spada¹¹⁵, chociaż, podobnie jak w przypadku alkoholizmu i narkomanii, realne oszacowanie skali tego zjawiska jest bardzo trudne. Z kolei znacznie wzrastają statystyki dotyczące przestępstw przeciwko rodzinie i opiece¹¹⁶.
- Na Pomorzu funkcjonuje ponad 8,7 tys. NGO oraz ponad 100 podmiotów ekonomii społecznej (PES)¹¹⁷. Jednakże poziom ich profesjonalizacji i ekonomizacji a także potencjał w zakresie świadczenia usług społecznych nie jest w pełni wykorzystany. Wynika to przede wszystkim z braku

¹⁰⁵ W 2019 r. udział mieszkańców w wieku 50+ wynosił 35,4% i był to wzrost o 1,2 p.p. w stosunku do 2013 r. W tym czasie w kraju wskaźnik ten wzrósł z 35,9% do 37,4% (tj. o 1,5 p.p.). Dane GUS.

¹⁰⁶ Zdecydowanie niższy wskaźnik zatrudnienia wśród osób 50+ (35,8%) w porównaniu z grupą wiekową 15-64 lat (70,7%). Dane GUS.

¹⁰⁷ Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50+ utrzymuje się od kilku lat na 2. miejscu w kraju (35,8% przy średniej dla Polski 32,6%), stopa bezrobocia w grupie 50+ jest również niższa (o około 0,8-0,1 p.p.). Dane GUS.

¹⁰⁸ Udział czytelników w wieku 60 lat i więcej zarejestrowanych w bibliotekach publicznych w ogólnej liczbie zarejestrowanych czytelników wyniósł w 2018 r., w pomorskim 15,6% a średnio w kraju 14,4%. Dane GUS.

¹⁰⁹ Słuchacze Uniwersytetów Trzeciego Wieku w wieku 61 lat i więcej na 10 tysięcy ludności w tym samym wieku w 2018 r. wyróżniali pomorskie na 2. miejscu w kraju (z wartością 179, przy średniej dla Polski 112). Dane GUS.

¹¹⁰ Dane ROPS.

¹¹¹ Dane GUS.

¹¹² W 2019 r. 79,8%. Op. cit.

¹¹³ Z 2,7 tys. w 2015 r. do 2,3 tys. w 2019 r. Ibidem.

¹¹⁴ W 2019 r. w województwie pomorskim funkcjonowało 1822 rodzin zastępczych spokrewnionych i 554 rodzin zawodowych. Op. cit.

¹¹⁵ Z powodu przemocy w rodzinie, w 2019 r. pomocy udzielono 783 rodzinom. Ibidem. Z kolei wg danych GUS, w latach 2014-2019 liczba świadczeń z tego tytułu spadła o niemal połowę.

¹¹⁶ W latach 2014-2019 o ponad 120%. Dane GUS.

¹¹⁷ Dane ROPS.

strukturalnych warunków umożliwiających stabilny rozwój III sektora, w tym kadrowy i finansowy¹¹⁸, a także uzależnienia dotychczasowego wsparcia od środków UE oraz z nadal niewystarczającej świadomości JST w zakresie zlecania zadań publicznych.

- W kontekście powyższych trudności, niepewna jest przyszłość części spółdzielni socjalnych, gdyż prawie 23% tych podmiotów zarejestrowanych w KRS jest likwidowanych lub już nie funkcjonuje¹¹⁹. Niemniej, ich liczba rośnie i w 2019 r. na terenie województwa pomorskiego funkcjonowało ich 72. 25% działało w Trójmieście, kolejne 24% skupiało się w powiecie chojnickim i kartuskim¹²⁰. Przeważający rodzaj prowadzonej działalności spółdzielczej¹²¹ stanowi przetwórstwo przemysłowe, opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. W 2017 r. niecałe 15% spółdzielni korzystało z usług OWES. Pomorskie spółdzielnie najbardziej współpracują z podmiotami komercyjnymi (75%) oraz z instytucjami publicznymi (69%). Wśród personelu spółdzielni, 52% stanowiły osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy¹²².
- W regionie funkcjonuje dobrze rozwinięta sieć podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej). Brakuje jednakże powszechnych instrumentów aktywizacji społeczno-zawodowej grup defaworyzowanych.
- Mimo znacznej liczby usług społecznych, wyzwaniem pozostaje jakość i indywidualizacja usług w oparciu o diagnozę potrzeb oraz ich koordynacja. Problemem jest również niedostateczny zasób kadr¹²³ i jej braki kompetencyjne oraz zróżnicowanie przestrzenne dostępności do infrastruktury, szczególnie infrastruktury opiekuńczej oraz dedykowanej osobom z niepełnosprawnościami. Ponadto, brakuje dodatkowych źródeł finansowania programów infrastrukturalnych dotyczących wsparcia mieszkalnictwa społecznego dla osób zagrożonych wykluczeniem, m.in. seniorów i osób z niepełnosprawnościami, realizowanych we współpracy z NGO.
- Wyzwaniem jest także pobudzanie i koordynowanie działań wolontariatu na poziomie województwa (kluby, centra wolontariatu), w tym wolontariatu długoterminowego, szczególnie w zakresie usług społecznych.
- Ważnym wyzwaniem jest integracja imigrantów ze społecznością lokalną. Widoczny w ostatnich latach coraz większy napływ imigrantów, głównie z Ukrainy i Białorusi, nie powinien być rozpatrywany wyłącznie z punktu widzenia pomorskiego rynku pracy. Ważne jest prowadzenie aktywnej, włączającej i odpowiedniej polityki integracyjnej, która ułatwi zatrudnianie cudzoziemców, pomoże im w budowaniu dobrych relacji i więzi z mieszkańcami Pomorza oraz zachęci ich do zamieszkania na stałe, bądź na dłużej w regionie.

c) kapitał społeczny

- Istotnym elementem budowania wspólnoty regionalnej jest kwestia wzmocnienia kapitału społecznego, m.in. poprzez edukację obywatelską i kulturową, w tym morską, a także równego traktowania. Ważny jest również poziom świadomości i aktywności mieszkańców wszystkich grup

---

¹¹⁸ Około 10% NGO prowadzi działalności gospodarczą. Dane ROPS.

¹¹⁹ Op. cit.

¹²⁰ Od 2012 r. przybyło 40 spółdzielni socjalnych. Dane ROPS.

¹²¹ Dane dotyczą spółdzielni socjalnych, spółdzielni pracy i spółdzielni inwalidów i niewidomych.

¹²² *Spółdzielnie jako podmiot ekonomii społecznej w 2017 roku*, 2019, GUS.

¹²³ Świadczy o tym m.in. fakt, iż 16 pomorskich gmin nie spełnia ustawowego wymogu dotyczącego liczby zatrudnionych pracowników socjalnych. Dane ROPS.

wiekowych w kluczowych dla regionu obszarach, m.in. w zakresie ochrony środowiska i klimatu, w szczególności poprawy jakości powietrza, racjonalnego gospodarowania zasobami, oszczędności i poszanowania energii oraz wykorzystania OZE czy adaptacji do zmian klimatu, a także bezpiecznego korzystania z technologii informacyjnych, racjonalnych zachowań komunikacyjnych skutkujących zainteresowaniem mobilnością aktywną, współdzielonymi środkami transportu i elektromobilnością oraz profilaktyki zdrowotnej, związanej, m.in. z aktywnym trybem życia i nawykami żywieniowymi. Podejmowane inicjatywy są w dużej mierze nietrwałe i rozproszone przez co nie tworzą spójnego systemu. Dodatkowo, działania edukacyjne kierowane są głównie do dzieci i młodzieży, a nie do wszystkich grup wiekowych.

- Poziom aktywności obywatelskiej w województwie pomorskim jest dobry, czego dowodzi ponadprzeciętna frekwencja wyborcza¹²⁴ oraz szerokie akcje społeczne i obywatelskie angażujące Pomorzanie, widoczne również w trakcie społecznej kwarantanny związanej z pandemią COVID-19. Dostrzega się jednak niski udział mieszkańców w konsultacjach społecznych. Niedostateczna jest wiedza mieszkańców o ich możliwym wpływie na zakres, np. budżetów obywatelskich, funduszy sołectkich, czy też na kształtowanie długoterminowej współpracy JST z NGO.
- Na wspólnoty regionalne wpływa napięta sytuacja w sferze publicznej, co prowadzi do podważenia porządku ustrojowego, m.in. poprzez osłabienie roli samorządów, radykalizację ideologiczną, wzrost nastrojów fundamentalistycznych. Reakcją na to są liczne akcje społeczne w przestrzeniach publicznych oraz w Internecie, które pokazują potrzebę budowy kultury dialogu.
- Region charakteryzuje się dużą różnorodnością kulturową, bogatym dziedzictwem materialnym i niematerialnym oraz tradycjami morskimi. Znaczny potencjał tkwi przede wszystkim w obiektach dziedzictwa kulturowego. Działania na różnych szczeblach administracji, w ramach ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dotyczą przede wszystkim zahamowania procesów ich degradacji i poprawy stanu funkcjonowania, przy czym skala działań, w stosunku do potrzeb, jest niewystarczająca.
- Nie udaje się w pełni wykorzystać charakterystycznych dla regionu wyróżników, takich jak potencjał ideowy dziedzictwa Solidarności, obecność mniejszości narodowych, religijnych oraz grup etnicznych, stanowiących mozaikę Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu. Wiele podmiotów i instytucji podejmuje działania na rzecz integracji mieszkańców, jednak działania te nie mają charakteru spójnego i regularnego. Do barier można zaliczyć brak systemowej współpracy podmiotów działających w obszarze kultury, w tym NGO, podmiotów oświatowych oraz JST, a także niewystarczającą promocję proponowanej oferty.
- W ramach budowania oferty kulturalnej wyraźnie widoczna jest dominacja Trójmiasta. Potencjał istniejących instytucji kultury jest nadal niewykorzystany, chociaż ich sezonowa aktywność jest zdecydowanie większa niż podobnych placówek w innych dużych miastach Polski. Odmienna sytuacja ma miejsce w przypadku udziału w imprezach organizowanych przez działające poza dużymi miastami domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Pod tym względem, od lat pozycja Pomorskiego waha się między 11. a 14. w kraju¹²⁵.

---

¹²⁴ Zarówno w 2014 r. jak i w 2018 r. w wyborach samorządowych frekwencja w regionie pomorskim była wyższa niż w kraju. Dysproporcja wzrosła zwłaszcza w II turze wyborów na wójtów, burmistrzów i prezydentów miast i wyniosła 6,3 p.p. (region 52,75%, kraj 46,5%). Dane GUS.

¹²⁵ Wskaźnik dotyczący uczestników imprez organizowanych przez centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców wyniósł w 2019 r. 821,2 podczas gdy dla Polski osiągnął 976,8. Dane GUS.

- Pomorskie LGD/LGR w 100% pokrywają obszary wiejskie i małe miasta województwa. Te trójsektorowe partnerstwa od wielu lat wdrażają na szczeblu lokalnym cele zrównoważonego rozwoju w oparciu o przygotowane z udziałem społeczności lokalne strategie rozwoju. Główne obszary ich działania obejmują: rozwój turystyki, poprzez inwestycje w infrastrukturę oraz promocję, ochronę i promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, rozwój przedsiębiorczości, odnowę przestrzeni publicznych oraz aktywizację lokalnej społeczności. Obserwuje się jednak niewykorzystanie potencjału związanego z synergią różnych funduszy na rzecz zintegrowanego rozwoju lokalnego całego województwa.
- Niektóre obszary pomorskich miast dotknięte są kumulacją negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i przestrzennych, przez co wymagają kompleksowych działań naprawczych. Przeważnie inicjowane są one w oparciu o programy rewitalizacji. Ponadto, na terenie województwa występuje duża liczba obiektów i terenów poprodukcyjnych, pokolejowych i powojсковych, które z uwagi na swoją wartość historyczną oraz położenie w strukturze przestrzennej miast wymagają nadania nowych funkcji.
- W województwie pomorskim, zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach, można zidentyfikować miejsca, w których istotnym problemem jest niska jakość przestrzeni publicznej, w tym brak jej spójności oraz dostosowania do potrzeb różnych grup użytkowników. Realizowane remonty infrastruktury bywają fragmentaryczne, a inwestycje nie zawsze są ze sobą skoordynowane. Dodatkowo, w wielu przypadkach nie sprzyjają kształtowaniu przestrzeni o charakterze integracyjnym, niezbędnej dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, zgodnej ze współczesnymi wymogami w zakresie funkcjonalności, dostępności i estetyki.

d) mobilność

- W województwie pomorskim obserwuje się wzrost mobilności mieszkańców. Zjawisko to stymuluje szereg czynników: liczne inwestycje w zakresie transportu publicznego, coraz bardziej „rozlewające się” rynki pracy oraz intensywny proces suburbanizacji. Rola transportu zbiorowego w okresie ostatnich kilkunastu lat stale rosła¹²⁶, chociaż wciąż jest ona niezadowolająca ze względu na nie w pełni konkurencyjną ofertę (kosztowo i czasowo) w stosunku do transportu indywidualnego oraz niższy priorytet w ruchu miejskim. Jednocześnie pandemia COVID-19 wpłynęła na ograniczenie liczby pasażerów oraz wzrost znaczenia transportu indywidualnego. Ponadto wyzwaniem jest utrzymanie atrakcyjności transportu zbiorowego przy wzroście przeciętnej długości codziennych podróży w warunkach suburbanizacji i jego malejącej rentowności.
- Najważniejszym powodem mobilności mieszkańców jest konieczność codziennych dojazdów do pracy i szkół. Pod względem populacji dojeżdżających do pracy województwo pomorskie zajmuje 8. lokatę w kraju¹²⁷. Poziom natężenia przemieszczeń, wyrażony udziałem dojeżdżających w relacji do osób w wieku produkcyjnym i ogółu zatrudnionych, plasuje region w pobliżu średnich wartości

¹²⁶ W 2019 r. liczba pasażerów przewiezionych komunikacją miejską w województwie pomorskim wyniosła 299,5 mln osób, tj. 5,2% więcej niż w 2013 r. Dane GUS.

¹²⁷ W 2016 r. (ostatnie dostępne dane) do pracy dojeżdżały 183 tys. Pomorzanie, co stanowiło niecałe 6% ogółu przemieszczających się w Polsce. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem, Komponent 3 Relacje przestrzenne i dostępność komunikacyjna - Województwo pomorskie*, IGiPZ PAN i UJ w Krakowie, Kraków 2019 r., na zlecenie województwa pomorskiego.

dla Polski¹²⁸. Wśród dojeżdżających uczniów¹²⁹ najwięcej dojeżdża do Gdańska, a w następnej kolejności do Gdyni i Słupska. Spośród pozostałych miast, do których dojeżdża największa liczba uczniów, warto zwrócić uwagę na Chojnice, Kościerzynę, Lębork i Kartuzy¹³⁰, generujące więcej dojazdów niż wynikałoby to z ich wielkości.

- W wykorzystaniu transportu kolejowego Pomorskie wyprzedza pozostałe województwa. Liczba pasażerów przewiezionych w ramach wojewódzkich przewozów kolejowych w ostatnich latach stale rosta¹³¹. W 2020 r. pandemia COVID-19 wpłynęła na zmianę zachowań transportowych mieszkańców regionu – spadło znaczenie transportu zbiorowego na rzecz transportu indywidualnego. Liczba pasażerów przewiezionych w ramach wojewódzkich przewozów kolejowych w 2020 r. wyniosła 34,5 mln osób, co oznacza spadek o 38,8% w stosunku do 2019 r.¹³²
- Atutem w zakresie transportu kolejowego jest również gęstość oraz poprawiający się stan linii kolejowych. Jednakże, mimo licznych inwestycji, stan infrastruktury kolejowej nadal wymaga poprawy. Na koniec 2019 r. w stanie dobrym znajdowało się 65,4% ogólnej długości torów linii kolejowych w regionie¹³³. Problemem pozostaje stan techniczny pasażerskiego taboru kolejowego, w szczególności pojazdów z napędem elektrycznym¹³⁴. Ponadto wyzwaniem stanowi wyczerpująca się przepustowość linii kolejowych w OMG-G-S oraz niezadowalający stan infrastruktury towarzyszącej.
- Sytuacja w zakresie dostępności transportu pasażerskiego jest zróżnicowana. W rdzeniu OMG G- S¹³⁵ dostępność jest dobra. Dotyczy to w szczególności transportu kolejowego. Zdecydowanie gorszą sytuację obserwuje się na obszarach poza OMG-G-S, gdzie dostępność do publicznego transportu zbiorowego jest niewystarczająca. Stanowczej poprawy wymaga sfera organizacyjna transportu. Możliwość bezpośredniego dojazdu do Gdańska transportem publicznym z obszaru województwa (poza bezpośrednią strefą metropolitalną) jest dość słaba i ogranicza się do głównych ciągów komunikacyjnych¹³⁶. Ogółem 69% mieszkańców województwa

---

¹²⁸ Liczba dojeżdżających do pracy na 1000 osób w wieku produkcyjnym – 129 (w Polsce – 138). Natomiast udział osób dojeżdżających w relacji do ogółu zatrudnionych to 30,2%, podobnie jak w województwie dolnośląskim, kujawsko-pomorskim czy łódzkim. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

¹²⁹ Dane dotyczą dojazdów do szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2018/2019. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

¹³⁰ Kartuzy cechuje wysoki napływ uczniów, chociaż znajdują się w strefie dużych dojazdów do szkół średnich w Trójmieście. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

¹³¹ W 2019 r. wyniosła 56,4 mln osób (o 13,4 mln osób więcej niż w 2013 r.) – dane operatorów publicznych kolejowych przewozów pasażerskich.

¹³² Dane operatorów publicznych kolejowych przewozów pasażerskich.

¹³³ Opracowanie DIF UMWP na podstawie danych PKP PLK.

¹³⁴ Z uwagi na wiek taboru starsze pojazdy będą stopniowo podlegały wycofaniu ze względów eksploatacyjnych.

¹³⁵ OMG-G-S tworzą gminy miast: Gdańsk, Gdynia, Sopot, Hel, Jastarnia, Pruszcz Gdański, Puck, Reda, Rumia, Tczew, Wejherowo, Władysławowo oraz gminy: Cedry Wielkie, Kartuzy, Kolbudy, Kosakowo, Luzino, Pruszcz Gdański, Przywidz, Pszczółki, Przdokowo, Puck, Somonino, Stegna, Suchy Dąb, Szemud, Tczew, Trąbki Wielkie, Wejherowo, Żukowo.

¹³⁶ W 2019 r. na 1733 badane miejscowości 473 miały bezpośrednie połączenia z Gdańskiem, to jest o 50 miejscowości więcej niż w 2014 r. Wśród nich były wszystkie miasta powiatowe (poza Puckiem) i większość miejscowości najbardziej zaludnionej części województwa w najbliższym otoczeniu obszaru metropolitalnego. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

mieszkających poza Gdańskiem ma do niego bezpośrednie połączenie¹³⁷. Z kolei, najlepszą dostępnością do najbliższego miasta cechują się podmiejskie wsie obsługiwane przez komunikację miejską lub prywatne firmy przewozowe. Dobrą dostępnością charakteryzują się również miejscowości położone wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych. Gminy o najsłabszej dostępności transportem publicznym do najbliższego miasta koncentrują się na obrzeżach dużych, peryferyjnie położonych powiatów, gdzie niewielkiej liczbie kursów do najbliższego miasta towarzyszy dodatkowo spora odległość czasowa dojazdu. W obszarach tych występuje też najwięcej miejscowości z koniecznością dojścia pieszego do przystanku położonego poza miejscowością, co dodatkowo wydłuża czas podróży i obniża dostępność. Jest to zauważalne zwłaszcza na pograniczu powiatów bytowskiego, człuchowskiego, kościerskiego i chojnickiego, w południowej części powiatu starogardzkiego i wschodniej części powiatu słupskiego.

- Publiczny zbiorowy transport autobusowy na obszarze województwa, poza dużymi miastami, funkcjonuje na zasadach komercyjnych. Efektem tego jest brak kompleksowej informacji dla podróżnych o obsługiwanych połączeniach, rozkładzie jazdy czy cenach biletów. Problemem jest niewystarczająca i kurcząca się sieć połączeń. Uwagę zwraca również słabe dostosowanie taboru do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i osób starszych. W konsekwencji prowadzi to do wykluczenia z życia społecznego i zawodowego.
- Kluczową barierą rozwoju transportu zbiorowego jest brak integracji różnych podsystemów transportu, w tym brak integracji taryfowo-biletowej oraz organizacyjnej, a także brak komunikacji dowozowej do stacji lub przystanków kolejowych. Problemem pozostaje również powiązanie systemu transportu zbiorowego z infrastrukturą dotyczącą aktywnych form mobilności (w tym rowerowej i pieszej).
- Uwagę zwraca fakt rosnącej świadomości mieszkańców w zakresie organizacji i zarządzania transportem publicznym, a także pozytywne postrzeganie roli transportu zbiorowego. Rośnie też zainteresowanie mobilnością aktywną (pieszą, rowerową czy za pomocą urządzeń transportu osobistego), m.in. na skutek wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców. Mimo zrealizowanych inwestycji wciąż istnieje rezerwa do poprawy systemu tras rowerowych (m.in. w zakresie spójności sieci) i infrastruktury towarzyszącej. Niewykorzystanym potencjałem jest idea rowerów współdzielonych. Nowym potencjałem jest elektromobilność, która mimo braków legislacyjnych, zyskuje coraz lepsze warunki do rozwoju, a także wykorzystanie paliw alternatywnych (w tym wodoru). Zwiększający się udział pojazdów elektrycznych wymaga przygotowania nowych rozwiązań prawnych i organizacyjnych oraz dalszego rozwoju infrastruktury do ich obsługi. Rozwój tego kierunku mobilności, pozytywnie wpływającego na obniżenie poziomu zanieczyszczeń i hałasu mogłoby przyspieszyć stworzenie systemu zachęt. Podobnie, do rozwoju transportu opartego na wodrze niezbędne jest stworzenie infrastruktury do tankowania. Wyzwanie stanowi uspokajanie ruchu, zwłaszcza w centrach miast oraz dzielnicach o funkcji mieszkalnej i poprawa warunków do bezpiecznej komunikacji pieszej i rowerowej oraz uwzględnianie wzrostu znaczenia nowych form mobilności, w tym urządzeń transportu osobistego, w procesie projektowania i kształtowania infrastruktury ulicznej i drogowej.

---

¹³⁷ Ibidem.

- Gęstość dróg ekspresowych i autostrad w województwie pomorskim jest niższa niż średnio w Polsce¹³⁸. Ponadprzeciętnie rozwinięta jest natomiast sieć dróg wojewódzkich¹³⁹. Pomimo znaczących inwestycji, duża część sieci drogowej województwa w dalszym ciągu znajduje się w niezadowolającym lub złym stanie technicznym i kwalifikuje się do remontu. Na koniec 2019 r. w stanie dobrym znajdowało się 70,6% dróg krajowych¹⁴⁰. Problemem jest niska, choć poprawiająca się jakość dróg wojewódzkich¹⁴¹. Wyzwaniem pozostaje również niezadowolający stan dróg powiatowych i gminnych. Problemem jest także rosnąca kongestia transportowa (w szczególności na terenie OMG-G-S) związana, zarówno z ruchem tranzytowym, jak i ze znacznym wzrostem liczby samochodów osobowych¹⁴², a także wzrostem skłonności do korzystania z samochodów prywatnych w codziennych podróżach, w tym zwłaszcza w podróżach obowiązkowych (do pracy i do szkoły) w warunkach stopniowego wydłużania się codziennie pokonywanych odległości.
- W przypadku części obszarów, w tym w szczególności leżących na zachodzie województwa, problemem pozostaje czas dojazdu (dostępność drogowa) do stolicy regionu, co prowadzi do wykluczenia transportowego. Więcej niż dwie godziny zajmuje dojazd do Gdańska z gmin w zachodnich częściach powiatów słupskiego, bytowskiego i chojnickiego oraz z powiatu człuchowskiego. Najbardziej oddalonymi od Gdańska miastami powiatowymi są Człuchów, Słupsk i Chojnice, z czasem przejazdu wynoszącym nieco ponad 2 godziny. Odczuwalne zmniejszenie czasu przejazdu powinno nastąpić w przypadku Słupska po zakończeniu prac prowadzonych na drodze ekspresowej S6. Z kolei najlepsza dostępność drogowa do najbliższego miasta występuje w strefie aglomeracji trójmiejskiej, wzdłuż autostrady A1 oraz korytarza transportowego Człuchów-Starogard Gdański. Słabsza dostępność cechuje gminy z południowo-zachodniej i centralnej części województwa oraz te położone w pasie pobrzeży¹⁴³.
- Zachodnia część województwa, ze względu na brak dróg szybkiego ruchu, zły stan dróg lokalnych oraz niedostateczny stan sieci kolejowej, posiada ograniczoną dostępność transportową, tak do OMG-G-S, jak i europejskiego systemu drogowego.
- Realizacja inwestycji w obszarze infrastruktury drogowej przyczyniła się do sukcesywnej poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego¹⁴⁴, chociaż Pomorskie zajmuje 3. pozycję w kraju pod względem liczby wypadków drogowych¹⁴⁵.

¹³⁸ W 2019 r. 9,2 km na 1000 km², co przy średniej dla kraju na poziomie 13,1 km dało 13. miejsce wśród regionów. Dane GUS.

¹³⁹ Ich długość sięga 1,84 tys. km, przekładając się na średnią gęstość rzędu 10 km na 100 km² (4. miejsce w kraju). Dane GUS.

¹⁴⁰ Wobec 80,4% w 2013 r. Dane GDDKiA.

¹⁴¹ Odsetek dróg wojewódzkich o dobrym i zadowolającym stanie technicznym w latach 2014-2020 wzrósł z 40% do 61,5%. Dane Zarządu Dróg Wojewódzkich w Gdańsku.

¹⁴² W latach 2013-2019 liczba samochodów osobowych na 1 tys. ludności w województwie wzrosła z 501 do 621. Dane GUS.

¹⁴³ Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

¹⁴⁴ W latach 2013-2019 w regionie odnotowano spadek liczby ofiar śmiertelnych na 100 tys. ludności z 7,6 do 6,8, co przełożyło się na trzecią najniższą wartość wśród województw w 2019 r. Dane GUS.

¹⁴⁵ W przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców.

3. Odporna gospodarka

a) pozycja konkurencyjna

- Gospodarka regionu jest średnią pod względem wielkości i siły, o relatywnie stabilnej pozycji w stosunku do innych województw (7. lokata pod względem PKB i 5. pod względem PKB *per capita*). Zmniejsza się dystans Pomorskiego do średniej unijnej pod względem PKB *per capita*¹⁴⁶ (5. miejsce wśród województw). Niemal połowa regionalnego PKB wytwarzana jest w podregionie trójmiejskim¹⁴⁷, gdzie notuje się też najwyższy poziom PKB *per capita*. Skupia on również większość inwestycji z udziałem kapitału zagranicznego. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego i wartość zainwestowanego kapitału zagranicznego plasują województwo odpowiednio na 7. i 6. pozycji w Polsce.
- Pomorska gospodarka ma orientację usługową¹⁴⁸, w której istotną rolę odgrywa turystyka (w tym m.in. rozwijający się przemysł spotkań), przy jednoczesnym zachowaniu silnej pozycji przemysłu morskiego, branży petrochemicznej, drzewno-meblarskiej, budowlanej i elektromaszynowej. Do ważnych sektorów należą również: elektronika, logistyka, nowoczesne usługi dla biznesu¹⁴⁹, ICT, biotechnologia, chemia lekka oraz przetwórstwo rolno-spożywcze¹⁵⁰ (w tym przetwórstwo rybne¹⁵¹). Częściowo sektory te wpisują się w obszar czterech Inteligentnych Specjalizacji Pomorza (ISP), tj. Technologie *offshore* i portowo-logistyczne (ISP 1), Technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie (ISP 2), Technologie ekoefektywne w produkcji, przesył, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz w budownictwie (ISP 3) oraz Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia (ISP 4). ISP umożliwiają budowanie sieci współpracy w regionie i tworzenie innowacyjnych łańcuchów produkcji pomiędzy przedsiębiorstwami.
- Pomorskie pozostaje tradycyjną lokalizacją działalności związanej z szeroko rozumianą gospodarką morską. Pozycję międzynarodową regionu determinują porty morskie w Gdańsku i Gdyni, obsługujące oceaniczne serwisy morskie. Istotne znaczenie mają również małe porty, których potencjał nie jest jednak dostatecznie wykorzystany. W województwie znajduje się prawie połowa podmiotów gospodarki morskiej w kraju¹⁵². Pracujący w gospodarce morskiej¹⁵³ stanowią około 7% pracujących w województwie i prawie 40% pracujących w tym sektorze w kraju. O dynamicznym rozwoju tego sektora gospodarki świadczy fakt, że w porównaniu z 2013 r. liczba

---

¹⁴⁶ Z 65% wartości UE 27 wg PPS w 2013 r. do 71% w 2019 r. Dane Eurostat.

¹⁴⁷ Obejmuje on Gdańsk, Gdynię, Sopot.

¹⁴⁸ W strukturze wartości dodanej brutto usługi stanowią 63,6% (w kraju – 63,7%), przemysł i budownictwo – 34,3% (w kraju – 33,7%), przy niewielkim udziale rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa – 2,1% (kraj – 2,6%, 12. lokata). Dane GUS za 2018 r.

¹⁴⁹ Województwo wypracowało w tym zakresie mocną pozycję. W regionie ulokowało się 158 centrów nowoczesnych usług biznesowych, które obsługują procesy w 35 językach. W 2019 r. w sektorze pracowało około 30 tys. osób.

¹⁵⁰ Przetwórstwo spożywcze, mimo niewielkiego udziału w PKB województwa, jest istotnym elementem gospodarki wykorzystującym lokalną produkcję rolną.

¹⁵¹ Województwo posiada naturalny potencjał w zakresie hodowli ryb i rybołówstwa i skupia ponad 30% wszystkich zakładów przetwórstwa rybnego w Polsce.

¹⁵² W 2019 r. zarejestrowanych było 9,5 tys. podmiotów gospodarki morskiej (3,1% podmiotów gospodarczych regionu). Dane GUS.

¹⁵³ 61,1 tys. osób w 2019 r. Dane GUS.

podmiotów zwiększyła się o 49%, a pracujących o 47%¹⁵⁴. Ważnymi branżami gospodarki morskiej są: branża stoczniowa, która rozwija się dzięki budowie i remontom statków oraz związana z technologiami *offshore*. Uzupełnieniem oferty przemysłu stoczniowego jest produkcja jachtów w małych, prywatnych stoczniach, co stawia Pomorskie w czołówce eksporterów tych dóbr w UE¹⁵⁵. Istotne dla gospodarki morskiej jest kształcenie specjalistów na pomorskich uczelniach, jak również w szkołach średnich. Ważną rolę odgrywają instytuty naukowe o profilu morskim, dzięki którym udaje się przygotowywać produkty zaawansowane technologicznie. Nadmorskie położenie decyduje również o potencjale w zakresie rozwoju morskich farm wiatrowych i branży odnawialnych źródeł energii oraz podmiotów uczestniczących w łańcuchu dostaw.

- Pomorskie przedsiębiorstwa zwiększają nakłady inwestycyjne, ale ich wartość na tle kraju jest relatywnie niska (7. lokata)¹⁵⁶. Województwo utrzymuje 3. pozycję w kraju pod względem poziomu nakładów na badania i rozwój (B+R) w przeliczeniu na mieszkańca¹⁵⁷ oraz w relacji do PKB¹⁵⁸. Utrzymuje się również relatywnie wysoki udział nakładów sektora przedsiębiorstw w nakładach ogółem na B+R (2. lokata) oraz osób pracujących w B+R w pracujących ogółem (4. lokata)¹⁵⁹. Zarówno nakłady na B+R ogółem, jak również w sektorze przedsiębiorstw systematycznie rosną¹⁶⁰. Udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogóle przedsiębiorstw kształtuje się na poziomie średniej dla kraju¹⁶¹, choć jest dopiero 7. wynikiem wśród województw, natomiast pod względem udziału sprzedaży wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych w sprzedaży ogółem w przemyśle województwo zajmuje 10. miejsce w kraju¹⁶². Pomimo znacznych wysiłków mających na celu wzmocnienie innowacyjności, region nadal zajmuje słabą pozycję na tle UE – w rankingu *Regional Innovation Scoreboard* Pomorskie jest umiarkowanym innowatorem i zajmuje 180. pozycję na 238 regionów europejskich objętych badaniem¹⁶³.
- Udział eksportujących mikro i małych firm¹⁶⁴ plasuje Pomorskie w czołówce regionów w Polsce. Region zajmuje także 6. pozycję pod względem wartości eksportu na mieszkańca oraz pod względem udziału eksportu w PKB¹⁶⁵. Ponad połowa wartości eksportu generowana jest przez przedsiębiorstwa o kapitale krajowym. W strukturze produktowej eksportu największy udział mają statki, łodzie i konstrukcje pływające, a nieco mniejszy paliwa oraz maszyny i urządzenia

---

¹⁵⁴ *Gospodarka morska w województwie pomorskim w latach 2015-2017*, Urząd Statystyczny w Gdańsku, *Rocznik statystyczny gospodarki morskiej 2019*, *Rocznik statystyczny gospodarki morskiej 2020*, GUS.

¹⁵⁵ Eksport jachtów z Polski stanowił w 2018 r. 60% ogólnej wartości eksportu jachtów w UE. Tygodnik Gospodarczy PIE 23/2019, Polski Instytut Ekonomiczny na podstawie danych Eurostat.

¹⁵⁶ 10,5 mld zł, tj. 4505 zł w przeliczeniu na mieszkańca (wobec 5207 zł w kraju) w 2019 r. Dane GUS.

¹⁵⁷ 979 zł wobec 789 zł w kraju w 2019 r. Dane GUS.

¹⁵⁸ 1,69% w 2019 r. wobec 1,32% w kraju. Obliczenia własne na podstawie szacunkowych danych PKB. Dane GUS.

¹⁵⁹ Odpowiednio: 69,7% i 1,31% w 2019 r.

¹⁶⁰ W latach 2013-2019 o odpowiednio: 145% i 228%.

¹⁶¹ 15,4% w 2019 r. Dane GUS.

¹⁶² 7,7% w 2019 r. Dane GUS.

¹⁶³ Pod względem nakładów na B+R w sektorze publicznym jako procent PKB region plasuje się na 169. miejscu, zaś pod względem nakładów na B+R w sektorze przedsiębiorstw jako procent PKB na 110. Źródło: *Regional Innovation Scoreboard 2019*, Komisja Europejska.

¹⁶⁴ 21% (4. miejsce) w 2019 r. *Raport o sytuacji mikro, małych i średnich firm w roku 2019*, Bank Pekao, Warszawa 2020.

¹⁶⁵ W 2019 r., podczas gdy w 2015 r. województwo zajmowało 2. lokatę w kraju. Obliczenia własne na podstawie danych Izby Administracji Skarbowej i GUS.

elektryczne. Istotny jest również udział produktów rolno-spożywczych¹⁶⁶. Na tle kraju Pomorskie wyróżnia się pod względem dywersyfikacji kierunków eksportu. Mimo dobrej pozycji eksportowej, nadal widoczne są ograniczone kompetencje oraz doświadczenia przedsiębiorców w zakresie internacjonalizacji działalności, a także niska świadomość korzyści wynikających z umiędzynarodowienia. Pomorskie produkty eksportowe są słabo rozpoznawalne za granicą (często występują pod obcą marką, mają niski stopień zaawansowania technologicznego).

- Pomorskie jest 6. ośrodkiem akademickim w kraju pod względem liczby studentów¹⁶⁷. W 2019 r. kształciło się tu niemal 7% studentów w Polsce¹⁶⁸. Uczelnie, realizując liczne projekty krajowe i międzynarodowe, wzmacniają swój potencjał badawczy i naukowy oraz pozycję w rankingach. Mimo sukcesywnego wzrostu liczby międzynarodowych badań naukowych oraz naukowców i studentów cudzoziemców¹⁶⁹, poziom internacjonalizacji pomorskich uczelni pozostaje stosunkowo niski¹⁷⁰. Dużą szansą i niewątpliwym sukcesem jest w tym kontekście fakt, że Politechnika Gdańska oraz Gdański Uniwersytet Medyczny znalazły się wśród dziesięciu najlepszych uczelni w Polsce wyróżnionych w pierwszym konkursie pn. *Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza*, co pozwoli im w najbliższych latach na rozwój nauki, tworzenie międzynarodowych zespołów badawczych i pozyskiwanie prestiżowych projektów, a tym samym wzrost konkurencyjności na arenie krajowej i międzynarodowej. Pomorskie jest również siedzibą specjalistycznych ośrodków naukowo-badawczych, m.in. o profilu morskim.
- Mimo podejmowanych działań i funkcjonowania wyspecjalizowanych jednostek, wciąż niewykorzystany pozostaje potencjał w obszarze współpracy nauki i biznesu w zakresie komercjalizacji wiedzy, patentowania rozwiązań czy tworzenia spin-off. Brakuje zachęt do realizacji projektów badawczych ukierunkowanych na zastosowanie gospodarcze. Niska jest skłonność firm do stosowania rozwiązań o wyższym poziomie ryzyka oraz niewielkie zainteresowanie współpracą z uczelniami.
- Pomorzanie należą do jednych z bardziej przedsiębiorczych mieszkańców Polski, o czym świadczy 4. lokata pod względem liczby podmiotów gospodarki narodowej przypadających na liczbę ludności¹⁷¹. Najwyższa koncentracja firm występuje w Trójmieście, które skupia ponad 40% podmiotów. Z kolei najwyższą, pozytywną dynamiką zmian w ostatnich latach charakteryzował się podregion gdański¹⁷².
- Infrastruktura wsparcia przedsiębiorczości w województwie jest dobrze rozwinięta, ale słabo skoordynowana. Dostępność specjalistycznych usług doradczych dla przedsiębiorców, a także wyspecjalizowanych instytucji naukowych, inkubatorów czy klastrów świadczących konkretny typ usług jest niewystarczająca.

---

¹⁶⁶ W 2019 r. produkty rolno-spożywcze odpowiadały za 19% eksportu wszystkich towarów z województwa.

¹⁶⁷ Mimo spadającej liczby studentów (o 18,5% w latach 2013-2019). Dane GUS.

¹⁶⁸ 83 tys. Dane GUS.

¹⁶⁹ W roku akademickim 2018/2019 w porównaniu z rokiem 2013/2014 liczba studentów cudzoziemców wzrosła blisko 2,5-krotnie, zaś nauczycieli akademickich cudzoziemców o ponad 40%. Dane US Gdańsk.

¹⁷⁰ Odsetek studentów cudzoziemców uplasował w 2019 r. województwo na 9. miejscu w kraju (5,1% wobec 6,7% w kraju).

¹⁷¹ Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców wyniosła w 2019 r. 1311, wobec 1184 w 2013 r. Dane GUS.

¹⁷² Obejmuje on powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki, wejherowski.

- Region dysponuje ograniczoną liczbą terenów inwestycyjnych przygotowanych pod kątem realizacji projektów produkcyjno-logistycznych. Problemem są zwłaszcza większe arealy – kilkudziesięciohektarowe. Brakuje parków przemysłowych uzbrojonych w podstawową infrastrukturę, mogących być gotowym produktem inwestycyjnym oraz gotowej oferty pod duże projekty produkcyjne o strategicznym znaczeniu dla gospodarki. Ponadto, podaż terenów inwestycyjnych jest zróżnicowana wewnątrz województwa.
- Zasobochłonność pomorskiej gospodarki (dyktowana postępowaniem gospodarczym) połączona ze wzrostem zużycia materiałów i ich nieefektywnym wykorzystaniem wpływa na wysoki poziom generowanych odpadów i znikome zamknięcie w obiegu materiałów. Rośnie zużycie energii w gospodarce, w tym w transporcie i na potrzeby przemysłu¹⁷³.
- Brakuje spójnego wizerunku oraz silnej marki gospodarczej regionu, jak również marketingowego wykorzystania marek gospodarczych.
- Rozwój gospodarki uzależniony jest, m.in. od umiejętności przedsiębiorców elastycznego dostosowania się do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych, przy uwzględnieniu globalnych trendów i wyzwań, w tym sytuacji kryzysowych.
- W 2020 r. gospodarka doświadczyła spowolnienia spowodowanego rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19. Czasowe zamrożenie wielu dziedzin życia społeczno-gospodarczego wymusiło na niektórych przedsiębiorcach ograniczenie, zawieszenie lub zakończenie działalności, na wielu – zmianę sposobu funkcjonowania, a dla części było okazją do wzrostu przychodów w związku ze zwiększeniem popytu. Kondycja pomorskich przedsiębiorców w połowie 2020 r.¹⁷⁴ oceniana była jako umiarkowanie dobra, ale wyraźnie gorsza niż przed pandemią. Ponad 70% firm uzyskało niższe przychody, niż w analogicznym okresie 2019 r., a tylko niespełna 5% zanotowało ich wzrost. Pandemia wymusiła na 3/4 podmiotów zmiany w prowadzonej działalności¹⁷⁵, ale blisko 1/3 nie wprowadziła żadnych zmian organizacyjnych¹⁷⁶. Co piąta firma zrezygnowała z inwestycji, a niecałe 30% ograniczyło plany inwestycyjne. Jednocześnie, ze wsparcia publicznego dostępnego w związku z pandemią skorzystało 87% przedsiębiorstw, zaś ze wsparcia płynącego od samorządów – niespełna 4%.

b) rynek pracy

- Na dotychczasową dobrą sytuację na rynku pracy w Pomorskiem wpływ miał utrzymujący się wzrost gospodarczy oraz polityka regionalna stwarzająca korzystny klimat do rozwoju przedsiębiorczości. Powstające nowe miejsca pracy i duża liczba ofert zatrudnienia ukształtowały rynek pracownika, a wyzwaniem stało się zaspokojenie potrzeb kadrowych pracodawców. Liczba pracujących przekroczyła milion¹⁷⁷, aktywność zawodowa i wskaźnik zatrudnienia mieszkańców

¹⁷³ W latach 2013-2019 zużycie energii elektrycznej wzrosło o ponad 12%, w tym w sektorze transportowym o ponad 40%, a w przemysłowym o ponad 13%.

¹⁷⁴ *Badanie kondycji pomorskich firm mikro, małych i średnich w kontekście pandemii COVID-19*, Fala I, lipiec 2020, PBS Sp. z o. o. Badanie przeprowadzone na grupie 815 firm mikro, małych i średnich z województwa pomorskiego w drugiej połowie lipca 2020 r.

¹⁷⁵ Najczęściej były to zmiany sposobów dotarcia do klienta, wprowadzenie nowych lub dostosowanie istniejących produktów lub usług, zmiany w marży sprzedaży, zawieszenie lub ograniczenie usług albo sprzedaży, poszukiwanie nowych dostawców oraz renegecje posiadanych kontraktów.

¹⁷⁶ Najczęstszymi zmianami, które zaszły w organizacji pracy przedsiębiorstw było przejście na pracę zdalną, wprowadzenie systemu zmianowego, czy skrócenie czasu pracy.

¹⁷⁷ W 2019 r. wg BAEL wyniosła 1031 tys. osób, tj. 6,3% krajowej populacji pracujących (7 miejsce). Dane GUS.

należały do jednych z najwyższych w kraju¹⁷⁸, rekordowo niskie było również bezrobocie¹⁷⁹. Ponadto wzrastał wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 50 lat i więcej¹⁸⁰. Mimo ogólnie pozytywnych trendów dotyczących zatrudnienia, pogłębiały się dysproporcje między udziałem pracujących kobiet i mężczyzn¹⁸¹.

- W 2020 r. sytuacja na rynku pracy została zachwiana w wyniku ograniczeń wprowadzonych w związku z rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19. Nastąpił wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych i podwyższenie stopy bezrobocia¹⁸².
- Struktura pracujących różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku sektora rolniczego oraz usługowego¹⁸³, zbliżony do poziomu krajowego jest natomiast udział pracujących w sektorze przemysłowym¹⁸⁴. Struktura pracujących jest również zróżnicowana przestrzennie – w podregionie starogardzkim notowany jest najwyższy w regionie odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie, w podregionie chojnickim w rolnictwie, a podregion trójmiejski cechuje najwyższy odsetek pracujących w usługach¹⁸⁵.
- Pomorski rynek pracy jest wewnętrznie zróżnicowany pod względem bezrobocia. Powiaty usytuowane we wschodniej i zachodniej części województwa charakteryzują się wyższą stopą bezrobocia niż w części środkowej, chociaż te dysproporcje zmniejszają się.
- Rynek pracy mierzy się ze zmianami demograficznymi, choć na tle kraju województwo charakteryzuje się relatywnie korzystną sytuacją ludnościową. Dodatni przyrost naturalny oraz saldo migracji powodują, że Pomorskie notuje najwyższy w kraju przyrost liczby ludności¹⁸⁶. Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym¹⁸⁷ jest najwyższy w kraju, przy jednocześnie jednym z najniższych (choć, podobnie jak w całym kraju, rosnącym) odsetku populacji w wieku produkcyjnym (12. lokata)¹⁸⁸. Niepokojąco maleje natomiast odsetek osób w wieku produkcyjnym¹⁸⁹. Jednocześnie sytuacja demograficzna jest dość zróżnicowana wewnętrznie¹⁹⁰.

---

¹⁷⁸ W 2019 r. wg BAEL współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 58,8% (w tym 58,3% w miastach i 59,7% na obszarach wiejskich), wskaźnik zatrudnienia – 57,2% (56,6% w miastach, 58,2% na wsi). Od 2016 r. województwo notowało wyższą od średniej UE wartość wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 20-64 lata, która wyniosła w 2019 r. 75,9%. Dane GUS.

¹⁷⁹ W 2019 r. stopa bezrobocia wg BAEL wyniosła 2,7%, natomiast rejestrowana 4,5%. Dane GUS.

¹⁸⁰ W 2013 r. wg BAEL wyniósł on 31,5% (8. miejsce w kraju przy średniej 31,6%), a w 2019 r. wzrósł do 35,8% (2. miejsce w kraju przy średniej 32,6%). Dane GUS.

¹⁸¹ W 2019 r. różnica w poziomie zatrudnienia kobiet i mężczyzn wg BAEL wyniosła 18,5 p.p., podczas, gdy w 2013 r. 15,8 p.p. Dane GUS.

¹⁸² Do 56,2 tys. i 5,9%, co w porównaniu do 2019 r. było wzrostem o odpowiednio 34% i 1,4 p.p. Dane GUS.

¹⁸³ W 2019 r. wg BAEL w sektorze rolniczym w regionie pracowało 5,7% osób pracujących (w kraju 9,1%), w sektorze usługowym odpowiednio 62,8% i 58,4%. Dane GUS.

¹⁸⁴ W 2019 r. wg BAEL w sektorze przemysłowym pracowało 31,1% osób pracujących wobec 32,0% w kraju. Dane GUS.

¹⁸⁵ Na podstawie danych dotyczących pracujących wg grup sekcji PKD 2007.

¹⁸⁶ Między rokiem 2013 i 2019 o 2,1%. Dane GUS.

¹⁸⁷ W 2019 r. 19,7%. Dane GUS.

¹⁸⁸ 20,5% w 2019 r. wobec 17,1% w 2013 r. Dane GUS.

¹⁸⁹ 59,8% w 2019 r. wobec 63,4% w 2013 r. Dane GUS.

¹⁹⁰ Co jest rezultatem zróżnicowanego przyrostu naturalnego (znacznie wyższego na wsi niż w miastach) oraz przemieszczania się mieszkańców wewnątrz województwa prowadzącego do depopulacji niektórych obszarów. Między rokiem 2013 i 2019 największy przyrost liczby mieszkańców zanotowano w powiatach gdańskim i kartuskim, zaś największy ubytek w Sopocie i Słupsku.

Region osiągną negatywne trendy związane ze starzeniem się społeczeństwa, jednak wolniej i później niż pozostałą część kraju¹⁹¹.

- Na rynku pracy następuje zmiana pokoleniowa – wchodzi młode, wykształcone osoby, prezentujące inną kulturę i podejście do pracy oraz odmienne oczekiwania, ale często bez doświadczenia zawodowego i odpowiednich kwalifikacji. Jednocześnie obserwuje się postępujący proces starzenia się części pracowników i powstawania luki pokoleniowej w niektórych zawodach.
- W województwie zauważane są deficyty pracowników, w szczególności w branżach takich, jak: informatyka, transport i logistyka, opieka zdrowotna i nad osobami starszymi, budownictwo, gospodarka morska, turystyka i gastronomia. Wzrasta zapotrzebowanie na dobrze wykwalifikowane kadry, m.in. w rozwijającym się sektorze nowoczesnych usług dla biznesu¹⁹². Rynek pracy staje ponadto przed wyzwaniem zapewnienia odpowiednio wyszkolonych kadr dla gospodarki zmierzającej w kierunku niskoemisyjnym i cyfrowym¹⁹³. Istotne jest zapewnienie kadr dla branż kluczowych i Inteligentnych Specjalizacji Pomorza.
- Dynamiczny rozwój gospodarki, w tym nowych miejsc pracy, wymusza potrzebę pozyskiwania pracowników z rynków zagranicznych¹⁹⁴ i zdefiniowania polityki migracyjnej, a także konieczność inteligentnej aktywizacji niewykorzystanych zasobów pracy, zwłaszcza kobiet i seniorów, jak również osób z niepełnosprawnościami¹⁹⁵.
- Jedną z form aktywizacji osób biernych zawodowo jest tworzenie warunków do powrotu na rynek pracy rodziców małych dzieci. Tymczasem województwo posiada zróżnicowany przestrzennie dostęp do żłobków, a wskaźnik użłobkowania jest nadal znacznie niższy niż przeciętny w Polsce¹⁹⁶. Najlepsza sytuacja w tym zakresie jest w Sopocie, Gdańsku i powiecie człuchowskim, najmniej dzieci uczęszcza do żłobków w powiatach lęborskim, starogardzkim i chojnickim¹⁹⁷.
- Postęp technologiczny, zmiany demograficzne oraz zmieniające się oczekiwania pracowników wymuszają konieczność dostosowania stanowisk i organizacji pracy do nowych potrzeb. Ważne jest unowocześnienie przedsiębiorstw, m.in. w kierunku automatyzacji, robotyzacji, skracania cykli produkcyjnych, jak również zmiana modeli biznesowych i organizacyjnych uwzględniających nowe

---

¹⁹¹ Zgodnie z prognozą demograficzną GUS, od 2028 r. w regionie rozpocznie się ubytek naturalny ludności. Źródło: Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), GUS, 2017.

¹⁹² W latach 2017-2020 liczba miejsc pracy wzrosła o 65%. Pod względem liczby osób w nich pracujących Trójmiasto zajmuje silną 4. pozycję po aglomeracjach krakowskiej, warszawskiej i wrocławskiej.

¹⁹³ Dotyczy to m.in. kadr niezbędnych dla dynamicznie rozwijającego się sektora odnawialnych źródeł energii, w tym morskich farm wiatrowych, a także innych niskoemisyjnych branż nowoczesnej gospodarki.

¹⁹⁴ Pomorskie stało się w ostatnich latach atrakcyjnym miejscem pracy i życia dla imigrantów zarobkowych (głównie z Ukrainy). W 2019 r. powiatowe urzędy pracy wpisały do ewidencji 128,8 tys. oświadczeń pracodawców o powierzeniu wykonywania pracy obywatelom Republiki Armenii, Republiki Białorusi, Republiki Mołdawii, Federacji Rosyjskiej, Gruzji i Ukrainy bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (w 2020 r. było ich 126,0 tys.) oraz wydały cudzoziemcom 2,1 tys. zezwoleń na pracę sezonową (w 2020 r. - 2,0 tys.). Natomiast Wojewoda Pomorski wydał 30,4 tys. zezwoleń na pracę długoterminową (w 2020 r. - 23,4 tys.).

¹⁹⁵ Liczba osób biernych zawodowo zmniejszyła się (o prawie 6% między 2013 i 2019 r.), jednak poziom bierności nadal jest wysoki. Poza rynkiem pracy w 2019 r. pozostawało 743 tys. osób. W ostatnich latach maleje wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami – w 2019 r. był to 3. wynik w kraju (19,3%), wobec 1. lokaty w 2017 r.

¹⁹⁶ W latach 2013-2019 wskaźnik dotyczący liczby dzieci przebywających w żłobkach na 1000 dzieci w wieku do 3 lat wzrósł w regionie z 39 do 106, a średnio w kraju z 48 do 124. Dane GUS.

¹⁹⁷ Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach wyniósł w 2019 r. 10,6%, w tym w miastach 14,6%, a na wsi 4,7%.

formy pracy (w tym m.in. *freelancing*, *gig economy*, telepracę czy pracę zdalną) oraz zarządzanie wiekiem i różnorodnością.

- Problemem jest utrzymanie wykształconych lub wykwalifikowanych pracowników. Ponadto brakuje systemu poszukiwania, ściągania i zatrzymywania talentów spoza regionu. O ile region postrzegany jest jako miejsce przyjazne do pracy i życia, przegrywa z innymi lokalizacjami zbyt małą liczbą tanich mieszkań na wynajem, słabą ofertą socjalną, a także niewystarczającą liczbą miejsc opieki nad małymi dziećmi. Siła przyciągania Pomorza oddziałuje w większym stopniu na mieszkańców innych polskich regionów, niż na obcokrajowców. Uczelnie przyciągają młodzież z małych miast i sąsiednich województw, podczas gdy absolwenci trójmiejskich szkół średnich stosunkowo często wybierają uczelnie w Krakowie, Warszawie czy Wrocławiu. Zdefiniowano natomiast trwałe zasady współpracy szkół z pracodawcami i instytucjami rynku pracy.
- W regionie funkcjonuje Pomorski System Poradnictwa Zawodowego, w ramach którego doradcy zawodowi pracują nad jakością, adaptacyjnością i upowszechnianiem tego rodzaju usług. Nadal jednak zauważalne są znaczące różnice w jakości świadczonych usług doradczych. Wyzwaniem jest zwiększenie dostępności do usług, stałe podnoszenie kompetencji doradców zawodowych oraz włączanie do współpracy przedstawicieli innych podmiotów realizujących takie usługi oraz pracodawców.
- Mimo, że udział mieszkańców w kształceniu ustawicznym jest wyższy niż średnio w kraju¹⁹⁸ i 3. najlepszy wśród regionów, to znacznie odbiega od średniej w UE¹⁹⁹. W obliczu szybkich zmian technologicznych i zapotrzebowania na kwalifikacje pracowników, rozwój kształcenia ustawicznego będzie kluczowy dla funkcjonowania gospodarki regionu.

c) oferta turystyczna i czasu wolnego

- Region charakteryzuje duży potencjał rozwoju turystyki i usług czasu wolnego wynikający ze zróżnicowanego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, co podnosi jego atrakcyjność. Nadmorskie położenie, różnorodność krajobrazowa, wyjątkowa historia Pomorza oraz specyficzne i unikatowe zasoby dziedzictwa kulturowego to kluczowe czynniki stawiające Pomorskie w czołówce najbardziej popularnych destynacji turystycznych w Polsce. Ponadto, województwo dysponuje jedną z największych w Polsce baz noclegowych²⁰⁰, która w ponad 80% zlokalizowana jest w nadmorskiej części regionu²⁰¹. Od 2012 r. liczba turystów odwiedzających Pomorze wciąż rosła i, co ważne, trend ten dotyczył również miesięcy poza letnim sezonem turystycznym, w których, względem 2013 r., odnotowano ponad 77-procentowy wzrost liczby odwiedzających²⁰². Ponadto, województwo zbliżało się stopniowo do średniej dla kraju w zakresie odsetka turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym²⁰³. Jednocześnie, koncentracja ruchu turystycznego w niektórych obszarach (szczególnie w nadmorskich miejscowościach

---

¹⁹⁸ W 2019 r. 5,9% przy 4,8% w Polsce. Dane GUS BAEL.

¹⁹⁹ UE – 11,3%. Dane Eurostat.

²⁰⁰ W 2019 r. w regionie funkcjonowało 1658 obiektów, co stanowiło 14,7% krajowej bazy noclegowej. Z kolei liczba miejsc noclegowych na 1000 ludności wynosiła 51,1 (przy średniej krajowej 21,5) - region od lat zajmuje 2. lokatę w kraju pod tym względem (po województwie zachodniopomorskim). Dane GUS.

²⁰¹ Rocznik Statystyczny Gospodarki Morskiej, 2020, GUS

²⁰² W 2013 r. 699 tys., w 2019 r. 1 239 tys. Dane GUS. Przyjęto, że okres poza letnim sezonem obejmuje miesiące od października do kwietnia.

²⁰³ W 2019 r. wskaźnik ten wynosił 38,3% dla województwa pomorskiego i 47,8% dla kraju. Dystans w stosunku do średniej dla Polski w latach 2013-2019 zmniejszył się z 11,5 p.p. do 9,6 p.p. Dane GUS.

turystycznych, Gdańsku i Sopocie) prowadzi do zjawiska overtourismu, które naraża na degradację walory przyrodnicze, krajobrazowe i historyczne tych obszarów, a także wpływa na zmniejszenie komfortu życia ich mieszkańców.

- Turystyka odgrywa istotną rolę w gospodarce Pomorza. Od 2013 r. następował stały wzrost zarówno wartości dodanej brutto działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi²⁰⁴, jak i liczby osób pracujących w tym rodzaju działalności²⁰⁵. Zwiększył się również udział tego sektora w strukturze wartości dodanej brutto w regionie²⁰⁶ oraz w strukturze osób pracujących (2. najwyższy wśród województw)²⁰⁷. Wzrósł również odsetek firm prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych, należący jednocześnie do najwyższych w kraju²⁰⁸.
- Widoczny jest wzrost zainteresowania walorami przyrodniczymi i możliwościami wypoczynku aktywnego, co otwiera możliwości dla rozwoju zarówno oferty turystyki wypoczynkowej, aktywnej oraz różnych form turystyki specjalistycznej, jak i oferty czasu wolnego. Coraz większa świadomość zdrowotna ludności oraz starzenie się społeczeństwa mogą być bodźcem do wspierania aktywności związanych z rozszerzeniem oferty zdrowotnej, a także odnowy biologicznej, w tym wykorzystujących występujące zasoby solanki i borowiny, a także zabiegów medycznych. W województwie pomorskim znajdują się dwa miasta posiadające status uzdrowiska (Sopot i Ustka) oraz inne obszary predysponowane do pełnienia funkcji uzdrowiskowej. Walory przyrodnicze regionu, dziedzictwo kulturowe oraz potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych wpływają na znaczną liczbę żywnościowych produktów tradycyjnych, które cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Rośnie też potencjał w zakresie rozwoju turystyki biznesowej.
- Ważna jest kontynuacja działań zmierzających do dalszego rozwoju funkcji turystycznej małych portów morskich, które, obok obsługi rybołówstwa, realizują również funkcje związane, m.in. z obsługą żeglarstwa i żeglugi pasażerskiej. Jedną z barier ich rozwoju są znaczne potrzeby inwestycyjne dotyczące zarówno zwiększenia potencjału żeglarskiego, jak i dostępności transportowej.
- Województwo oferuje szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze dzięki obecności, zarówno zasobów materialnych dziedzictwa kulturowego, jak i potencjału licznych instytucji kultury, a także rozwijających się przemysłów kreatywnych. Związane jest to, m.in. z realizacją licznych inwestycji w obiekty kultury, które jednocześnie wzbogacają i uatrakcyjniają ofertę turystyczną. W ostatnich latach systematycznie rosła liczba zwiedzających muzea – Pomorskie od lat zajmuje 3. pozycję w kraju pod tym względem²⁰⁹. Z kolei liczba widzów i słuchaczy odwiedzających teatry i instytucje muzyczne uplasowała region na 5. miejscu w Polsce²¹⁰.
- Rośnie różnorodność oferty turystycznej i kulturalnej, lecz jej jakość i dostępność jest wyraźnie zróżnicowana. Brakuje wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, rozpoznawalnych co najmniej na

---

²⁰⁴Osiągając w 2018 r. 1,68 mld zł. Dane GUS.

²⁰⁵ W 2019 r. było to prawie 24,4 tys. osób tj. o 37% więcej niż w 2013 r. (najwyższa dynamika wzrostu wśród województw). Dane GUS dot. pracujących wg sekcji PKD 2007.

²⁰⁶ Pod względem udziału sekcji I w strukturze wartości dodanej brutto Pomorskie w 2018 r. zajęło 4. pozycję w kraju (po województwie zachodniopomorskim, małopolskim i warmińsko-mazurskim). Dane GUS.

²⁰⁷ Po województwie zachodniopomorskim (2,7% - 2019 r.). Dane GUS dot. pracujących wg sekcji PKD 2007.

²⁰⁸ 5,4% w 2019 r. (2. miejsce po województwie zachodniopomorskim). Dane GUS.

²⁰⁹ W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

²¹⁰ Dane GUS dla 2019 r.

skalę Polski. Zauważa się także miejscowe niedoinwestowanie infrastruktury kultury oraz infrastruktury turystycznej i sportowej. Brakuje obiektów pozwalających na zorganizowanie wydarzeń kulturalnych bądź biznesowych dla 3-5 tys. osób. Widoczne są też deficyty w budowie sieciowych produktów turystycznych (szlaków turystycznych, w szczególności w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, np. sieć parków kulturowych, szlak zamków gotyckich itp.). Zauważa się także niedostateczny rozwój infrastruktury uzdrowiskowej oraz słabe wykorzystanie posiadanych zasobów naturalnych (solanka, mikroklimat).

- Jednym z problemów pozostaje również niskie wykorzystanie spójnych i nowoczesnych form informacji i promocji w odniesieniu do walorów i oferty regionu skierowanej, zarówno do turystów, jak i mieszkańców. Brakuje wspólnej oferty łączącej rozpoznawalne marki turystyczne, w tym wspólnego informatora kulturalno-turystycznego, który wsparłby działania promocyjne zmierzające do wzrostu uczestnictwa zarówno w wydarzeniach kulturalnych, jak też wzrostu liczby zwiedzających. Współpraca wszystkich interesariuszy w tym zakresie (w tym między JST) jest niewystarczająca.
- Turystyka jest jednym z sektorów szczególnie dotkniętych skutkami pandemii COVID-19. Podobnie jak w kraju i na świecie, branża ta w 2020 r. w Pomorskiem mocno odczuła kryzys, ze względu na duży spadek liczby turystów z zagranicy²¹¹. Spadek ten nieco rekompensował wzrost liczby turystów krajowych²¹², którzy preferowali takie regiony jak: Kociewie, Kaszuby czy Żuławy, gdzie gospodarstwa agroturystyczne czy małe pensjonaty stwarzały większe możliwości zapewnienia izolacji społecznej w dobie pandemii. Jednocześnie, województwo pomorskie należy do regionów, które zanotowały jeden z najmniejszych spadków w bazie noclegowej w 2020 r.²¹³. Wraz ze zmniejszeniem liczby turystów obniżyły się również dochody z turystyki, co jest spowodowane zmniejszeniem wydatków związanych z podróżami turystów krajowych i zagranicznych, które spadły w porównaniu z 2019 r.²¹⁴. Turystyka jest branżą popytową, podatną na preferencje i potrzeby odwiedzających. Kluczowym wyzwaniem jest zatem odbudowa zaufania poprzez zapewnienie poczucia bezpieczeństwa turystom. Należy się jednak liczyć, m.in. ze zmianami modelu spędzania czasu wolnego i ruchu turystycznego, czy wzrostem znaczenia zdalnych kanałów obsługi klienta. Możliwe zmiany mogą obejmować dalszy rozwój turystyki krajowej, zmiany nawyków konsumentów w kierunku nowych form wypoczynku, a także zmniejszenie zaufania do zorganizowanych, grupowych wyjazdów turystycznych oraz obiektów zakwaterowania zbiorowego, dużych przedsięwzięć biznesowych, kulturalnych, historycznych czy sportowych.

d) integracja z globalnym systemem transportowym

- Funkcjonowanie i rozwój portów morskich w Gdańsku i w Gdyni, portu lotniczego oraz obecność autostrady A1, a także liczne inwestycje infrastrukturalne wpływają na przewagę konkurencyjną województwa pomorskiego w stosunku do innych regionów kraju oraz integrują województwo z europejską siecią transportową. Występują jednak obszary, głównie w zachodniej części

---

²¹¹ W 2020 r. z noclegów w województwie skorzystało 1,97 mln turystów (w tym 176,7 tys. turystów zagranicznych). W porównaniu do 2019 r. nastąpił spadek ogółem o 39,1%, a w przypadku turystów zagranicznych o 71,3%. Dane GUS.

²¹² Krajowe przyjazdy turystyczne w województwie pomorskim w I połowie wakacji 2020 r. wzrosły o 27% w porównaniu z analogicznym okresem 2019 r. Źródło: <https://selectivv.com/wakacje-polakow-co-dane-z-mobile-mowia-o-podrozach-miedzyregionalnych/>

²¹³ 3. najniższy spadek w kraju (po województwie zachodniopomorskim i warmińsko-mazurskim). Dane GUS.

²¹⁴ W województwie pomorskim o ok. 15% w I kwartale 2020 r. (w porównaniu do analogicznego okresu 2019 r.), przy wartości 16% dla Polski – dane szacunkowe GUS.

województwa, w których istniejąca sieć dróg oraz ograniczona infrastruktura kolejowa, uniemożliwiają sprawną komunikację ze stolicą województwa i ograniczają atrakcyjność tych rejonów dla inwestorów na skutek wykluczenia transportowego.

- Rozwinięta infrastruktura liniowa i węzłowa wpływa na znaczący potencjał logistyczny regionu. Istotnym aktywem jest terminal głębokowodny DCT w Gdańsku. Jest to czynnik przewagi konkurencyjnej nad pozostałymi portami bałtyckimi (w Rydze, Kłajpedzie). Przy odpowiednim wykorzystaniu potencjału infrastruktury morskiej, kolejowej i drogowej OMG-G-S może stać się hubem logistycznym o znaczeniu europejskim.
- Barierami w integracji regionalnej i metropolitalnej sieci transportowej z międzynarodowym układem transportowym są, m.in. ograniczenia w zakresie dostępności do kluczowych węzłów transportowych w regionie, spowodowane brakiem odpowiednich połączeń drogowych i kolejowych, zwłaszcza z zachodnią częścią województwa. Ponadto, ważną barierą rozwojową wielu miast jest brak obwodnic. Braki te są odczuwalne, zarówno w wymiarze regionalnym, jak i lokalnym. Ograniczona spójność transportowa przekłada się na niższą atrakcyjność inwestycyjną całego województwa, a uciążliwość ruchu tranzytowego obniża jakość życia mieszkańców.
- Integracja regionalnego układu transportowego z międzynarodowym układem transportowym niesie ze sobą znaczne możliwości gospodarcze, które jednak nadal wykorzystywane są w niewystarczającym stopniu. Konkurencją dla pomorskich portów stanowią wielkie porty Morza Północnego oraz porty rosyjskie i państw bałtyckich, a także porty Morza Adriatyckiego, m.in. z uwagi na ich lokalizację geograficzną. Od początku rozwoju konteneryzacji ładunki polskiego handlu zagranicznego obsługiwane były w portach zachodnioeuropejskich, takich jak: Rotterdam, Antwerpia, Hamburg czy Bremerhaven. Jednakże działania podejmowane przez podmioty zarządzające portami morskimi, a także administrację morską i zarządców infrastruktury, przyczyniają się do stopniowego odzyskiwania ładunków²¹⁵. Po uruchomieniu terminalu DCT, port w Gdańsku przejął znaczną część ładunków skonteneryzowanych polskiego handlu zagranicznego obsługiwanych wcześniej w Hamburgu. Obecnie polskie porty morskie obsługują ok. 40% polskiego handlu zagranicznego²¹⁶. Posiadają jednak dość słabą pozycję konkurencyjną w zakresie obsługi ładunków tranzytowych, które stanowią ok. 16% przeładunków realizowanych w polskich portach morskich, z czego ponad połowę stanowi tranzyt morski kontenerów, realizowany głównie w terminalu DCT w Gdańsku.
- W ostatnich latach porty morskie notowały dynamiczny wzrost przeładunków, a port w Gdańsku stał się jednym z największych w regionie Morza Bałtyckiego. Udział regionu w obrotach ładunkowych polskich portów morskich wzrósł do 70,4% w 2019 r.²¹⁷. Obroty ładunkowe portów w Gdańsku i Gdyni w latach 2013-2019 wzrosły łącznie o prawie 56%²¹⁸. W 2017 r. DCT Gdańsk S.A. trafił do pierwszej setki największych portów kontenerowych świata, a następnie awansował

---

²¹⁵ *Program rozwoju polskich portów morskich do 2030 roku*, Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, Warszawa 2019.

²¹⁶ *Raport Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk w Polsce, Stan infrastruktury liniowej oraz punktowej na rok 2020*, Stowarzyszenie Polskich Regionów Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk, Gdańsk 2020.

²¹⁷ W 2013 r. – 65,9%. Dane GUS.

²¹⁸ W 2019 r. w Gdańsku przeładowano ponad 45,5 mln ton ładunków, natomiast w Gdyni ponad 20,5 mln ton. Dane GUS.

w 2018 r. na 89, a w 2019 r. na 86. pozycję²¹⁹. Obecnie jest to największy i najszybciej rozwijający się polski terminal kontenerowy oraz jedyny terminal głębokowodny w regionie Morza Bałtyckiego (hub kontenerowy), do którego bezpośrednio zawijają największe statki kontenerowe świata, głównie z Dalekiego Wschodu. Także port w Gdyni dysponuje dwoma nowoczesnymi terminalami kontenerowymi (BCT – Bałtycki Terminal Kontenerowy Sp. z o.o. oraz Gdynia Container Terminal S.A.), o wysokich potencjałach obsługi statków i kontenerów²²⁰. Potencjał krajowego i międzynarodowego zaplecza gospodarczego pomorskich portów jest duży i ciągle rośnie. W 2020 r. pandemia COVID-19 spowodowała jednak spadek obrotów ładunkowych w portach morskich województwa²²¹. Jednocześnie, udział regionu w obrotach ładunkowych polskich portów morskich w 2020 r. wzrósł do 76,3%²²².

- Istotnym i wciąż niewystarczająco wykorzystanym potencjałem jest korytarz transportowy TEN-T Bałtyk-Adriatyk, rozpoczynający się w portach morskich w Gdańsku i w Gdyni. Jest to konsekwencją zbyt małej roli tranzytu lądowego Północ-Południe, polityki innych państw w zakresie dotowania kosztów dostępu do infrastruktury dla przewoźników kolejowych oraz bardziej konkurencyjnych połączeń od strony Morza Adriatyckiego niż Bałtyckiego.
- W następstwie wielu inwestycji realizowanych w ostatnich latach dostęp do portów morskich jest względnie zadawalający. Problemem portów w Gdańsku i Gdyni pozostaje jednak niedostatecznie rozwinięta infrastruktura kolejowa. Zauważalnymi barierami dla portu w Gdyni jest także ograniczony dostęp drogowy, ze względu na brak wyprowadzającej drogi krajowej oraz brak przestrzeni rozwojowej. Brakuje rozwiniętych stref buforowych wyprowadzających część przeładunków poza obszar rdzenia OMG-G-S – centrów logistycznych i terminali intermodalnych. Problemy te staną się jeszcze bardziej odczuwalne po budowie Portu Centralnego w Gdańsku oraz Portu Zewnętrznego w Gdyni, które spowodują wzrost nasilenia ruchu transportowego.
- Niedostatecznie wykorzystany pozostaje potencjał małych portów morskich, których obecne funkcje ograniczają się głównie do działalności rybackiej i turystycznej. Bariery ich rozwoju stanowią problemy infrastrukturalne, w tym niewystarczająca infrastruktura dostępowa od strony lądu (kolejowa i drogowy) oraz zły stan techniczny infrastruktury dostępowej od strony morza (zły stan nabrzeży, falochronów wpływa, zarówno na bezpieczeństwo stacjonujących w portach jednostek, jak i bezpieczeństwo powodziowe). Konieczność dalszej modernizacji infrastruktury dotyczy zwłaszcza Ustki i Władysławowa, na zapleczu których istnieje możliwość wygenerowania odpowiedniej masy ładunkowej. Bariery infrastrukturalne małych portów są szczególnie istotne w kontekście ich potencjałów do przyszłego rozwoju nowych funkcji, tj. związanych z obsługą sektora *offshore*.
- Dla rozwoju sieci transportowej regionu istotna jest aktywizacja śródlądowych dróg wodnych (drogi wodnej E-40 i E-70). Integracja dróg wodnych śródlądowych z istniejącym systemem

---

²¹⁹ Wg rankingu Lloyds List (One Hundred Ports 2020; źródło:

<https://lloydslist.maritimeintelligence.informa.com/one-hundred-container-ports-2020>. Awans nastąpił dzięki przeładunkom kontenerów na poziomie 2,07 mln TEU w 2019 r. (7,3% więcej niż w 2018 r.). W 2020 r. przeładunki wyniosły 1,91 mln TEU (źródło: <https://dctgdansk.pl/>).

²²⁰ Gdyńskie terminale kontenerowe przeładowały w 2020 r. łącznie 905,1 tys. TEU. Źródło: <https://www.port.gdynia.pl/pl/o-porcje/statystyki>.

²²¹ W 2020 r. obroty ładunkowe w portach morskich województwa wyniosły 61,8 mln t, co oznacza spadek o 6,5% w stosunku do 2019 r. Dane Urzędu Statystycznego w Gdańsku.

²²² Dane Urzędu Statystycznego w Gdańsku.

transportowo-logistycznym (sieć TEN-T), w tym z portami morskimi, pozwoli na stworzenie alternatywnej drogi transportu towarów i odciążenie dróg lądowych.

- Port Lotniczy Gdańsk im. Lecha Wałęsy jest obecnie jednym z trzech najważniejszych, obok Warszawy i Krakowa, lotnisk międzynarodowych w Polsce. Liczba obsłużonych pasażerów w 2019 r. wzrosła do prawie 5,4 mln osób²²³. W sieci połączeń dominowały połączenia ze Skandynawią, Wielką Brytanią i Niemcami. W 2020 r. sytuacja diametralnie się zmieniła. Na skutek pandemii COVID-19, na trzy miesiące całkowicie wstrzymano regularne loty krajowe i międzynarodowe, a mimo stopniowego ponownego uruchamiania połączeń, ruch lotniczy był mocno ograniczony, m.in. przez zdecydowanie niższe zainteresowanie podróży lotami poza granice kraju lub okresowe zamknięcie granic przez niektóre państwa. W 2020 r. Port Lotniczy Gdańsk obsłużył 1,7 mln pasażerów, co oznaczało spadek o 68,2% w porównaniu do 2019 r. ²²⁴

---

²²³ Dane GUS.

²²⁴ Źródło: <https://www.airport.gdansk.pl/>.

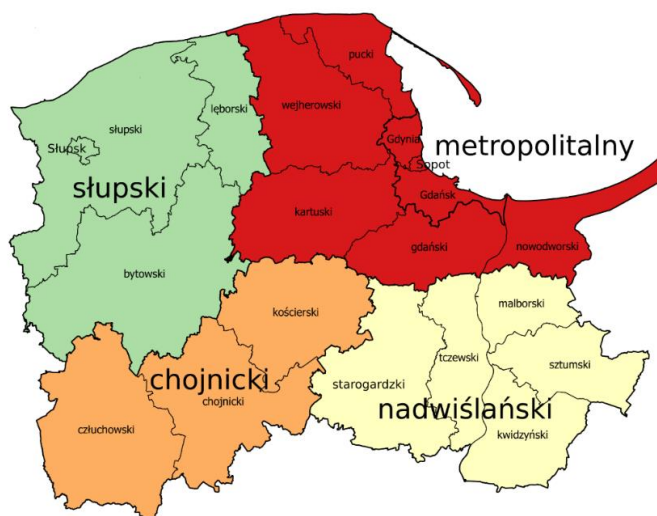

Zróżnicowania wewnątrzregionalne

Subregiony

- Na potrzeby opracowania SRWP 2030, w województwie określone zostały cztery subregiony: chojnicki (powiaty: chojnicki, człuchowski i kościerski), słupski (powiaty: bytowski, lęborski, słupski i miasto Słupsk), nadwiślański (powiaty: kwidzyński, malborski, starogardzki, sztumski oraz tczewski) i metropolitalny (Gdańsk, Gdynia i Sopot oraz powiaty: gdański, kartuski, nowodworski, pucki i wejherowski). Analiza zróżnicowania społeczno-gospodarczego województwa pomorskiego wskazuje na dysproporcje w wielu obszarach, w szczególności między subregionem metropolitalnym, a pozostałą częścią województwa.

Mapa 2. Subregiony województwa pomorskiego.

Opracowanie własne.

- Subregion metropolitalny skupia 58% mieszkańców regionu. Drugi co do wielkości populacji jest subregion nadwiślański, a dalej słupski i najmniej ludny – chojnicki²²⁵. W subregionie metropolitalnym notowany jest również największy przyrost liczby ludności, co jest rezultatem najwyższego wśród subregionów przyrostu naturalnego i dodatniego salda migracji. Pozostałe subregiony notują mniejsze przyrosty naturalne i przewagę wyjazdów mieszkańców nad przyjazdami²²⁶. Relatywnie najmłodszy²²⁷ jest subregion chojnicki, przy porównywalnych pod tym względem subregionach nadwiślańskim i metropolitalnym oraz najstarszym słupskim²²⁸. Na młodą strukturę wieku mieszkańców subregionu chojnickiego wpływ ma również najniższy odsetek mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, w przeciwieństwie do metropolitalnego²²⁹. Udział

²²⁵ W subregionie nadwiślańskim mieszka 18% Pomorzan, w słupskim – 14%, w chojnickim – 10%. Obliczenia na podstawie danych GUS dla 2019 r.

²²⁶ W latach 2013-2019 w subregionie metropolitalnym nastąpił wzrost liczby mieszkańców o 3,8%, podczas gdy w subregionie chojnickim o 0,8%. Subregiony nadwiślański i słupski zanotowały spadek odpowiednio o 0,4% i 0,3%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²²⁷ Mierzony udziałem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym.

²²⁸ Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w subregionie chojnickim wynosi 20,9%, w nadwiślańskim – 19,8%, w metropolitalnym – 19,7%, w słupskim – 18,8%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²²⁹ W chojnickim – 18,8%, wobec nieco wyższego w nadwiślańskim (19,1%), słupskim (20,8%) i najwyższego w metropolitalnym (21,2%). Obliczenia na podstawie danych GUS.

mieszkańców w wieku produkcyjnym jest natomiast najwyższy w subregionie nadwiślańskim, zaś najniższy w metropolitalnym²³⁰. We wszystkich subregionach obserwowany jest trend starzenia się społeczeństwa.

- Zróżnicowany jest dostęp do opieki na dziećmi. Pod względem uźłobkowania występują niewielkie rozbieżności między subregionami²³¹, natomiast w zakresie edukacji przedszkolnej, zauważa się już nieco większe dysproporcje (bliskie 10 p.p.). Najlepsza sytuacja obserwowana jest w subregionie metropolitalnym, a następnie w słupskim, chojnickim i nadwiślańskim²³².
- Większość powiatów odnotowuje niższe niż średnia w regionie wyniki w zakresie egzaminów końcowych w szkołach podstawowych. W 2020 r. średni wynik egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w regionie wyniósł 58%, przy czym najniższe wyniki osiągnęli uczniowie z powiatów subregionu chojnickiego oraz nadwiślańskiego. Najbardziej zróżnicowany wewnętrznie był natomiast subregion metropolitalny, który cechowały znaczne rozpiętości wyników (od 53% do 67%²³³). Wyniki egzaminu z matematyki pokazują jeszcze większe zróżnicowania między powiatami (26 p.p.)²³⁴, podobnie jak wyniki egzaminu maturalnego (25 p.p.)²³⁵.
- Widoczne są dysproporcje przestrzenne pod względem udzielanej pomocy społecznej. W 2019 r. wskaźnik deprivacji lokalnej²³⁶ w dwóch subregionach był dość wysoki: w słupskim i nadwiślańskim (ok. 13 – 14%), przy średnim dla regionu wynoszącym 3,2%. Zdecydowanie niższy wskaźnik deprivatyizacji cechował subregion metropolitalny – 2,3% i chojnicki – 3,1%²³⁷.
- Dostęp do opieki zdrowotnej (szpitali i poradni POZ) również różnicuje wewnętrznie województwo. Najlepszy dostęp do szpitali ogólnych mają pacjenci z subregionów chojnickiego i metropolitalnego, najgorszy z subregionu nadwiślańskiego²³⁸. Liczba przychodni na 10 tys. ludności pozytywnie wyróżnia subregion słupski, najniższa jest w subregionie chojnickim. We wszystkich subregionach nastąpiła poprawa w tym zakresie, największa w subregionie metropolitalnym, a najmniejsza w subregionie chojnickim.

---

²³⁰ W nadwiślańskim wynosi 61,1%, w metropolitalnym 59,1%, w słupskim 60,4% i w chojnickim 60,3%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²³¹ W 2019 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w subregionach wynosił od 7,8% do 11,8%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²³² W 2019 r. odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił od 82,5% w subregionach chojnickim i nadwiślańskim do 90,4% w metropolitalnym. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²³³ Uczniowie z powiatu nowodworskiego uzyskali 53%, podczas, gdy najlepszy wynik w regionie odnotowano w Sopocie (67%) oraz Gdańsku i Gdyni (po 65%). Dane OKE w Gdańsku.

²³⁴ Przy średniej dla województwa wynoszącej 45%, najgorzej wypadł powiat nowodworski (36%), najlepiej Sopot (62%). Dane OKE w Gdańsku.

²³⁵ W 2020 r. najlepsze wyniki odnotowano w subregionie metropolitalnym (m.in. w Sopocie – 88%, Gdyni – 87% oraz Gdańsku – 85%). Najniższa zdawalność wystąpiła w subregionie słupskim (m.in. w powiecie słupskim – 63%, lęborskim – 68%). Dane OKE w Gdańsku.

²³⁶ Odsetek osób, którym udzielono świadczenia z pomocy społecznej w formie świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) w liczbie ludności.

²³⁷ Obliczenia na podstawie *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa pomorskiego za rok 2019*, ROPS, UMWP, Gdańsk, czerwiec 2020.

²³⁸ Mierzony liczbą łóżek w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności. W 2019 r. w chojnickim wynosiła ona 46,1, w metropolitalnym 37,8, w nadwiślańskim 27,0. Obliczenia na podstawie danych GUS.

- Obecność uczelni medycznej powoduje, że największymi zasobami kadry medycznej dysponuje subregion metropolitalny, w którym na 10 tys. mieszkańców przypada prawie 28 lekarzy. Niższe wartości notowane są w subregionie chojnickim i słupskim, a ponad połowę niższy wskaźnik cechuje subregion nadwiślański²³⁹. Nieco odmiennie sytuacja kształtuje się w odniesieniu do liczby pielęgniarek i położnych. W przeliczeniu 10 tys. mieszkańców największe zasoby posiada subregion chojnicki, następnie metropolitalny oraz słupski²⁴⁰. Najniższa wartość wskaźnika, podobnie, jak w przypadku lekarzy, cechuje subregion nadwiślański.
- Najbardziej aktywne lokalne instytucje kultury²⁴¹ znajdują się w subregionie metropolitalnym, gdzie w 2019 r. zorganizowano ponad 6 tys. imprez z prawie milionem uczestników. Chociaż w zestawieniu z ogólną populacją mieszkańców, pozytywnie wyróżnia się subregion chojnicki²⁴². Subregion metropolitalny posiada jednak szerszą, niż na pozostałym obszarze regionu, ofertę wydarzeń z zakresu kultury wysokiej.
- Prawie 63% wszystkich pracujących na Pomorzu pracuje w subregionie metropolitalnym. Drugi pod tym względem jest subregion nadwiślański, następnie słupski i chojnicki²⁴³. W ostatnich latach w każdym z subregionów liczba pracujących rosła, w tym w największym stopniu w metropolitalnym. W strukturze pracujących każdego subregionu przeważają pracujący w usługach, przy czym w subregionie metropolitalnym wyraźnie dominują (prawie 71% ogółu pracujących). Poza pracującymi w usługach, w subregionie nadwiślańskim notowany jest największy odsetek pracujących w przemyśle i budownictwie, natomiast w chojnickim w sektorze rolniczym.
- Do 2019 r. sytuacja pod względem poziomu bezrobocia coraz bardziej się poprawiała, przy czym najlepsza była w subregionie metropolitalnym, nieco gorsza w nadwiślańskim i słupskim, natomiast relatywnie najgorsza w chojnickim²⁴⁴. W 2020 r. sytuację nieco zmieniła pandemia COVID-19, która pogorszyła wskaźniki rynku pracy we wszystkich subregionach.
- Największy wkład w wytwarzanie pomorskiego PKB ma subregion metropolitalny, gdzie notowany jest również najwyższy PKB *per capita*²⁴⁵. W subregionie tym funkcjonuje większość (67%) podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru Regon²⁴⁶ w regionie, a mieszkańców

²³⁹ Odpowiednio: 18,2, 15,9 i 10,5. Obliczenia na podstawie danych GUS dla 2019 r.

²⁴⁰ Odpowiednio: 50,7, 45,8 i 45,1. W subregionie nadwiślańskim – 31,2. Obliczenia na podstawie danych GUS dla 2019 r.

²⁴¹ Tj. centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice.

²⁴² O ile w 2019 r. zorganizowano tam najmniej imprez (2,5 tys.), to liczba ich uczestników przypadających na 1 tys. mieszkańców wyniosła 1,3 tys. W pozostałych subregionach wskaźnik ten był zdecydowanie niższy tj. nadwiślański – 922, słupski – 759, metropolitalny – 711. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴³ W 2019 r. notowały one odpowiednio: 15,6% pracujących w województwie, 13,1% i 8,7%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴⁴ W 2019 r. na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym ww. subregionach przypadło odpowiednio 23, 35, 40 i 47 osób bezrobotnych. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴⁵ W 2018 r. w subregionie metropolitalnym wytworzono 85,2 mld zł PKB (68% wojewódzkiego) i 63,6 tys. zł PKB *per capita*. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴⁶ W 2019 r., najmniej było w subregionie chojnickim (7%), natomiast udział podmiotów z subregionów nadwiślańskiego i słupskiego jest zbliżony (odpowiednio 14% i 13%). Obliczenia na podstawie danych GUS.

cechuje najwyższą przedsiębiorczość²⁴⁷. Na drugim biegunie znajduje się subregion chojnicki²⁴⁸, który dostarcza 6,5% regionalnego PKB.

- Porty morskie regionu w ostatnich latach notowały systematyczny wzrost przeładunków. Dotyczy to nie tylko największych portów znajdujących się w subregionie metropolitalnym – portów w Gdańsku i w Gdyni, ale również mniejszych portów morskich subregionów słupskiego i metropolitalnego²⁴⁹.
- Na obszarze województwa bardzo dobrze rozwija się energetyka oparta o OZE. Nieco ponad 90% mocy instalacji odnawialnych źródeł energii w regionie wykorzystuje energię wiatru. Szczególnie predestynowane do rozwoju tego kierunku energetyki są obszary leżące w niewielkim oddaleniu od linii brzegowej (subregion słupski) oraz obszary z odpowiednim ukształtowaniem terenu (subregion nadwiślański). W subregionach słupskim i nadwiślańskim znajduje się łącznie prawie 79% mocy wszystkich instalacji wiatrowych na Pomorzu²⁵⁰. W subregionie nadwiślańskim²⁵¹ uruchomiono budowę jednej z największych farm wiatrowych w kraju²⁵². Niezależnie od energetyki wiatrowej rozwija się też, lecz w znacznym rozproszeniu, energetyka pochodząca z instalacji fotowoltaicznych²⁵³.
- Na atrakcyjność turystyczną Pomorza składają się zarówno atuty przyrodnicze, jak i kulturowe występujące w każdym z subregionów. Strefa nadmorska, obejmująca północne części subregionu metropolitalnego, słupskiego i nadwiślańskiego, przyciąga znaczną liczbę turystów. Wysoki odsetek terenów leśnych i jeziora na obszarze Kaszub, Kociewia i Borów Tucholskich wyróżniają subregiony: chojnicki i słupski oraz południową część subregionu metropolitalnego i zachodnią nadwiślańskiego.
- Rozwojowi turystyki sprzyja fakt, że Pomorskie posiada jedną z największych baz noclegowych w Polsce, przy czym prawie 68% obiektów noclegowych regionu zlokalizowana jest w subregionie metropolitalnym. Drugą największą pod względem liczby obiektów bazę noclegową posiada subregion słupski²⁵⁴. W ostatnich latach liczba turystów rosła we wszystkich subregionach województwa, przy czym największy wzrost dotyczył subregionu metropolitalnego i słupskiego (odpowiednio o 68% i 67%), najniższy nadwiślańskiego (23%)²⁵⁵. Zdecydowana większość turystów

---

²⁴⁷ Notowanych jest tu najwięcej podmiotów w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców (1521 w 2019 r.), w dalszej kolejności plasują się: słupski (1155), nadwiślański (969) i chojnicki (941). Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴⁸ W 2018 r. 8,1 mld zł i 35,8 tys. zł *per capita*. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁴⁹ Obroty ładunkowe portu w Ustce w latach 2012-2019 wzrosły 3-krotnie (do 37,3 tys. ton). We Władysławowie w latach 2012-2018 zanotowano ponad 3-krotny wzrost – do 7,3 tys. ton, z kolei w 2019 r. nastąpił spadek do 1,8 tys. ton. Dane GUS.

²⁵⁰ W województwie pomorskim wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 r. zainstalowano instalacje odnawialnego źródła energii o łącznej mocy prawie 785 MW, z czego 711 MW z wykorzystaniem wiatru. Dane URE.

²⁵¹ W powiecie sztumskim (Dzierżgoń i Stary Targ).

²⁵² Zainstalowana moc farmy wiatrowej Pomerania wyniesie 94 MW, a 29 turbin w skali roku ma produkować energię w ilości 300 GWh, co odpowiada zapotrzebowaniu około 75 tys. gospodarstw domowych.

²⁵³ Najwięcej instalacji znajduje się w Gdańsku – łącznie 1,636 MW zainstalowanej mocy. Dane URE.

²⁵⁴ W 2019 r. ponad 21% obiektów. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁵⁵ Obliczenia na podstawie danych GUS dot. liczby turystów korzystających z noclegów w latach 2013-2019.

odwiedzających Pomorskie wybiera subregion metropolitalny (ponad 76%), a następnie słupski. Pozostałe dwa subregiony cieszą się mniejszym zainteresowaniem²⁵⁶.

- Ofertę turystyczną wzbogacają m.in. muzea. Liczba zwiedzających muzea rośnie, szczególnie w subregionie metropolitalnym, ale także w nadwiślańskim²⁵⁷. Subregiony te koncentrują odpowiednio ok. 60% i 28% wszystkich zwiedzających w województwie.
- Zróżnicowanie w zakresie dostępności transportowej charakteryzuje region zarówno w zakresie publicznego transportu zbiorowego, jak i dostępności drogowej (czasu dojazdu) do Gdańska. Dobra dostępność do publicznego transportu pasażerskiego cechuje rdzeń OMG-G-S. Możliwość bezpośredniego dojazdu do Gdańska poza strefą metropolitalną jest dość słaba i ogranicza się do głównych ciągów komunikacyjnych. Niektóre powiaty połączone są z Gdańskiem tylko jedną parą połączeń dziennie²⁵⁸, a część gmin w ogóle nie ma bezpośrednich połączeń ze stolicą regionu²⁵⁹. Tylko miejscowości z części powiatów należących do subregionu metropolitalnego (gdańskiego, kartuskiego) i nadwiślańskiego (tczewskiego oraz północnej części powiatu starogardzkiego) w większości mają dobre połączenia z Gdańskiem. Odnosi się to również do miejscowości wzdłuż linii kolejowej Słupsk-Tczew-Malbork. Dojazd do Gdańska z peryferyjnie położonych miejscowości subregionu chojnickiego (z powiatu człuchowskiego), czy słupskiego (z powiatu bytowskiego), wymagający przesiadki, może wynosić nawet powyżej 5 godzin w jedną stronę²⁶⁰.
- Podobnie sytuacja kształtuje się w odniesieniu do dostępności drogowej do Gdańska. Czas dojazdu przekraczający 2 godziny cechuje gminy zachodnich części subregionu słupskiego (powiat słupski, bytowski) i chojnickiego (powiat chojnicki i człuchowski). Z perspektywy poziomu życia mieszkańców, często o wiele ważniejsza od dostępności do stolicy regionu, zwłaszcza w obszarach peryferyjnych, jest dostępność do miasta powiatowego. Wszystkie gminy, poza Helem²⁶¹, leżą w zasięgu 45 minut od miasta powiatowego. Trudna sytuacja występuje w zachodniej części województwa, gdzie znaczna część obszarów należących do powiatów słupskiego, bytowskiego i człuchowskiego leży daleko od swoich stolic²⁶².
- Bezpieczeństwo na drogach w ujęciu subregionalnym wykazuje zauważalne różnice. Liczba ofiar śmiertelnych na 100 tys. ludności w 2019 r. wahała się od 5,1 w subregionie metropolitalnym do 10,2 w subregionie chojnickim²⁶³, przy czym należy zauważyć, iż w stosunku do 2013 r. sytuacja

---

²⁵⁶ W 2019 r. w subregionie słupskim odnotowano 14% turystów korzystających z noclegów w województwie, w chojnickim – 5,6%, a w nadwiślańskim – 3,8%. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁵⁷ W latach 2013-2019 liczba zwiedzających wzrosła w subregionie metropolitalnym o 138%, a w nadwiślańskim o 80%. Dane GUS.

²⁵⁸ Jeden kurs tam i jeden kurs powrotny.

²⁵⁹ Z większości gmin w zachodniej części subregionów słupskiego i chojnickiego nie ma ani jednego bezpośredniego połączenia do Gdańska. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁶⁰ Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁶¹ Dojazd z Helu do Pucka trwa ponad 50 minut. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁶² Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁶³ Przy 8,1 w subregionie słupskim i 9,5 w nadwiślańskim. Obliczenia na podstawie danych GUS.

w tych subregionach uległa największej poprawie²⁶⁴. Jedynie w subregionie nadwiślańskim wskaźnik ten wzrósł²⁶⁵.

- Poziom dostępności do infrastruktury komunalnej w subregionach również jest zróżnicowany, przy czym zdecydowanie lepszy w miastach, niż na obszarach wiejskich. Mimo wysokiego udziału ludności miejskiej, liderem nie zawsze jest jednak subregion metropolitalny. Pod względem odsetka ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków, najlepsza sytuacja występuje w subregionie słupskim, w którym wskaźnik ten osiąga najwyższe wartości²⁶⁶. W subregionie metropolitalnym, za sprawą obszaru leżącego poza Trójmiastem, jest o 1,7 p.p. niższy. Najniższy udział mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków cechuje natomiast subregion nadwiślański²⁶⁷.
- Dostęp do sieci wodociągowej jest w całym regionie relatywnie wysoki i oscyluje w granicach 92-98%²⁶⁸. Natomiast dostęp do sieci kanalizacyjnej, wskazuje nadal na liczne dysproporcje, chociaż w efekcie przeprowadzonych inwestycji rośnie każdego roku. Zdecydowanie w najlepszej sytuacji jest subregion metropolitalny, który pod względem odsetka ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wyprzedza najślabszy pod tym względem – nadwiślański – o ponad 13 p.p.²⁶⁹. Relatywnie dobra sytuacja występuje w subregionach słupskim i chojnickim, chociaż nadal widoczne są w tym względzie deficyty, zwłaszcza w niektórych gminach wiejskich.

Obszary wiejskie

- Zróżnicowanie wewnątrzregionalne, poza analizą w układzie subregionów, pokazuje też charakterystyka obszarów wiejskich, zwłaszcza w kontekście występujących różnic w porównaniu do miast lub ogólnej sytuacji województwa.
- Obszary wiejskie zajmują 94% powierzchni województwa pomorskiego. Tworzy je 81 gmin wiejskich oraz 20 obszarów wiejskich w gminach miejsko-wiejskich. W 2019 r. zamieszkiwało je 856 tys. osób, co stanowiło 37% ludności województwa. Na 1 km² przypada niemal 50 osób.
- Na przestrzeni ostatnich lat populacja obszarów wiejskich zwiększała się w tempie szybszym niż populacja miast. W latach 2013-2019 wzrosła o 7%, co było najwyższym przyrostem w kraju. Największą liczbą mieszkańców charakteryzują się obszary położone w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast oraz wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych. Obszary wiejskie zamieszkuje więcej mężczyzn niż kobiet, podczas gdy w miastach sytuacja jest odwrotna.
- Obszary wiejskie na Pomorzu charakteryzują się najwyższym w kraju przyrostem naturalnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców²⁷⁰ oraz dodatnim i większym niż w miastach saldem migracji²⁷¹. To sprawia, że społeczeństwo jest relatywnie młodsze niż w miastach odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym jest tu wyższy²⁷² i jednocześnie najwyższy wśród

²⁶⁴ W latach 2013-2019 w subregionie metropolitalnym nastąpił spadek liczby ofiar śmiertelnych na 100 tys. ludności z 6,5 do 5,1, a w chojnickim z 11,6 do 10,2. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁶⁵ W latach 2013-2019, z 7,6 do 9,5. Obliczenia na podstawie danych GUS.

²⁶⁶ W 2019 r. wynosił 86,3%. Dane GUS.

²⁶⁷ W 2019 r. - 73,8%. Dane GUS.

²⁶⁸ Od 91,8% w subregionie chojnickim do 98,1% w metropolitalnym. Dane GUS za 2019 r.

²⁶⁹ Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2019 r. w subregionie metropolitalnym wynosił 87,9%. Dane GUS.

²⁷⁰ W 2019 r. 4,3 osoby, wobec ujemnego w miastach. Najwyższy wśród województw jest również współczynnik dzietności (1,7 w 2018 r.), choć nie zapewnia on prostej zastępowalności pokoleń. Dane GUS.

²⁷¹ W 2019 r. 5,5 osób na 1000 mieszkańców wobec 1,1 osoby w miastach. Dane GUS.

²⁷² W 2019 r. 22,8% wobec 17,9% w miastach. Dane GUS.

województw. Natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym jest niższy niż w miastach²⁷³ i najniższy wśród województw. Jednocześnie wyższy niż w miastach jest odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym (62,1% wobec 58,5%). Z roku na rok pogarsza się jednak wskaźnik obciążenia demograficznego, wzrasta liczba osób w wieku nieprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym, choć jest ona niższa niż w miastach. Według prognoz liczba mieszkańców obszarów wiejskich regionu będzie wzrastać do 903 tys. w 2030 r. i 964 tys. w 2050 r.

- Lokalizacja obszarów wiejskich determinuje ich cechy i pełnione funkcje oraz wpływa na tempo ich rozwoju. Czynnikiem o szczególnym znaczeniu jest odległość od miast. Obszary zlokalizowane przy większych ośrodkach miejskich, poprzez proces suburbanizacji, nabywają cech miejskich. Następuje tam rozwój usług komercyjnych i powolne dostosowywanie do rosnących potrzeb w zakresie podstawowych usług publicznych. Często, mimo dostępu do transportu zbiorowego, przeważa transport indywidualny. Mieszkańcy tych obszarów, w większości pracujący w sąsiednim mieście, korzystają z jego oferty²⁷⁴. Tańsza, często wielorodzinna zabudowa, lepsza jakość środowiska naturalnego oraz bliskość terenów rekreacyjnych to istotny czynnik wpływający na wybór miejsca zamieszkania, zwłaszcza dla ludzi młodych, chcących założyć rodzinę.
- Obszary wiejskie bardziej oddalone od miast, ze słabszą dostępnością transportową, są natomiast narażone na powolne procesy marginalizacji. Charakteryzują się coraz większym ubytkiem ludności, wzrostem udziału ludzi starszych, utrudnionym dostępem do usług publicznych, zwłaszcza edukacyjnych, zdrowotnych i kulturalnych. Szansą dla nich może być poprawa dostępności transportowej i przyciągnięcie nowych inwestycji, aby zmienić ich tradycyjne funkcje lub wykorzystać istniejący potencjał, np. czyste środowisko, atrakcyjną przestrzeń.
- Trudno jest jednak wyodrębnić typowe grupy obszarów wiejskich o określonych funkcjach. Aktywność gospodarcza i struktura pracujących pozwala jedynie zarysować obszary szybciej rozwijające się, chociaż wieś cechuje znacznie niższą przedsiębiorczość niż miasta. Rolnictwo nie jest wyłączną domeną tych obszarów²⁷⁵. Przeciwnie, zatrudnia tylko kilka procent populacji pracujących. Siła przyciągania OMG-G-S powoduje, że na obszarach wiejskich aglomeracji ulokowało się wiele firm z branży przemysłu i budownictwa. Pozostałe firmy skupione są głównie w pasie nadmorskim (związane z funkcją turystyczną), albo koncentrują się wokół miast (czerpiąc z ich potencjału), w szczególności stolic subregionów. Niska przedsiębiorczość cechuje natomiast obszary wiejskie położone peryferyjnie w stosunku do większych miast i aglomeracji (w południowo-zachodniej i południowo-wschodniej części województwa).
- Rozwój gospodarczy spowodował, że do końca 2019 r. sytuacja mieszkańców wsi na rynku pracy poprawiała się podobnie jak w całym kraju²⁷⁶. 2020 r. przyniósł radykalne zmiany ze względu na

---

²⁷³ W 2019 r. 15,2% wobec 23,6%. Dane GUS.

²⁷⁴ Niektóre gminy wiejskie charakteryzują się dużym dodatnim saldem przyjazdów do pracy, szczególnie te leżące w bezpośrednim sąsiedztwie silnych gospodarczo miast. Jednocześnie wiele gmin województwa cechuje się dużym udziałem mieszkańców pracujących poza ich granicami. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁷⁵ W 2018 r. w pomorskim było 40 tys. gospodarstw rolnych (tj. niecałe 3% liczby krajowej). Dane GUS.

²⁷⁶ Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarach wiejskich nie przekraczał 8%, przy średnim dla województwa 3,0%. Dane GUS.

pandemii COVID-19 i wynikającą z niej niestabilność zatrudnienia. Potwierdzają to statystyki, z których wynika, że na obszarach wiejskich województwa przybyło 16%²⁷⁷ bezrobotnych.

- Pomorska wieś, mimo poprawy sytuacji w ostatnich latach, wykazuje jednak szereg deficytów. Najważniejszymi z nich jest dostępność transportowa²⁷⁸ (w tym jakość dróg²⁷⁹), dostęp do usług społecznych²⁸⁰ i jakość edukacji²⁸¹. Oczywiście nie dotyczy to wszystkich obszarów wiejskich. Te zlokalizowane bliżej miast i aglomeracji często zaspokajają w nich własne potrzeby. W najgorszej sytuacji znajdują się gminy peryferyjne.
- Od lat prowadzone są działania zmierzające do wzmacniania spójności gospodarczej i społecznej regionu. Dzięki nim obszary wiejskie cechują relatywnie dobre na tle kraju statystyki dotyczące poprawy m.in. infrastruktury wodociągowej²⁸², czy kanalizacyjnej²⁸³. Troska o zachowanie dobrej jakości środowiska prowadzi do kształtowania postaw proekologicznych mieszkańców wsi²⁸⁴.
- Walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe tworzą na pomorskiej wsi warunki do rozwoju różnych form spędzania czasu wolnego, w tym turystyki aktywnej, krajoznawczej, wypoczynkowej i kulinarnej, zdrowotnej i agroturystyki, czy ekoturystyki. Pomorskie należy do regionów, w których liczba noclegowych obiektów turystycznych na obszarach wiejskich w ostatnich latach wzrosła najbardziej, bo ponad dwukrotnie.
- Atuty obszarów wiejskich regionu stanowią dobrą podstawę do rozwoju rynku żywności o tradycyjnym charakterze. Prawie 200 produktów znajdujących się na *Liście produktów tradycyjnych*²⁸⁵ stawia pomorskie w czołówce regionów w kraju. Największą aktywność w tym względzie wykazują mieszkańcy Kaszub, co może wynikać z głęboko zakorzenionych obyczajów i tradycji społeczności lokalnych.

---

²⁷⁷ Dane GUS za styczeń-listopad 2020 r.

²⁷⁸ W 2019 r. spośród 1 688 miejscowości wiejskich województwa pomorskiego 382 (22%) nie było obsługiwanych przez transport publiczny. Źródło: *Analiza relacji funkcjonalno-przestrzennych między ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem*, op. cit.

²⁷⁹ Pomorskie należy do regionów o najniższym odsetku długości dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej na wsi. Dane GUS.

²⁸⁰ Np. liczba porad lekarskich udzielonych na 1 mieszkańca jest niemal czterokrotnie niższa niż w miastach. Dane GUS.

²⁸¹ Średnie wyniki z egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego i matematyki w 2019 r. były zarówno niższe od wyników młodzieży w miastach, jak również niekorzystnie odbiegały od wyników w pozostałych województwach. Dane OKE w Gdańsku.

²⁸² Różnica pomiędzy odsetkiem ludności korzystającej z wodociągu i z kanalizacji systematycznie maleje.

²⁸³ Stopień skanalizowania obszarów wiejskich, chociaż niższy niż w miastach, stawia region w czołówce kraju, a od 2014 r. Pomorze jest niekwestionowanym liderem w tym rankingu. W dalszym ciągu poziom jest jednak niewystarczający zwłaszcza na obszarach niektórych aglomeracji ściekowych. Dane GUS.

²⁸⁴ Niższe zużycie wody i energii, wysoki udział odpadów zebranych selektywnie w niektórych gminach (do 60%). Dane GUS.

²⁸⁵ Województwo pomorskie posiada 182 produkty tradycyjne zidentyfikowane na ogólnokrajowej Liście produktów tradycyjnych. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, stan na 22.12.2020 r.

Analiza SWOT

Mocne strony

1. Nadmorska lokalizacja oraz wysokie i zróżnicowane walory przyrodniczo-krajobrazowe
2. Atrakcyjność osiedleńcza, turystyczna i inwestycyjna
3. OMG-G-S jako jedno z centrów rozwojowych Polski i Regionu Morza Bałtyckiego
4. Dogodne warunki naturalne dla rozwoju energetyki ze źródeł odnawialnych, w tym morskiej energetyki wiatrowej
5. Różnorodność kulturowa i etniczna, bogate dziedzictwo oraz tradycje morskie
6. Wysoki poziom kapitału społecznego oparty na zakorzenionych postawach wolnościowych, samorządowych i oddolnych
7. Znaczące wykorzystanie kolei w transporcie pasażerskim
8. Duża aktywność gospodarcza mieszkańców
9. Wysoki udział nakładów na B+R, w tym sektora przedsiębiorstw
10. Rozwijające się ISP
11. Znaczący ośrodek akademicki
12. Dodatni przyrost naturalny i saldo migracji generujące najwyższy w kraju przyrost liczby ludności
13. Znaczny potencjał rozwoju usług czasu wolnego, w tym atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna
14. Zyskujący na znaczeniu międzynarodowy węzeł transportowo-logistyczny

Słabe strony

1. Wewnętrzne zróżnicowanie regionu, w tym w zakresie dostępności transportowej i dostępności do usług publicznych oraz oferty dla inwestorów
2. Niewystarczający poziom bezpieczeństwa energetycznego
3. Niska świadomość zdrowotna mieszkańców i wysoka zachorowalność oraz umieralność na choroby cywilizacyjne
4. Niedostateczny dostęp do usług zdrowotnych i społecznych
5. Niski poziom uczestnictwa dzieci w zorganizowanych formach opieki i w edukacji przedszkolnej oraz relatywnie niski poziom kompetencji kluczowych uczniów
6. Brak stabilnych podstaw rozwoju organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej
7. Brak integracji różnych podsystemów transportu pasażerskiego
8. Niewykorzystany potencjał współpracy sektora naukowego z gospodarką oraz niewystarczająca internacjonalizacja uczelni
9. Deficyty pracowników w ważnych branżach i specjalizacjach
10. Niedostateczna dostępność do kluczowych węzłów transportowych w regionie
11. Niewystarczająca podaż centrów logistycznych i terminali intermodalnych w regionie

Szanse

1. Postęp technologiczny, automatyzacja, cyfryzacja
2. Rozwój GOZ
3. Wzrastająca długość życia
4. Zmiana postaw społecznych w zakresie zachowań konsumpcyjnych, świadomości ekologicznej, zdrowotnej, obywatelskiej
5. Zmiany pokoleniowe na rynku pracy, rozwój nowych form zatrudnienia, integracja życia prywatnego i zawodowego
6. Imigracja
7. Deinstytucjonalizacja - zmiana modelu świadczenia usług społecznych i zdrowotnych
8. Wzrost zainteresowania mobilnością aktywną oraz elektromobilnością

Zagrożenia

1. Kryzys klimatyczny, wysokie ryzyko wystąpienia ekstremalnych zjawisk naturalnych oraz innych sytuacji kryzysowych o zasięgu masowym
2. Wysokie ryzyko powodziowe, zwłaszcza w dolinie Wisły i na obszarach przybrzeżnych
3. Rosnąca presja działalności ludzkiej na środowisko
4. Bariery prawne dla rozwoju OZE
5. Wzrost zagrożeń epidemicznych i ich negatywnych skutków
6. Wzrost skali zagrożeń związanych z cyfryzacją życia
7. Starzenie się populacji
8. Kryzys gospodarczy, wzrost cen towarów i usług
9. Wzrastające globalne trendy populistyczne i izolacjonistyczne, prowadzące do procesów dezintegracyjnych
10. Centralizacja zarządzania rozwojem kraju w tym finansami publicznymi
11. Brak stabilizacji w krajowym prawodawstwie umożliwiającej długofalowe planowanie rozwoju
12. Brak gotowości gospodarki i sfery publicznej do reagowania na nagłe kryzysy

Inwestycje o znaczeniu krajowym kluczowe dla województwa pomorskiego w perspektywie roku 2030

1. W perspektywie roku 2030 na obszarze województwa – z poziomu krajowego – może dojść do realizacji kluczowych przedsięwzięć rozwojowych. Wpłyną one istotnie na kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Pomorza, zagospodarowanie przestrzeni województwa oraz będą wymagały koordynacji z zamierzeniami rozwojowymi uruchamianymi z poziomu regionalnego, także po 2030 roku.
2. W zakresie infrastruktury transportowej, szczególnie w aspekcie poprawy dostępności zewnętrznej regionu, znaczenie będą miały inwestycje w rozwój bazowej i kompleksowej infrastruktury Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T). Dotyczyć to będzie zarówno budowy drogi ekspresowej S6 (na odcinku Gdańsk-Słupsk-Koszalin), ale także brakującego kluczowego odcinka drogi ekspresowej S7 – Obwodnicy Metropolitalnej Trójmiasta. Istotne znaczenie dla poprawy dostępności zewnętrznej zachodniej i południowo-zachodniej części województwa będzie także miała dalsza realizacja drogi ekspresowej S11 (Piła-Koszalin), która choć przebiega poza obszarem województwa pomorskiego, to od strony zachodniej dopełni układ transportowy regionu. W tym zakresie ważne jest także uwzględnienie w Programie Budowy Dróg Krajowych i Autostrad na kolejne lata działań w zakresie przebudowy drogi krajowej nr 20 na odcinku Korne – Bytów – Miastko oraz podjęcie działań w zakresie uzupełnienia luki w sieci dróg krajowych na terenie województwa pomorskiego o kierunku południkowym łączącym Słupsk oraz ośrodki miejskie w środkowej i środkowo-zachodniej części województwa z autostradą A1. Obok inwestycji drogowych zmiany wiązać się będą z budową dwutorowych i zelektryfikowanych linii kolejowych nr 201 (Gdynia Port-Kościerzyna-Nowa Wieś Wielka) oraz nr 202 (Gdańsk Główny-Słupsk-Stargard). Realizacji powyższych inwestycji drogowych i kolejowych, uwzględniając już wcześniej zrealizowane przedsięwzięcia rozwojowe związane z budową autostrady A1 (Gdańsk-Katowice-granica państwa), drogi ekspresowej S7 (Gdańsk-Warszawa-Kraków) oraz przebudową linii kolejowej nr 9 (Gdańsk-Warszawa), przyczyni się do ukształtowania właściwej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. Ich realizacja w sposób bezpośredni zmieni uwarunkowania rozwojowe całego województwa. Wymagać to będzie skoordynowanej realizacji wielu przedsięwzięć komplementarnych, w tym w zakresie dróg dojazdowych do węzłów drogowych i węzłów integracyjnych transportu zbiorowego.
3. Rozbudowa infrastruktury portowej na głębokowodnych terenach położonych w granicach administracyjnych portów i ich zaplecza logistycznego tworzyć będzie podstawę do rozwoju regularnej sieci powiązań oceanicznych z portami Dalekiego Wschodu. Dotyczy to w szczególności budowy Portu Zewnętrznego w Gdyni, a także rozwoju funkcji logistycznych na obszarze tzw. „Doliny Logistycznej”. Przełomową inwestycją w porcie gdańskim będzie natomiast budowa Portu Centralnego.
4. Porty morskie Trójmiasta, mimo naturalnej między nimi konkurencji, tworzą podstawę kształtowania w województwie największego węzła transportowo-logistycznego w regionie Morza Bałtyckiego, wymagającego sprawnego powiązania infrastrukturą tzw. ostatniej mili z ponadregionalnym systemem drogowo-kolejowym (np. budowa tzw. Drogi Czerwonej w Gdyni). Wzrostowi strumieni kontenerów obsługiwanych w portach Gdańska i Gdyni powinno sprzyjać uruchomienie suchego portu w Tczewie, a dalszy wzrost przeładunków i stopień ich konteneryzacji daje podstawy do myślenia o poszukiwaniu nowych lokalizacji, np. w Kościerzynie.

5. Nowym elementem infrastrukturalnym, który może wywołać zarówno kolejne impulsy rozwojowe, ale także generować problemy w zakresie przepustowości funkcjonującego układu kolejowego województwa może być budowa w województwie mazowieckim Centralnego Portu Komunikacyjnego (CPK) wraz z realizacją ogólnopolskiego komponentu kolejowego dla tej inwestycji. Będzie to miało wpływ na rozwój sieci kolejowej i organizację kolejowego transportu zbiorowego i towarowego na obszarze województwa. Realizacja zarówno samego CPK, a w szczególności nowych linii kolejowych i przebudowy istniejących, w tym nr 131 (Tczew-Bydgoszcz), będzie wymagała pełnej koordynacji działań z planowanymi inwestycjami związanymi z rozbudową potencjału przeładunkowego portów morskich w Gdańsku i Gdyni.
6. Zasadniczym uwarunkowaniem rozwojowym może być powstanie nowych źródeł systemowych produkcji energii elektrycznej w województwie, np. elektrowni gazowo-parowej (450 MW) w Gdańsku i uruchomienie w województwie pierwszej polskiej elektrowni jądrowej (min. 2 000 MW, maks. 3 750 MW) w jednej z dwóch rozpatrywanych lokalizacji Lubiатовo-Kopalino (gm. Choczewo) lub w Żarnowcu (gm. Gniewino i Krokowa). Lokalizacja nowych źródeł energii elektrycznej zarówno na lądzie, jak i na obszarach morskich (morskich farm wiatrowych na akwenie Morza Bałtyckiego: *Baltica* oraz *Bałtyk Środkowy III*) wymagać będzie rozbudowy Krajowego Systemu Elektroenergetycznego, w tym pełnej realizacji tzw. Bałtyckiego Pierścienia Energetycznego (TEN-E).
7. Struktura przestrzenna gazociągów przesyłowych wraz z budowanym Podziemnym Magazynem Gazu w Kosakowie, możliwości budowy podziemnych magazynów gazu w strukturach solnych Puck-Łeba oraz nadmorskie położenie stwarzają dogodne warunki dla lokalizacji punktu przeładunkowego gazu pod wysokim ciśnieniem (CNG/LNG) lub drugiego gazoportu w Polsce (gaz skroplony – LPG) na morskich wodach wewnętrznych lub morzu terytorialnym. W przyszłości może to stanowić podstawy dla ukształtowania w regionie tzw. *hubu gazowego* (węzeł handlu gazem)²⁸⁶ w oparciu o rozbudowany system infrastruktury przesyłowej oraz magazynowej.
8. Istotnym przedsięwzięciem potencjalnie wpływającym na uwarunkowania rozwojowe województwa jest budowa kanału żeglugowego przez Mierzę Wiślaną. Wobec braku jednoznacznych przesłanek gospodarczych przemawiających za realizacją tej inwestycji, przy uwzględnieniu znaczących spodziewanych kosztów środowiskowych, trudno ocenić rzeczywiste skutki realizacji tej inwestycji i jej konsekwencje dla zrównoważonego rozwoju gmin nadzalewowych.

---

²⁸⁶ Zlokalizowane w miejscach, gdzie łączą się gazociągi przesyłowe z wielu kierunków. Gaz przepływa fizycznie przez hub.

II. SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO 2030 ROKU

Na rozwój województwa pomorskiego w perspektywie 2030 roku będą mieć wpływ trzy główne megatrendy, które stanowią osie modelowanych scenariuszy:

1. zmiany klimatyczne,
2. postęp technologiczny,
3. zmiany demograficzne.

Zjawiskami korygującymi, które mogą istotnie wpłynąć na trwałość scenariuszy są szoki (tzw. czarne łabędzie) spowodowane, m.in. zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi. Ich przykładem jest pandemia COVID-19. Kryzys ten ma bezpośredni, natychmiastowy i poważny wpływ na całą społeczność, a możliwe zmiany strukturalne dotyczące wszystkich obszarów życia społeczno-gospodarczego, w dłuższej perspektywie są trudne do przewidzenia. W tym kontekście, istotna jest gotowość województwa do reagowania na nagłe wydarzenia, posiadanie rezerw umożliwiających elastyczność, a przez to budowanie odporności na pojawiające się szoki.

Megatrendy oddziaływać będą na wszystkie obszary życia społeczno-gospodarczego województwa. Ramę dla scenariuszy w zakresie oddziaływania megatrendów wyznaczają:

- stan środowiska, bezpieczeństwo energetyczne i przestrzeń,
- dostępność usług publicznych,
- kapitał społeczny,
- konkurencyjność gospodarki.

Na podstawie wyników analizy SWOT, w zależności od sposobu wykorzystania silnych stron i szans rozwojowych, a także zdolności do pokonywania barier i przeciwdziałania ryzykom, wyodrębniono trzy scenariusze rozwoju Pomorza do roku 2030. Głównym założeniem jest pokazanie scenariuszy skrajnych (w wymiarze pozytywnym i negatywnym) oraz scenariusza pośredniego, będącego rezultatem sytuacji *constans*. W programowaniu rozwoju regionu kluczowe będzie umiejętne dostosowywanie się do megatrendów oraz podjęcie próby twórczego ich wykorzystania, a także budowanie przez województwo odporności na negatywne szoki zewnętrzne.

A. Optymistyczny

(umiejętne wykorzystanie postępu technologicznego, bezpieczeństwo klimatyczne, wzrost demograficzny)

Pomorskie staje się coraz bardziej odporne na negatywne szoki, w tym związane z ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi. Pomocne są nowoczesne rozwiązania monitorujące i ostrzegające przed zbliżającym się zagrożeniem, rozwój odnawialnych źródeł energii, jak również odpowiednie zasady planowania przestrzennego. Inwestycje w infrastrukturę przeciwpowodziową oraz we właściwe zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych w oparciu o błękitno-zieloną infrastrukturę zmniejszają bezpośrednie zagrożenia oraz przeciwdziałają konieczności angażowania wysokich nakładów finansowych na odbudowanie strat. Rozwój energetyki prosumenckiej, opartej o OZE, zwiększa bezpieczeństwo dostaw energii, zwłaszcza w sytuacji ubóstwa energetycznego niektórych gospodarstw domowych. Region stopniowo osiąga neutralność klimatyczną oraz bezpieczeństwo energetyczne.

Dobrze przygotowane i zaadresowane inwestycje, dzięki uwzględnieniu specyficznych potrzeb poszczególnych obszarów (obejmujące m.in. zdecydowane działania na rzecz odwrócenia procesów

suburbanizacji, rozwój transportu zbiorowego, cyfryzację i wdrażanie idei *smart city*), optymalizują dostęp do usług publicznych na całym obszarze województwa. Elastyczne podejście do zarządzania innowacjami społecznymi zapewnia usługi zindywidualizowane, o wysokiej jakości, dostępne dla wszystkich mieszkańców, niezależnie od ich sprawności, wieku, czy możliwości komunikowania się. Szczególnie rozwijają się usługi systemu zdrowia, które przygotowują się na długoterminowe skutki wywołane pandemią COVID-19.

Wysoka aktywność zawodowa i społeczna wspierana jest przez profesjonalny i stabilny sektor pozarządowy, który jest partnerem dla samorządów terytorialnych i biznesu. NGO wzmacniają się instytucjonalnie, przy równoczesnym zachowaniu swojej tożsamości ideowej, która pozwala na stałe poszerzanie oddziaływania społecznego. Sprzyja temu stabilna, silna, zintegrowana, ale też otwarta wspólnota obywatelska. Pomorze jest regionem, w którym mieszkańcy mogą swobodnie wyrażać i pielęgnować swoją tożsamość, rozwijać kulturę i różne formy aktywności artystycznej, gdzie wspierana jest kreatywność i zapewnione są możliwości zaspokojenia aspiracji edukacyjnych.

Gotowość na konsekwencje negatywnych szoków budowana jest także poprzez wzmacnianie kapitału społecznego. Mieszkańcy Pomorza, w trosce o bezpieczeństwo środowiskowe oraz dobro przyszłych pokoleń, zmienili swoje przyzwyczajenia i postawy konsumpcyjne, racjonalnie korzystają z zasobów. Za sprawą poprawy jakości transportu zbiorowego, rozwoju mobilności aktywnej, Pomorzanie ograniczają korzystanie z samochodów. Dzięki skutecznej profilaktyce zdrowotnej, aktywności fizycznej mieszkańców oraz zmianie nawyków żywieniowych mieszkańcy Pomorza cieszą się coraz lepszym zdrowiem. Dodatkowo, w sytuacjach kryzysowych, wywołanych m.in. pandemią COVID-19, będąc trwałą wspólnotą obywatelską, solidaryzują się ze sobą, wzajemnie sobie pomagają i przestrzegają ustalonych norm i zasad.

Mieszkańcy regionu z rozwagą uczestniczą w globalnej społeczności cyfrowej, weryfikują źródła informacji, przez co są mniej podatni na manipulacje. Ponadto, posiadając doświadczenia nabyte podczas pandemii COVID-19, umiejętnie korzystają z nowych technologii w różnych aspektach swojego życia (m.in. e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-kultura, e-handel).

Dzięki silnemu potencjałowi edukacyjnemu regionu, wykwalifikowane kadry stymulują wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i rozwój rodzimej przedsiębiorczości. Mimo kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19, umiejętnie wykorzystując trendy technologiczne, pomorskie firmy poprawiły swoją efektywność oraz weszły w międzynarodowe łańcuchy wartości. Gospodarka regionu przechodzi transformację, w wyniku której nie jest już oparta na wysokiej konsumpcji i eksploatacji zasobów – funkcjonuje model GOZ. W sektorach związanych z dostosowaniem do zmian klimatu powstają nowe miejsca pracy, rozwijają się usługi, umożliwiające mieszkańcom zrównoważone czerpanie korzyści ze środowiska.

Przedsiębiorcy oferują mieszkańcom miejsca pracy wysokiej jakości, czemu sprzyjają: rozwój badań i innowacji (w oparciu o dobrą współpracę z sektorem nauki, który osiąga wysoki poziom internacjonalizacji), poprawa efektywności organizacyjnej i wykorzystania zasobów, jak również wysoka jakość kształcenia zawodowego i ustawicznego. Napływający nowi mieszkańcy (w tym cudzoziemcy) zasilają gospodarkę oraz dobrze integrują się z pomorską społecznością. Sprzyjające warunki do życia stymulują wzrost dzietności, który w połączeniu z dodatnim saldem migracji poprawia sytuację demograficzną województwa.

Dzięki czystemu środowisku, dobrze wypromowanej bogatej ofercie czasu wolnego, a także umiejętnemu ukierunkowaniu ruchu turystycznego, Pomorskie staje się jeszcze bardziej atrakcyjną destynacją turystyczną i osiedleńczą.

Dobra dostępność transportowa, umiejętne wykorzystanie innowacji w logistyce oraz przyjazne otoczenie prawne sprzyjają dynamicznemu rozwojowi portów w Gdańsku i Gdyni i czynią z Trójmiasta najważniejszy hub logistyczny na Morzu Bałtyckim.

Pomorskie jest regionem prężnym gospodarczo, odpornym na niespodziewane szoki zewnętrzne, o stale podnoszącej się jakości życia mieszkańców, niwelującym różnice pomiędzy jego poszczególnymi obszarami.

B. Neutralny

(nie w pełni wykorzystane szanse związane z postępem technologicznym oraz zbyt wolne dostosowywanie się do zmian klimatycznych i demograficznych)

Pomorze adaptuje się do zmian klimatycznych. W tym celu podejmowane są liczne działania informacyjno-edukacyjne, organizacyjne i techniczne. Pomimo znaczącej skali interwencji, nie udaje się jednak w pełni zabezpieczyć mieszkańców przed skutkami coraz częstszych i bardziej gwałtownych zjawisk atmosferycznych. To konsekwencja nieefektywnego zarządzania przestrzenią, jak i ograniczonych nakładów inwestycyjnych. W sytuacjach kryzysowych nie udaje się uruchomić potencjału solidarności w wymiarze lokalnym i ponadlokalnym. Pomorska odporność jest budowana wyłącznie poprzez sprawność działania administracji rządowej i samorządowej.

Za sprawą farm wiatrowych oraz fotowoltaicznych coraz większe znaczenie odgrywają odnawialne źródła energii. Są to instalacje o dużej skali. Nie udaje się jednak rozwinąć energetyki prosumenckiej.

Wzrostowi świadomości klimatycznej towarzyszy powolna zmiana postaw. Z jednej strony, obserwowany jest odwrót od konsumpcjonizmu, z drugiej zaś, próby wprowadzania norm, zasad czy ograniczeń, mających na celu rozsądniejsze gospodarowanie zasobami, są postrzegane negatywnie i napotykać na silny opór społeczności

Aktualnym wyzywaniem pozostaje efektywna polityka przestrzenna. Nie udaje się zahamować procesów suburbanizacyjnych. W szczególności, są one obserwowane w obszarze metropolitalnym, ale dotyczą także lokalnych biegunów wzrostu. Trójmiasto przyciąga nowych mieszkańców, w tym również obcokrajowców, jednocześnie nasila się odpływ ludności z głębi województwa.

Postępuje proces starzenia się społeczeństwa. Dzietność pozostaje zbyt niska by zapewnić zastępowalność pokoleniową. Zmiany struktury wieku warunkują stan zdrowia mieszkańców. Ze względu na niewystarczający poziom rozwoju usług społecznych, w tym zdrowotnych, zarówno w wymiarze infrastrukturalnym, jak i kadrowym narasta problem chorób wieku podeszłego. System opieki zdrowotnej jest dodatkowo obciążony skutkami ograniczeń w dostępie do usług w trakcie pandemii COVID-19. Minimalne korzyści dla stanu zdrowia mieszkańców przynosi wąsko prowadzona profilaktyka zdrowotna. Dostęp do służby zdrowia jest zróżnicowany wewnątrzregionalnie – zadowolający w obszarze metropolitalnym, gorszy w miastach powiatowych oraz zdecydowanie niewystarczający w pozostałej części województwa.

Nierównomierne rozmieszczenie usług publicznych jest po części zrównoważone rozwojem infrastruktury cyfrowej. W zdecydowanej większości Pomorzanie posiadają możliwość skorzystania z coraz szerszej oferty publicznych cyfrowych usług i produktów z obszarów administracji, zdrowia,

edukacji czy kultury. Problemem są zróżnicowane kompetencje cyfrowe. O ile młodzi mieszkańcy je posiadają, o tyle większość dorosłej populacji nie jest świadoma możliwości, związanych zastosowaniem technologii cyfrowych. Problemem wszystkich pozostaje niska świadomość cyber zagrożeń oraz podatność na manipulację, wynikająca, m.in. z braku umiejętności krytycznego myślenia.

Rozwój infrastruktury cyfrowej oraz zdynamizowane przez pandemię COVID-19 zmiany zachowań redukują popyt na transport, prowadząc do dalszego ograniczenia oferty przewozowej w ramach publicznego transportu zbiorowego. Poza metropolią coraz częściej obserwowane jest zjawisko podwójnego wykluczenia, zarówno transportowego, jak i cyfrowego.

Nie dostrzega się potencjału sektora pozarządowego. Widoczna jest stagnacja pogłębiana przez biurokrację, brak zaufania, niskie kompetencje współpracy międzysektorowej i niekorzystne rozwiązania prawne. Mieszkańcy nie uczestniczą w zarządzaniu rozwojem społeczności lokalnych z wykorzystaniem narzędzi partycypacji, w szczególności nowoczesnych technologii. Pomimo inicjatyw podejmowanych przez władze lokalne, aktywność obywatelska sprowadza się do tradycyjnego udziału w procesie wyborczym, ewentualnie w konsultacjach społecznych. Nie zauważa się także możliwości płynących ze zróżnicowania kulturowego regionu, wynikających m.in. z obecności kultury i społeczności kaszubskiej. Ze względu na brak rządowego wsparcia i słabą współpracę ze strony instytucji lokalnych i regionalnych, narasta problem integracji imigrantów.

Gospodarczym motorem rozwoju regionu pozostaje obszar metropolitalny. Otoczenie gospodarcze (w szczególności brak sprofilowanej oferty dla inwestorów) i regulacyjne nie sprzyja napływowi dużych inwestycji przemysłowych, w tym wysokich technologii. Rośnie znaczenie usług, w szczególności sektora usług wspólnych, w którym powstają nowe miejsca pracy. Dominują jednak usługi cechujące się wysokim zestandaryzowaniem, o relatywnie niskiej wartości dodanej, uwarunkowane niskimi kosztami pracy, podatne na relokację. Rozwój infrastruktury cyfrowej zwiększa podaż pracowników i ogranicza presję płacową w metropolii. Pomorski rynek pracy staje się mniej atrakcyjny dla nowych mieszkańców, którzy coraz częściej wybierają inne regiony Polski, czy kraje Europy Zachodniej.

Brakuje kluczowych zmian w sferze gospodarczej, która boryka się ze skutkami kryzysu spowodowanego pandemią COVID-19. Istotną rolę w rozwoju województwa odgrywa turystyka, jednak w coraz mniejszym stopniu opiera się ona na walorach przyrodniczych, w większym zaś na atutach kulturowych. Dotyczy to szczególnie pasa nadmorskiego, dotkniętego pogorszeniem jakości środowiska przyrodniczego. Transport pozostaje ważną branżą. Pomorskie jest nadal istotnym węzłem transportowo-logistycznym w kraju. Nie zmienia się natomiast pozycja pomorskich portów morskich i portu lotniczego w regionie Morza Bałtyckiego. Impulsy rozwojowe generowane w Trójmieście oddziałują przede wszystkim na sąsiednie powiaty, nie docierając do bardziej oddalonych części województwa, przyczyniając się do wzrostu zróżnicowań w sferze gospodarczej.

Pomorskie jest regionem nie w pełni wykorzystanych potencjałów. Zadowolenie mieszkańców z jakości życia nie jest już na tak wysokim poziomie jak w roku 2020.

C. Pesymistyczny

(niewykorzystanie szans związanych z postępem technologicznym, postępujący kryzys klimatyczny, znaczny ubytek ludności i starzenie się społeczeństwa)

Brak strategicznego, systemowego podejścia do konieczności zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa (środowiskowego, energetycznego, zdrowotnego) powoduje, że region nie jest odporny na negatywne skutki szoków zewnętrznych. Ze względu na brak spójnego systemu monitoringu środowiska oraz niewielki zakres inwestycji w obszarze przeciwdziałania zmianom klimatu, nasilają się niekorzystne skutki ekstremalnych zjawisk pogodowych. Z czasem zjawiska te doprowadzają do coraz poważniejszych w skutkach susz, częstych podtopień i powodzi, szczególnie dotkliwych na Żuławach i obszarach nadmorskich. Zanieczyszczenie Morza Bałtyckiego, spowodowane pozostałościami ropopochodnego paliwa i broni chemicznej z czasów II Wojny Światowej, doprowadza do katastrofy ekologicznej. Ponadto, brak inwestycji w OZE oraz systemy dystrybucji, magazynowania i przesyłu energii powoduje wysokie wykorzystanie paliw kopalnych w wytwarzaniu energii, co doprowadza do dalszego wzrostu zanieczyszczenia powietrza oraz częstych przerw w dostawie prądu.

Mieszkańcy żyją w coraz bardziej zdegradowanym środowisku, rośnie liczba osób cierpiących na choroby cywilizacyjne, a także z powodu innych nieprzewidzianych zdarzeń. System ochrony zdrowia nie jest na to przygotowany (ze względu na wadliwe rozwiązania systemowe, brak kadr, niezbędnych inwestycji oraz profilaktyki zdrowotnej). Kryzys spowodowany pandemią COVID-19 spotęgował te problemy, jednak nie zostały podjęte działania adaptujące opiekę zdrowotną do tego i podobnych zdarzeń w przyszłości. Brak skutecznych działań na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym doprowadza do przedwczesnych zgonów, spadku dzietności oraz odpływu młodzieży, także stopniowo obniża się średnia długość życia Pomorzan.

Negatywne konsekwencje wynikające z zanieczyszczenia środowiska potęgują brak świadomości i pozytywnych postaw mieszkańców regionu. Ludność ubożeje, wśród mieszkańców zaczynają dominować skrajne poglądy. Następuje drastyczny wzrost podziałów w społeczeństwie na tle kulturowym i ideologicznym. Rozwijają się postawy populistyczne, realny staje się kryzys demokracji. Następuje zniechęcenie do działalności społecznej i obywatelskiej. Pogarszająca się kondycja sektora pozarządowego (i brak jego ekonomizacji) stopniowo eliminuje NGO z życia społecznego, pozbawiając je wpływu na kształtowanie kapitału społecznego Pomorza. W rezultacie tych negatywnych tendencji, jakość kapitału ludzkiego w regionie drastycznie obniża się. Następuje odpływ talentów do innych, bardziej konkurencyjnych regionów (w kraju i za granicą).

W najgorszej sytuacji znajdują się mieszkańcy obszarów najbardziej oddalonych od metropolii. Nowe rozwiązania, które zaczęły rozwijać się w wyniku kryzysu związanego z pandemią COVID-19 nie zostały wprowadzone powszechnie i systemowo. Ze względu na brak niezbędnych inwestycji w transport, w cyfryzację usług publicznych oraz w rozwój kwalifikacji cyfrowych, mają oni najbardziej utrudniony dostęp do usług edukacyjnych, społecznych, zdrowotnych i kulturalnych. Rośnie liczba osób wykluczonych transportowo i cyfrowo.

Niekorzystne zmiany demograficzne, brak skutecznego systemu kształcenia (zwłaszcza zawodowego i ustawicznego) oraz brak działań w obszarze pozyskiwania i integracji nowych mieszkańców powodują, że coraz więcej przedsiębiorstw dotyka problem braku pracowników, przy jednoczesnym wzroście bezrobocia. Negatywny wpływ na gospodarkę i dostępność kadr ma również zły stan zdrowia mieszkańców.

Przedsiębiorcy nie wykorzystują możliwości związanych z cyfryzacją i rozwojem nowych technologii, badania nie wnoszą istotnego wpływu w rozwój innowacji. Ponadto, z powodu niedopasowania kwalifikacji pracowników do zmieniających się potrzeb, przedsiębiorcy nie mają potencjału do

wprowadzania innowacji oraz zmian jakościowych prowadzących do transformacji w kierunku GOZ. Niska efektywność procesów oraz wysokie wykorzystanie zasobów naturalnych negatywnie wpływa na konkurencyjność pomorskich firm na rynku krajowym oraz na rynkach zagranicznych. Inwestorzy wycofują się, gospodarka regionu staje się coraz słabsza, a brak współpracy pomorskich uczelni i jednostek naukowych z sektorem prywatnym ogranicza rozwój sektora nauki. Kryzys spowodowany pandemią COVID-19 doprowadził do zapaści gospodarki regionu, a w kolejnych latach nie były podejmowane skuteczne działania naprawcze.

Na skutek braku atrakcyjnej oferty turystycznej, pomorskie odwiedzane jest przez turystów poszukujących lekkiej rozrywki, którzy koncentrują się wyłącznie w miejscowościach nadmorskich, podczas krótkiego sezonu. Na obszarach tych sukcesywnie obniża się jakość środowiska naturalnego oraz poziom bezpieczeństwa mieszkańców.

Niewykorzystany pozostaje również potencjał transportowo-logistyczny, związany z korzystnym położeniem geograficznym regionu. Brak nowych inwestycji oraz niewystarczająca współpraca w regionie Morza Bałtyckiego, uniemożliwia integrację z europejskim i globalnym systemem transportowym.

Region traci stopniowo znaczenie na mapie gospodarczej Polski oraz Europy. Pomorskie nie jest już atrakcyjnym miejscem – dla mieszkańców, migrantów, turystów i inwestorów.

III. STRATEGICZNE WYZWANIA ROZWOJOWE

Poniższe wyzwania determinują zarówno wybór celów, jak i mechanizmy realizacji Strategii.

1. Zmiany klimatu. Zwiększanie bezpieczeństwa środowiskowego i energetycznego, w tym gotowości na zdarzenia ekstremalne, poprzez działania adaptacyjne do zmian klimatu, monitorowanie stanu środowiska oraz kształtowanie otoczenia, które ogranicza presję na środowisko i przeciwdziała jego degradacji, przy jednoczesnym dążeniu do neutralności klimatycznej, poprzez ograniczanie emisji, wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym, tworzenie warunków do przekształcenia regionu w krajowego lidera produkcji zielonej energii i technologii ekofektywnych oraz edukację mieszkańców.

2. Usługi publiczne i stan zdrowia mieszkańców. Poszerzenie oferty oraz poprawa dostępności i jakości zindywidualizowanych usług publicznych dla wszystkich mieszkańców, w tym osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Rozwój działań w zakresie promocji zdrowia oraz profilaktyki zdrowotnej, adresowanych do wszystkich grup wiekowych w celu poprawy zdrowia mieszkańców oraz lepszego wykorzystania potencjału wynikającego z wydłużania się życia.

3. Edukacja. Poprawa jakości usług edukacyjnych na wszystkich etapach kształcenia z uwzględnieniem potrzeb gospodarki i rynku pracy, postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych, przy jednoczesnym zapewnieniu równego dostępu dla wszystkich mieszkańców.

4. Kapitał społeczny i kultura zaufania. Rozwój aktywnej, otwartej, wrażliwej, świadomej i silnej wspólnoty, dla której wartością stanowi różnorodność kulturowa, bogate dziedzictwo oraz tradycje morskie i solidarnościowe w regionie, a także wzrost kompetencji mieszkańców warunkujących zdolność do funkcjonowania i samoorganizacji w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości z uwzględnieniem społecznej roli kultury.

5. Spójność wewnętrzna regionu i mobilność mieszkańców. Rozwój infrastruktury i oferty transportu zbiorowego oraz dróg publicznych niwelujący dysproporcje wewnątrz regionu, eliminujący wykluczenie transportowe i zapewniający dostęp wszystkich mieszkańców do dobrej jakości usług publicznych (m.in. edukacji, ochrony zdrowia, kultury).

6. Baza gospodarcza. Wzrost międzynarodowej konkurencyjności gospodarczej poprzez:

- pełniejsze wykorzystanie endogenicznego potencjału wynikającego z nadmorskiego położenia,
- stymulowanie aktywności eksportowej pomorskich firm,
- podejmowanie współpracy biznesu, sektora naukowo-badawczego oraz publicznego w celu budowania przewagi technologicznej,
- wdrażanie nowoczesnych rozwiązań, w szczególności właściwych dla modelu Przemysłu 4.0, wykorzystujących sztuczną inteligencję oraz z zakresu gospodarki o obiegu zamkniętym, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości zasobów i miejsc pracy, rozwoju inteligentnych specjalizacji oraz upowszechnianiu rozwiązań innowacyjnych na mniej rozwiniętych obszarach województwa z uwzględnieniem branż kluczowych, istotnych dla rozwoju gospodarki.

7. Zmiany technologiczne i cyfryzacja życia. Wykorzystanie cyfryzacji i zachodzących zmian technologicznych jako nowego motoru wzrostu i przełamywania wykluczenia, oraz skuteczne przejście transformacji cyfrowej z uwzględnieniem potencjału instytucjonalnego oraz kompetencji administracji publicznej, biznesu, sektora pozarządowego oraz mieszkańców wraz z dostrzeżeniem i zaadresowaniem działań wobec kulturowych i społecznych skutków przemian technologicznych.

IV. WIZJA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ROKU 2030

Pomorskie w roku 2030 to region DOBROBYTU:

- **Rozwijający się w sposób trwały** – bazujący na wyróżnikach Pomorza: aktywności i potencjale wykształcenia mieszkanki i mieszkańców, wysokim poziomie kapitału ludzkiego i społecznego, bogatym dziedzictwie wielokulturowym, morskim i wolnościowym, unikatowych walorach środowiskowych i krajobrazowych, zrównoważonej mobilności, a także branżach kluczowych dla gospodarki i inteligentnych specjalizacji.
- **Ekoefektywny** – dążący do osiągnięcia neutralności klimatycznej i odporny na negatywne zjawiska klimatyczne, bazujący na racjonalnym wykorzystaniu dostępnych zasobów, a także zapewniający wysoką jakość przestrzeni i środowiska naturalnego oraz powszechny dostęp do zróżnicowanych źródeł energii, zwłaszcza odnawialnych.
- **Otwarty** – zarówno w wymiarze społecznym, dzięki poszanowaniu różnorodności kulturowej, etnicznej, narodowościowej i światopoglądowej wszystkich osób zamieszkujących Pomorze, jak i poprzez aktywny udział w globalnych i europejskich procesach gospodarczych i technologicznych.
- **Spójny** – zapewniający wszystkim mieszkańcom poszczególnych części województwa odpowiedni standard życia i warunki rozwoju, w tym powszechny dostęp do zindywidualizowanych usług publicznych, jak opieka zdrowotna, transport zbiorowy, edukacja, pomoc społeczna, kultura czy oferta czasu wolnego, jak również dążący do eliminowania nierówności społecznych i ekonomicznych występujących w regionie.
- **Innowacyjny** – kreujący i wykorzystujący nowoczesne rozwiązania typu *smart* w kluczowych obszarach rozwoju, w szczególności w wymiarze środowiskowym, gospodarczym, społecznym i organizacyjnym, a także aktywnie czerpiący z trendów technologicznych i cyfryzacji.

Realizacja powyższej wizji województwa opierać będzie na trzech filarach:

1. TRWAŁYM BEZPIECZEŃSTWIE

2. OTWARTEJ WSPÓLNOCIE REGIONALNEJ

3. ODPORNEJ GOSPODARCE

V. ZASADY HORYZONTALNE STRATEGII

Poniższe zasady horyzontalne mają zastosowanie do wszystkich celów Strategii. Z zasad tych bezpośrednio wynika zakres interwencji, system realizacji oraz kryteria horyzontalne, które będą wykorzystywane na etapie identyfikacji przedsięwzięć realizujących Strategię.

- 1. Zasada wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa** oznacza, że w procesie realizacji Strategii należy wzmocnić współpracę podmiotów, która prowadzi do zintegrowanej i uzgodnionej realizacji inicjatyw rozwojowych, do poprawy koordynacji podejmowanych działań, a także do zwiększonej efektywności i skuteczności wydatkowania środków publicznych, z uwzględnieniem zaangażowania w procesy decyzyjne i wykonawcze partnerów społecznych i gospodarczych (w tym przedstawicieli przedsiębiorców, nauki i sektora pozarządowego). Wdrożenie tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia realizujące Strategię analizowane będą pod kątem kryterium partnerstwa, wskazującego na przedsięwzięcia sieciowe, o skali ponadlokalnej, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów. Drugim punktem odniesienia będzie kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego, które kładzie nacisk na realizację przedsięwzięć łączących potrzeby instytucji publicznych z kapitałem, wiedzą i doświadczeniem partnerów prywatnych, co prowadzi do zwiększenia efektywności interwencji publicznej.
- 2. Zasada tematycznego i terytorialnego ukierunkowania interwencji** oznacza, że ważnym narzędziem koncentracji działań rozwojowych będą obszary wyróżniające się specyficznym zestawem cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, które decydują o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych i możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, wobec których powinna być adresowana adekwatna tematycznie interwencja publiczna. Realizacja tej zasady oznacza, że strategicznie istotne przedsięwzięcia analizowane będą pod kątem kryterium lokalizacji. Z zasady tej wynika również konieczność kształtowania strategicznej interwencji w oparciu o zintegrowane podejście terytorialne. Polega ono na zastosowaniu tam, gdzie to możliwe i uzasadnione, powiązanych ze sobą, uzupełniających się i ściśle ukierunkowanych pakietów przedsięwzięć. Zasada ta przekłada się także na zrównoważone ukierunkowanie interwencji polegające na niwelowaniu różnic rozwojowych pomiędzy OMG-G-S a pozostałymi obszarami województwa.
- 3. Zasada racjonalnego gospodarowania przestrzenią** oznacza, że realizacja Strategii uwzględnia wymogi kształtowania ładu przestrzennego, zapewniając poszanowanie i efektywne wykorzystanie zasobu przestrzeni, w tym hamowanie chaotycznej suburbanizacji oraz presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo. Oznacza ona, że przedsięwzięcia o statusie strategicznym powinny spełniać kryterium pozytywnego oddziaływania przestrzennego, korzystając z zasad zagospodarowania przestrzennego zawartych w PZPWP 2030.
- 4. Zasada wymiaru cyfrowego** oznacza, że Strategia będzie odpowiadać na wyzwania związane z budową społeczeństwa informacyjnego, co wiąże się z upowszechnianiem technologii cyfrowych i usług, a zwłaszcza ze wzmocnieniem cyfrowych kompetencji mieszkańców, przedsiębiorców i instytucji publicznych. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia ważne z punktu widzenia Strategii analizowane będą pod kątem kryterium cyfryzacji.
- 5. Zasada ukierunkowania na innowacje** oznacza, że Strategia wspiera innowacyjność i kreatywność w różnych sektorach i dziedzinach. Dotyczy to zarówno innowacyjnego podejścia do prowadzenia procesów gospodarczych, jak też upowszechniania nowych rozwiązań technologicznych,

organizacyjnych i społecznych. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako strategiczne analizowane będą przez pryzmat kryterium innowacyjności.

6. **Zasada korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko** oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako istotne dla realizacji Strategii analizowane będą w oparciu o długofalowy monitoring środowiska przez pryzmat kryterium pozytywnego efektu środowiskowego promującego: zmniejszanie wpływu społeczno-gospodarczego na środowisko i klimat lub działania kompensujące oraz dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego regionu przy zastosowaniu analizy śladu węglowego oraz oceny cyklu życia (*Life Cycle Assessment*).
7. **Zasada transformacji w kierunku GOZ** oznacza, że realizacja Strategii będzie wspierać rozwój i upowszechnianie modeli produkcji i konsumpcji ukierunkowanych na niższe zużycie zasobów, zapobieganie powstawaniu odpadów oraz ponowne wykorzystanie materiałów i produktów. Będzie to podejście holistyczne i systemowe, wykorzystujące potencjały wszystkich sektorów i obejmujące działania podejmowane przez społeczeństwo (nowe wzorce zachowań), przedsiębiorców (w tym innowacje i ekoprojektowanie) oraz sektor publiczny i społeczny. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako strategiczne analizowane będą przez pryzmat kryterium zrównoważonej produkcji i konsumpcji.
8. **Zasada spójności społecznej** oznacza, że realizacja Strategii będzie uwzględniać i promować włączenie społeczne i równość wszystkich mieszkańców bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne i narodowe, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną czy status społeczno-ekonomiczny. Ponadto, realizowane w ramach Strategii usługi publiczne powinny być dopasowane do faktycznych potrzeb odbiorców i świadczone w sposób kompleksowy i zintegrowany, najlepiej w środowisku lokalnym (co do zasady w formule zdeinstytucjonalizowanej), a także dostępne dla wszystkich mieszkańców, w oparciu o zasady projektowania uniwersalnego. Realizacja tej zasady oznacza również, że kluczowe wyzwania, jak starzenie się społeczeństwa czy niepełnosprawność, będą postrzegane horyzontalnie i rozwiązywane we wszystkich wymiarach, w tym gospodarczym, transportowym, zdrowotnym, edukacyjnym, kulturalnym i turystycznym. W rezultacie, przedsięwzięcia wpisujące się w realizację Strategii będą weryfikowane z zastosowaniem kryterium równego traktowania oraz kryterium dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami (w tym przede wszystkim osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunów, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, kobiet, dzieci i młodzieży oraz imigrantów).
9. **Zasada wspierania postaw obywatelskich** oznacza, że realizacja Strategii będzie sprzyjać tworzeniu warunków (także infrastrukturalnych) dla wysokiej aktywności i samoorganizacji mieszkańców, kształtowaniu i umacnianiu pożądanych postaw: społecznych, obywatelskich, patriotycznych, demokratycznych, edukacyjnych, kulturalnych, prozdrowotnych, ekologicznych, transportowych i przedsiębiorczych, a także rozwojowi wolontariatu, sektora pozarządowego, ekonomii społecznej oraz społecznej odpowiedzialności biznesu. Realizacja tej zasady oznacza, że strategicznie istotne przedsięwzięcia analizowane będą pod kątem kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej.
10. **Zasada rynku pracy odpowiadającego na potrzeby gospodarki oraz wzrostu zatrudnienia** oznacza, że Strategia skupia się na przedsięwzięciach: bazujących na systematycznym monitorowaniu sytuacji na rynku pracy i potrzeb przedsiębiorców (w tym PES), wspierających tworzenie wysokiej jakości trwałych miejsc pracy, cechujących się wysokim poziomem wymaganych kompetencji,

w szczególności w branżach kluczowych dla gospodarki. Ponadto, realizowane działania w obszarze rynku pracy powinny być kompleksowe i dostosowane do potrzeb poszczególnych grup (zwłaszcza młodzieży, kobiet, seniorów, osób z niepełnosprawnościami i imigrantów). Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako istotne dla Strategii analizowane będą przez pryzmat kryterium: a) zgodności z potrzebami rynku pracy, b) wysokiej jakości miejsc pracy oraz c) wzrostu zatrudnienia.

11. Zasada koncentracji na priorytetowych dziedzinach gospodarki oznacza, że w realizacji Strategii należy skupić się w szczególności na uruchamianiu lub wykorzystywaniu tych potencjałów, które przyczyniają się do rozwoju obszarów gospodarki zidentyfikowanych jako priorytetowe dla rozwoju regionu. Przewiduje się co najmniej dwa mechanizmy identyfikacji priorytetowych obszarów gospodarki. Po pierwsze, w oddolnym procesie przedsiębiorczego odkrywania identyfikowane są Inteligentne Specjalizacje Pomorza. Specjalizacje te to konfiguracje branż gospodarczych, których synergia, biorąc pod uwagę predyspozycje gospodarki Pomorza, dają największe szanse na tworzenie konkurencyjnej oferty usług i produktów opartych na wiedzy oraz wynikających z inwestycji w badania i rozwój i komercjalizacji nowych technologii. Rezultatem wspierania zidentyfikowanych ISP powinno być wzmocnienie potencjału eksportowego, tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy oraz poprawa jakości życia mieszkańców. Dotychczas zidentyfikowane obszary ISP odnoszą się przede wszystkim do tych potencjałów gospodarczych, które mają związek z nadmorskim położeniem i wykorzystaniem zasobów morza, logistyką, zastosowaniem technologii informacyjnych i komunikacyjnych, energetyką odnawialną oraz technologiami zorientowanymi na efektywność energetyczną i zasobową (w tym w budownictwie), jak również technologiami medycznymi, branżą farmaceutyczną i kosmetyczną oraz usługami prozdrowotnymi. Jednocześnie zakłada się otwartość na pojawiające się nowe, dynamiczne sektory, co determinuje ciągłość procesu przedsiębiorczego odkrywania.

Uzupełniająco, do obszarów ISP w regionie, identyfikuje się branże kluczowe dla gospodarki, mające istotne znaczenie dla rozwoju poszczególnych obszarów województwa.

Zarówno ISP, jak i branże kluczowe dla gospodarki, będą podlegały cyklicznej weryfikacji oraz monitorowaniu pod kątem rekomendacji dotyczących perspektyw ich rozwoju oraz sposobu i zakresu ich wsparcia w ramach dostępnych instrumentów realizacyjnych.

Zasada ta przełoży się na kryterium inteligentnych specjalizacji, które umożliwi wspieranie przedsięwzięć wnoszących znaczący wkład w wykorzystanie potencjału ISP oraz kryterium branż kluczowych dla gospodarki umożliwiające interwencję zróżnicowaną w zależności od potrzeb poszczególnych obszarów województwa.

VI. ROLA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

1. Układ celów Strategii wyznacza zakres oferty SWP skierowanej do kluczowych partnerów w regionie, w tym przede wszystkim JST, NGO/PES, przedsiębiorców i ich organizacji, szkół wyższych i jednostek naukowo-badawczych, instytucji otoczenia biznesu oraz administracji centralnej.
2. W zależności od analizowanego celu, SWP w procesie realizacji Strategii będzie pełnił różne role, jako:
  - a) **INWESTOR** – podmiot bezpośrednio realizujący i (współ-) finansujący zadania w ramach interwencji Strategii poprzez projekty własne, partnerskie lub zadania zlecone lub też inwestujący pośrednio, poprzez zaprogramowanie odpowiednich alokacji finansowych w zarządzanych przez siebie programach, z przeznaczeniem na współfinansowanie przedsięwzięć innych podmiotów w regionie.
  - b) **KOORDYNATOR** – podmiot opracowujący i aktualizujący Strategię, odpowiadający za jej realizację, określający zobowiązania, wyznaczający jednostki realizacyjne w strukturach SWP oraz monitorujący postęp prowadzonych w ramach Strategii działań.

SWP pełni także rolę koordynującą w zakresie przedsięwzięć sieciowych lub inwestycyjnych, przyczyniających się do zmiany strukturalnej na poziomie regionalnym. Funkcja koordynacyjna wiąże się również z prowadzonymi przez SWP działaniami informacyjnymi i promocyjnymi, funkcjonowaniem przy SWP ciał doradczych i opiniodawczych, aktywnością ponadregionalną i międzynarodową, a także z inicjowaniem regionalnych sieci współpracy i wymiany dobrych praktyk oraz promocją współpracy międzysektorowej i wewnątrzsektorowej.
  - c) **INSPIRATOR** – podmiot inicjujący współpracę różnych partnerów i lobbujący na rzecz przedsięwzięć rozwojowych kluczowych dla regionu, które są realizowane na innych poziomach zarządzania publicznego, w szczególności na poziomie krajowym i europejskim.

VII. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Strategia wskazuje trzy cele strategiczne (CS), mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym. Są one zoperacjonalizowane przez 12 celów operacyjnych (CO).

1. TRWAŁE BEZPIECZEŃSTWO	2. OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA	3. ODPORNA GOSPODARKA
1.1 Bezpieczeństwo środowiskowe	2.1 Fundamenty edukacji	3.1 Pozycja konkurencyjna
1.2 Bezpieczeństwo energetyczne	2.2 Wrażliwość społeczna	3.2 Rynek pracy
1.3 Bezpieczeństwo zdrowotne	2.3 Kapitał społeczny	3.3 Oferta turystyczna i czasu wolnego
1.4 Bezpieczeństwo cyfrowe	2.4 Mobilność	3.4 Integracja z globalnym systemem transportowym

Cel strategiczny 1.

TRWAŁE BEZPIECZEŃSTWO

Przesłanki realizacji Celu

W strategicznym interesie województwa leży zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze środowiskowym, energetycznym, zdrowotnym i cyfrowym.

Jednym z priorytetowych wyzwań jest przeciwdziałanie negatywnym skutkom kryzysu klimatycznego, zanieczyszczeniu wód oraz deficytom w zakresie jakości powietrza, zapewnienie dostępu do dobrej jakości wody pitnej oraz transformacja gospodarki odpadami w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym. Szczególnej dbałości wymaga zachowanie różnorodności środowiska przyrodniczego oraz ograniczanie presji społeczno-gospodarczej człowieka na środowisko i klimat, a także adaptacja regionu do przewidywanych, negatywnych konsekwencji jego zmian.

Niezbędne jest również stworzenie możliwości zaspokojenia potrzeb energetycznych regionu zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, z naciskiem na dążenie do neutralności klimatycznej poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej, w szczególności odnawialnych źródeł energii oraz poprawę efektywności energetycznej i rozwój energetyki prosumenckiej.

Konieczna jest reorientacja sposobu myślenia o zdrowiu – najmocniejszy akcent powinien zostać położony na działania służące zapobieganiu chorobom. Ochrona zdrowia (w tym aktywność fizyczna i sposób odżywiania) musi być traktowana nie jako wydatek, ale jako perspektywiczna inwestycja społeczna. Usługi zdrowotne powinny być świadczone z uwzględnieniem potrzeb i preferencji pacjentów, przy rosnącym znaczeniu profilaktyki, telemedycyny i możliwości zdalnego podejmowania decyzji dotyczących działań terapeutycznych. Sukcesywnie prowadzona edukacja i profilaktyka powinna przełożyć się na przyjmowanie przez mieszkańców współodpowiedzialności za stan zdrowia.

Wysoka dynamika postępu technologicznego w sferze przepływu informacji sprawia, iż cyfryzacja mieści się wśród kluczowych wyzwań rozwojowych regionu. Szczególnej uwagi wymaga eliminacja infrastrukturalnych i kompetencyjnych barier, z jednej strony prowadzących do wykluczenia cyfrowego, z drugiej zaś – zwiększających poziom cyberzagrożenia. Przestrzeń cyfrowa powinna stanowić również coraz istotniejszą płaszczyznę kontaktu mieszkańców z administracją każdego szczebla, przekładając się na większą sprawność działania, ułatwienie dostępu oraz obniżenie kosztów.

Pożądaný kierunek zmian

- Poprawa stanu środowiska oraz środowiskowych warunków życia;
- Wzrost odporności regionu na skutki zmian klimatu;
- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych oraz zanieczyszczeń powietrza w szczególności z tzw. niskiej emisji;
- Wzrost potencjału produkcji energii, ze szczególnym uwzględnieniem czystych i odnawialnych źródeł energii;
- Wzrost współodpowiedzialności za zdrowie i środowisko;
- Zmniejszenie deficytu kadr medycznych i okołomedycznych;
- Poprawa stanu zdrowia mieszkańców;

- Poprawa jakości i dostępności do świadczeń, w tym z wykorzystaniem narzędzi e-zdrowia;
- Ograniczenie wykluczenia cyfrowego i poprawa cyberbezpieczeństwa;
- Poprawa jakości i dostępności do usług o wysokim poziomie dojrzałości świadczonych zdalnie.

Miara sukcesu

Zmniejszenie dystansu do UE pod względem przeciętnego trwania życia mężczyzn i kobiet oraz zmniejszenie emisji CO₂.

Cele operacyjne

- 1.1. Bezpieczeństwo środowiskowe
- 1.2. Bezpieczeństwo energetyczne
- 1.3. Bezpieczeństwo zdrowotne
- 1.4 Bezpieczeństwo cyfrowe

Cel operacyjny 1.1. BEZPIECZEŃSTWO ŚRODOWISKOWE

Przesłanki realizacji

1. Postępujące zmiany klimatu oraz związany z nimi prognozowany wzrost częstotliwości występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych, zwłaszcza takich jak: deszcze nawalne, fale upałów, czy huraganowe wiatry, sprawiają, że konieczne jest podjęcie działań ograniczających skutki negatywnych konsekwencji kryzysu klimatycznego (powodzi, susz, spadku poziomu naturalnej retencji wodnej, czy pożarów lasów) oraz zintensyfikowanie działań adaptujących region do tych zmian. W związku z tym, że zmiany klimatu i ich negatywne konsekwencje będą wpływać na warunki życia każdego mieszkańca i w różnych aspektach mogą dotyczyć całego obszaru województwa, działania adaptacyjne powinny być prowadzone w sposób komplementarny przez różne podmioty.
2. W zakresie zapewnienia bezpieczeństwa powodziowego, poprzez właściwe zarządzanie ryzykiem powodziowym, w szczególności takich terenów, jak Żuławy oraz innych obszarów wyznaczonych na mapach zagrożenia powodziowego (m.in. zagrożenie powodziowe od strony cieków naturalnych i morza oraz wewnątrzpolderowe), jak również przeciwdziałania suszy, kluczowe będą działania realizowane przez jednostki administracji rządowej.
3. W kontekście możliwego coraz częstszego występowania zagrożeń naturalnych, w szczególności nagłych, jak również na wypadek zaistnienia poważnej awarii przemysłowej czy katastrofy na morzu, wzmacniany, przede wszystkim z poziomu centralnego, powinien być także system ostrzegania i zarządzania kryzysowego, zwłaszcza na szczeblach: regionalnym, powiatowym i gminnym.
4. Działania adaptacyjne, takie jak: wzrost retencji wodnej (zarówno jej form naturalnych, jak i poprzez zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych, zwłaszcza w miejscu powstawania), rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, rozszczelnianie powierzchni nieprzepuszczalnych oraz zwiększanie powierzchni terenów zieleni na obszarach zurbanizowanych oraz urbanizujących się, m.in. ograniczające skutki powodzi błyskawicznych i poprawiające jakość i bezpieczeństwo środowiskowe życia ludzi, wymagają zaangażowania zwłaszcza jednostek samorządu terytorialnego oraz mieszkańców.
5. Pomimo znacznych nakładów finansowych i przeprowadzenia w ostatnich kilkunastu latach wielu inwestycji w sektorze gospodarki ściekowej, w szczególności przez jednostki samorządu terytorialnego, w dalszym ciągu obserwuje się zły stan ogólny wód przybrzeżnych (Morze Bałtyckie) i przejściowych (Zatoka Gdańska i Pucka), a także części śródlądowych wód płynących i stojących. W tej sytuacji konieczne jest dokończenie realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, a także ograniczenie dopływu zanieczyszczeń do wód z innych źródeł, m.in. z terenów rolniczych.
6. Wyznaczone na poziomie unijnym i krajowym cele w obszarze gospodarki odpadami wymuszają dalsze doskonalenie systemów zagospodarowania odpadów, zwłaszcza komunalnych. Żeby sprostać tym wyzwaniom, przy obserwowanym wzroście ilości odpadów, konieczne jest skoncentrowanie się na działaniach wpisujących się w trzy znajdujące się najwyżej w hierarchii sposobów postępowania z odpadami kierunki postępowania z odpadami. Ponadto, szansą na ograniczenie wykorzystania surowców pierwotnych oraz ilości generowanych odpadów, zarówno przez sektor komunalny, jak i gospodarczy, jest przejście na model gospodarki o obiegu

zamkniętym. W najbliższych latach problemem wymagającym rozwiązania będzie zagospodarowanie odpadów medycznych i weterynaryjnych, a także może się okazać, że również innych odpadów niebezpiecznych.

7. Województwo pomorskie charakteryzuje się dużą, ale zagrożoną różnorodnością środowiska krajobrazowo-przyrodniczego. Stąd, dla zachowania zasobów przyrodniczo-krajobrazowych regionu dla przyszłych pokoleń, oprócz działań stricte z zakresu czynnej ochrony przyrody, niezbędne jest zmniejszanie presji działalności gospodarczej i rozwoju sieci osadniczej na środowisko, w szczególności na obszary cenne przyrodniczo. Prowadzenie skutecznych działań zmniejszających wpływ antropopresji na środowisko, przełoży się na wyższy komfort życia i poprawę bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców regionu. Ze względu na rozporozony i różnorodny charakter działań, konieczne jest włączenie i współpraca wszystkich szczebli administracji, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz mieszkańców.
8. Działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich odbiorców, zapewniając poszanowanie i efektywne wykorzystanie zasobu przestrzeni, ograniczanie presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo, zmniejszanie wpływu działań ludzi na środowisko i klimat oraz transformacji w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym.

Ukierunkowanie tematyczne

- Adaptacja do zmian klimatu oraz wzrost odporności na negatywne skutki zmian klimatu, w szczególności: zabezpieczenie przed powodzią i suszą, w tym ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury.
- Ochrona i poprawa stanu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz różnorodności biologicznej, a także rozwój terenów zieleni.
- Zapobieganie powstawaniu odpadów, ponowne użycie oraz maksymalizacja skali recyklingu odpadów.
- Zagospodarowanie odpadów medycznych i weterynaryjnych, a także innych niebezpiecznych.
- Zapewnienie wody pitnej dobrej jakości oraz rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej i osadowej w sektorze komunalnym.
- Doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska, zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania.
- Redukcja presji działalności gospodarczej i sieci osadniczej na środowisko.

Ukierunkowanie terytorialne

W zakresie:

- zmniejszania zagrożenia powodziowego – obszary wyznaczone na mapach zagrożenia powodziowego;
- różnorodności biologicznej i zasobów przyrodniczo-krajobrazowych – całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów objętych formami ochrony przyrody, korytarzy ekologicznych oraz krajobrazów priorytetowych z audytu krajobrazowego;

- gospodarki ściekowej – całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów aglomeracji ściekowych oraz obszarów rezerwatów biosfery, terenów objętych formami ochrony przyrody, otulin parków narodowych i rezerwatów przyrody.

W pozostałych obszarach: całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności	83,1% (2019)	85%	GUS
Osiągnięty poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych	24,8% (2018)	60%	DROŚ UMWP
Zużycie wody na 1 mieszkańca w gospodarstwach domowych	34,8 m ³ (2019)	34,2 m ³	GUS
Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem	32,8 % (2019)	32,9%	GUS

Zobowiązania SWP

- Wsparcie działań mających na celu rozwiązanie problemu zagospodarowania odpadów medycznych i weterynaryjnych powstających na obszarze województwa pomorskiego.
- Stworzenie forum dialogu nt. wyzwań w obszarze zagospodarowania odpadów niebezpiecznych powstających na obszarze województwa pomorskiego.
- Koordynacja i podejmowanie działań stymulujących współpracę i podnoszących kwalifikacje pracowników JST w obszarach środowiska i zmian klimatu, w szczególności w mniejszych gminach.
- Koordynacja działań i poszukiwanie JST oraz innych podmiotów zainteresowanych realizacją innowacyjnych projektów pilotażowych, np. w zakresie zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza, zmniejszenia eutrofizacji wód Morza Bałtyckiego, mitygacji i adaptacji do zmian klimatu, czy gospodarki o obiegu zamkniętym.
- Ukształtowanie spójnej struktury ekologicznej województwa i jej ochrona w szczególności poprzez przyjęcie i partnerskie wdrażanie planów ochrony parków krajobrazowych i audytu krajobrazowego, a także kontynuację weryfikacji obszarów chronionego krajobrazu.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Realizacja przedsięwzięć zapisanych w planach zarządzania ryzykiem powodziowym oraz kontynuacja realizacji programu *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)*.
- Przeciwdziałanie skutkom suszy w rolnictwie poprzez realizację działań mających na celu wzrost retencji wodnej w glebie, w szczególności poprzez budowę/przebudowę urządzeń melioracyjnych oraz rozwój naturalnych, krajobrazowych form retencji wodnej w glebie.

- Wprowadzenie regulacji prawnych i narzędzi finansowych w zakresie nowych trendów wdrażających gospodarkę o obiegu zamkniętym (w tym: rozszerzona odpowiedzialność producenta, ekoprojektowanie, zrównoważona produkcja przemysłowa, zrównoważona konsumpcja, biogospodarka, system kaucyjny).
- Usunięcie z dna polskich obszarów morskich broni pozostałej po II Wojnie Światowej oraz paliwa z zatopionych statków, a także podjęcie działań mających na celu doprowadzenie do oczyszczenia w tym zakresie pozostałych części Morza Bałtyckiego.
- Wprowadzenie systemowych rozwiązań mających na celu efektywne ograniczenie dopływu różnego rodzaju zanieczyszczeń z terytorium Polski do Morza Bałtyckiego.
- Wzmocnienie państwowego monitoringu środowiska z uwzględnieniem monitorowania zjawisk i zagrożeń powodowanych zmianami klimatu.
- Zabezpieczenie małych portów przed negatywnymi konsekwencjami zmian klimatu.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.4. Zapobieganie i ograniczanie skutków powodzi oraz innych zagrożeń naturalnych.
- Kierunek 2.1. Efektywne i bezpieczne wykorzystanie zasobów przestrzeni przez gospodarkę.
- Kierunek 3.1. Zachowanie i odtwarzanie zasobów środowiska przyrodniczego i jego spójności.
- Kierunek 3.3. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń środowiska.

Cel operacyjny 1.2. BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE

Przesłanki realizacji

1. Dążenie do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 r. to główny cel Europejskiego Zielonego Ładu – nowej strategii UE na rzecz wzrostu, której celem jest przekształcenie Unii Europejskiej w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo, żyjące w nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce. Do tego wyzwania będzie musiał dostosować się sektor energetyczny, którego transformacja w kierunku bezemisyjnych źródeł wytwarzania energii, w istotny sposób powinna wpłynąć na ograniczenie zmian klimatu.
2. Pomorskie, ze względu na dobre warunki dla rozwoju odnawialnych źródeł energii, w tym morskiej energetyki wiatrowej, może przyczynić się do osiągnięcia tego celu w znaczący sposób. Istotnym czynnikiem sprzyjającym transformacji energetycznej jest obserwowany spadek jednostkowych kosztów produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Czynniki te będą wywierać pozytywny wpływ na rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii w regionie, w tym na proces budowania silnej społeczności prosumentów. W województwie występują także duże rezerwy w zakresie poprawy efektywności energetycznej. Z kolei, negatywnym zjawiskiem są miejscowo wyraźne deficyty w zakresie jakości powietrza, ponadnormatywne poziomy stężeń pyłu zawieszonego i benzo(a)pirenu. Obserwuje się także występowanie ubóstwa energetycznego, które utrudnia realizację działań związanych z termomodernizacją budynków mieszkalnych i wymianą źródeł ciepła na przyjazne środowisku. Powiązanie interwencji ukierunkowanej na wymianę przestarzałych pieców/kotłów na paliwa stałe na odnawialne źródła energii z działaniami poprawiającymi efektywność energetyczną, rozwojem kogeneracji i sieci ciepłowniczych, wsparciem energetyki prosumenckiej oraz różnicowaniem działalności rolniczej pod kątem szerszego wykorzystania odnawialnych źródeł energii wpłynie zarówno na zmniejszenie zanieczyszczeń powietrza, jak i ograniczenie emisji gazów cieplarnianych, co będzie przeciwdziało zmianom klimatu.
3. Z transformacją energetyczną w kierunku neutralności klimatycznej związany jest także rozwój i wdrażanie innowacji w sektorze energii. Dotyczy to takich zagadnień, jak: rozwój inteligentnych systemów zarządzania energią oraz inteligentnych sieci energetycznych (*Smart Grid*), magazynów energii, elektromobilności, paliw alternatywnych oraz budynków zero- i plus-energetycznych. Sprawność, z jaką rozwiązania te będą udoskonalane i stosowane w sferze gospodarczej, będzie istotna dla szybkości wdrażania rozwiązań ograniczających emisję, jak i bezemisyjnych źródeł wytwarzania energii.
4. W realizację celu będą zaangażowane różne grupy podmiotów, jak np. przedsiębiorcy, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego czy ośrodki badawczo-rozwojowe, co będzie owocowało komplementarnością podejmowanych działań i kooperacją, np. w ramach wysp energetycznych, klastrów energii czy spółdzielni energetycznych.
5. Działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich odbiorców, przy zapewnieniu poszanowania i efektywnego wykorzystania zasobu przestrzeni, zmniejszaniu wpływu aktywności społeczno-gospodarczej na środowisko i klimat oraz przy wykorzystaniu potencjału Inteligentnych Specjalizacji Pomorza.

Ukierunkowanie tematyczne

- Rozwój OZE, m.in. poprzez wzmacnianie energetyki obywatelskiej, w tym w połączeniu z likwidacją źródeł tzw. niskiej emisji, a także tworzenie wysp energetycznych, klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych.
- Poprawa jakości powietrza, w tym eliminacja smogu poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej w sektorze publicznym, mieszkalnictwie, energetyce (kogeneracja wraz z miejskimi systemami ciepłowniczymi oraz usługi zapewniania komfortu termicznego w budynkach) oraz przedsiębiorstwach.
- Rozwój efektywnych, energooszczędnych oraz inteligentnych systemów zarządzania, dystrybucji, magazynowania i przesyłu energii.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca	3789,37 kWh (2019)	4200 kWh	GUS
Sprzedaż energii ciepłej w przeliczeniu na kubaturę budynków mieszkalnych	116,33 GJ/dam ³ (2018)	110 GJ/dam ³	GUS
Odsetek punktów pomiarowych, na których stwierdzono przekroczenia norm jakości powietrza w zakresie pyłu zawieszanego PM 10 i benzo(a)pirenu w pyłe PM 10	PM10 46,7% (2018) benzo(a)piren 100% (2018)	PM10 = 0% benzo(a)piren = 50%	GIOŚ
Udział emisji CO ₂ w emisji krajowej	3,9% (2017)	3,5%	GUS (Instytut Ochrony Środowiska - PIB Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami KOBIZE)
Udział produkcji energii elektrycznej z OZE w stosunku do zużycia energii elektrycznej ogółem	27,6% (2019)	32%	Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Zobowiązania SWP

- Koordynacja i podejmowanie działań stymulujących współpracę i podnoszących kwalifikacje pracowników JST w obszarze gospodarki niskoemisyjnej.

- Stworzenie sieci dialogu i wypracowanie partnerskiej współpracy interesariuszy (w szczególności: inwestorów budujących morskie farmy wiatrowe, elektrownię jądrową oraz operatora sieci przesyłowej z samorządami gmin, powiatów i województwa) w zakresie lokalizacji nowych elementów systemu elektroenergetycznego w regionie.
- Współpraca z pomorskimi JST oraz innymi regionami w Polsce oraz Europie w celu wymiany informacji i współpracy w obszarze energetyki, zwłaszcza w aspekcie innowacyjności.
- Stały monitoring, analizy i ewaluacje dotyczące rozwoju inwestycji energetycznych w regionie wraz z ich otoczeniem biznesowo-prawnym w celu mierzenia dynamiki rozwoju, skuteczności podejmowanych działań i nowych trendów w sektorze energii.
- Koordynacja działań i poszukiwanie JST oraz innych podmiotów zainteresowanych realizacją innowacyjnych projektów pilotażowych, np. w zakresie tworzenia wysp energetycznych (Pomorski Archipelag Wysp Energetycznych).

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Podjęcie ostatecznej decyzji dotyczącej lokalizacji elektrowni jądrowej na terenie województwa pomorskiego.
- Rozbudowa elektroenergetycznego systemu dystrybucji i przesyłu oraz budowa systemów magazynowania energii elektrycznej w związku z rozwojem odnawialnych źródeł energii, w szczególności morskich farm wiatrowych oraz energetyki prosumenckiej i rozproszonej.
- Stworzenie stabilnych uregulowań prawnych i instrumentów wsparcia stymulujących rozwój odnawialnych źródeł energii, w tym energetyki prosumenckiej.
- Stworzenie systemu gminnych doradców energetycznych wraz z zapewnieniem warunków jego funkcjonowania.
- Przyjęcie strategii oraz podjęcie decyzji dotyczącej wykorzystania małych portów, w szczególności do obsługi energetyki wiatrowej na morzu.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 2.5. Zwiększenie stopnia bezpieczeństwa energetycznego i sprawności systemów produkcji, przesyłu i dystrybucji energii elektrycznej i ciepłej, gazu, ropy naftowej oraz produktów ropopochodnych.
- Kierunek 3.3. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń środowiska.

Cel operacyjny 1.3. BEZPIECZEŃSTWO ZDROWOTNE

Przesłanki realizacji

1. Podstawowym problemem systemu ochrony zdrowia są niedobory kadr medycznych wynikające m.in. z systemu kształcenia i szkolenia zawodowego personelu medycznego, który nie zapewnia przygotowania wystarczającej liczby odpowiednio wykształconych specjalistów, niedostateczne lub niedostosowane zasoby infrastrukturalne systemu ochrony zdrowia do obecnych i przyszłych potrzeb zdrowotnych mieszkańców, a także brak realnej, adekwatnej do ponoszonych kosztów wyceny świadczeń medycznych oraz ich fragmentaryzacja w wielu obszarach. Dodatkowo, niesprawny system obiegu informacji nie gwarantuje lekarzowi dostępu do kompleksowej informacji o stanie zdrowia pacjenta.
2. Jednocześnie, przed systemem ochrony zdrowia stoją wyzwania w postaci spodziewanych konsekwencji zmian demograficznych oraz klimatycznych, wzrastającej zachorowalności na choroby cywilizacyjne oraz inne choroby zmiennicze epidemiologicznie, dynamicznych zmian w środowisku fizycznym i społecznym oraz szybkiego postępu cywilizacyjnego wpływającego na narastający problem w zakresie zdrowia psychicznego, szczególnie dzieci i młodzieży.
3. Dodatkowym wyzwaniem dla systemu ochrony zdrowia będą powikłania zdrowotne u osób, które przeżyły COVID-19 oraz pogarszający się stan zdrowia pacjentów, którzy ucierpieli wskutek niedostępności świadczeń zdrowotnych powodowanej walką z pandemią COVID-19.
4. Fundamentem bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa jest przyjęcie przez nich współodpowiedzialności za własne zdrowie w wyniku wzrostu świadomości i kompetencji zdrowotnych, zarówno w ramach profilaktyki, jak i w procesie leczenia. Ze względu na możliwość bezpośredniej współpracy z mieszkańcami regionu oraz znajomość charakteru i potrzeby grup docelowych, priorytetową rolę do odegrania w tym zakresie będą miały jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz podmioty wykonujące działalność leczniczą. Nie bez znaczenia jest również rola jednostek wspierających podstawową działalność leczniczą, m.in. świadczących usługi rehabilitacyjne na wielu poziomach, stymulujące procesy zdrowotne, w tym z wykorzystaniem potencjału POZ, AOS, szpitali czy uzdrowisk.
5. Polityka zdrowia publicznego powinna kłaść nacisk na pacjentocentryczny charakter opieki zdrowotnej, obniżenie kosztów poprzez koordynowanie tej opieki oraz lepszą efektywność procesu leczenia i rozumienie go przez samego pacjenta. Konieczne jest położenie większego akcentu na dobrze rozwiniętą i efektywnie zorganizowaną podstawową opieką zdrowotną, nakierowaną na prewencję, profilaktykę i edukację pacjenta. Bardzo istotna jest także przebudowa systemu ochrony zdrowia w stronę opieki koordynowanej, czyli sytuacji, w której następuje zrozumienie zależności, sprawny przepływ informacji oraz wzajemna współpraca profesjonalistów ochrony zdrowia i pomocy społecznej wokół pacjenta. Dla osiągnięcia sukcesu w tym zakresie kluczowy jest dialog z MZ oraz NFZ.
6. Na organizację systemu ochrony zdrowia wpływ mają również uwarunkowania technologiczne. Inwestycje podmiotów leczniczych w nowoczesne systemy informacyjne i komunikacyjne (w tym rosnące znaczenie telemedycyny i możliwości zdalnego podejmowania decyzji dotyczących działań terapeutycznych) przekładają się na efektywniejsze zarządzanie oraz wspomaganie procesu leczenia.

7. Działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich mieszkańców oraz w zgodzie z zasadami projektowania uniwersalnego.

Ukierunkowanie tematyczne

- Kształtowanie współodpowiedzialności mieszkańców za ich stan zdrowia.
- Intensyfikacja działań profilaktycznych w zakresie chorób cywilizacyjnych i innych chorób zmiennych epidemiologicznie, w tym z wykorzystaniem potencjału pracodawców oraz NGO.
- Rozwój usług e-zdrowia, w tym telemedycyny.
- Wsparcie innowacji w zakresie zdrowia.
- Dostosowanie zasobów organizacyjnych ochrony zdrowia i ich funkcji do rzeczywistych potrzeb (kadry, usługi, infrastruktura, sprzęt medyczny).
- Deinstytucjonalizacja usług zdrowotnych, zwłaszcza w psychiatrii i opiece długoterminowej.
- Upowszechnianie opieki koordynowanej i środowiskowej oraz współdziałania opieki zdrowotnej z systemem usług społecznych.
- Budowanie odporności na sytuacje kryzysowe w ochronie zdrowia, w tym działania umożliwiające szybki i bezpieczny dostęp do opieki zdrowotnej na wypadek pandemii.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności	43,5 PL – 56,3 (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Lekarze na 10 tys. ludności	21,8 PL – 23,7 (2019)	przekroczenie wartości krajowej	GUS
Zgony z powodu nowotworów oraz chorób układu krążenia na 10 tys. ludności	68,0 (6. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 województw o najniższych wartościach	GUS
Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności	17,0 PL – 9,9 (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS

Zobowiązania SWP

- Monitorowanie potrzeb zdrowotnych na szczeblu regionalnym oraz lokalnym w celu projektowania efektywnych interwencji.

- Kontynuacja i rozszerzenie *Programu doskonalenia jakości w jednostkach wykonujących działalność leczniczą, dla których podmiotem tworzącym lub właścicielem jest Województwo Pomorskie*.
- Upowszechnianie społecznych kompetencji i wzmacnianie zasobów w zakresie zdrowia.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Dostosowanie poziomu finansowania świadczeń medycznych przez Narodowy Fundusz Zdrowia do rzeczywistych potrzeb mieszkańców województwa pomorskiego oraz zwiększenie i poprawa wyceny świadczeń, pozwalające na pokrycie kosztów ich udzielania.
- Reformy systemowe w zakresie ochrony zdrowia, w tym poprawa funkcjonowania szpitalnych oddziałów ratunkowych poprzez wzmocnienie podstawowej i ambulatoryjnej opieki medycznej oraz wyposażenie samorządów województw w odpowiednie narzędzia umożliwiające prowadzenie efektywnej polityki zdrowotnej.
- Przeciwdziałanie deficytom kadrowym w opiece zdrowotnej poprzez kształcenie większej liczby kadr (zwiększenie liczby limitów miejsc na studiach lekarskich i pielęgniarskich oraz limitów miejsc na specjalizacjach lekarskich w dziedzinach szczególnie deficytowych w województwie, zachęty do wchodzenia do zawodu, poprawa sytuacji, warunków pracy i płacy w zawodach medycznych), doprecyzowanie lub uregulowanie prawnego statusu zawodów wspierających kadrę medyczną oraz promowanie zawodów tworzących system ochrony zdrowia.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.

Cel operacyjny 1.4. BEZPIECZEŃSTWO CYFROWE

Przesłanki realizacji

1. Obserwowany w obszarze przepływu informacji postęp technologiczny sprawia, iż cyfryzacja zalicza się do najważniejszych wyzwań rozwojowych. Upowszechnienie technologii cyfrowych łączy się z poprawą kompetencji w zakresie korzystania z informacji i danych, komunikacji, umiejętności korzystania z mediów czy bezpieczeństwa. Obszarem wymagającym szczególnej uwagi jest obszar administracji, która powinna inicjować wykorzystanie nowoczesnych technologii oraz z przy ich udziale efektywnie włączać mieszkańców w zarządzanie rozwojem społeczności lokalnych.
2. Wyzwaniem pozostaje eliminacja barier wpływających na wykluczenie cyfrowe. Pierwszą z nich jest zróżnicowany i wymagający poprawy dostęp do sieci internetowej o przepustowości przekraczającej 30Mb/s, w przyszłości zaś dostęp do internetu 5G. W szczególności problemem jest tzw. „ostatnia mila”, czyli odcinek sieci dostępowej doprowadzony do użytkownika końcowego. Wysoka przepustowość oraz niezawodność przesyłu informacji będzie warunkiem kluczowym dla rozwoju internetu rzeczy, czy np. inteligentnego transportu.
3. Drugą grupą ograniczeń wymagających interwencji jest obszar kompetencji cyfrowych. Już teraz możliwe jest przeniesienie do świata wirtualnego zdecydowanie szerszego zakresu usług publicznych. W szczególności, dotyczy to sfery e-administracji, w tym obszaru spraw obywatelskich, działalności gospodarczej czy też dostępu do informacji przestrzennej. Poza lukami kompetencyjnymi przeszkodę stanowią ograniczenia prawne.
4. Następstwem rosnącej skali cyfryzacji jest wzrost zagrożeń związanych z cyberprzestępczością. Obszar ten w specyficzny sposób łączy potrzebę interwencji w sferze infrastrukturalnej oraz szkoleniowej i edukacyjnej, ukierunkowanej zarówno na mieszkańców, przedsiębiorców jak i w szczególności jednostek samorządu terytorialnego.
5. Realizowane w ramach celu operacyjnego upowszechnienie technologii cyfrowych wpisuje się w wyzwanie budowy społeczeństwa informacyjnego i poprzez niwelowanie barier rozwojowych sprzyja spójności społecznej.

Ukierunkowanie tematyczne

- Poprawa poziomu cyberbezpieczeństwa poprzez podniesienie kompetencji cyfrowych oraz rozwój infrastruktury niezbędnej do świadczenia bezpiecznych e-usług w jednostkach administracji publicznej.
- Rozwój e-administracji.
- Rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (ostatniej mili).

Ukierunkowanie terytorialne

W zakresie:

- rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej – obszary o niskim dostępie do sieci szerokopasmowej.

W pozostałym zakresie: całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Odsetek osób korzystających z usług administracji publicznej za pomocą Internetu	40,1% (5. miejsce) (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu poprzez połączenia szerokopasmowe	90,2% (6. miejsce) (2020)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Zobowiązania SWP

- Stworzenie regionalnego węzła informacji przestrzennej.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Dalsza rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (tzw. „ostatniej mili”).
- Zapewnienie warunków prawnych i aktywnej polityki informacyjnej do bezpiecznej budowy sieci mobilnych 5G.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.
- Kierunek 2.2. Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy.

Cel strategiczny 2.

OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA

Przesłanki realizacji Celu

W strategicznym interesie województwa leży zbudowanie silnej wspólnoty regionalnej, której mieszkańcy cechują się aktywnością, otwartością, przyjazną komunikacją międzyludzką, wrażliwością społeczną oraz zdolnością do samoorganizacji.

Kluczowy w tym zakresie jest wysoki poziom kapitału ludzkiego i społecznego. Celem prowadzonych działań będzie zapewnienie dzieciom i młodzieży wszechstronnej edukacji wysokiej jakości. Planowane jest także zwiększenie oferty i dostępności usług społecznych dla wszystkich mieszkańców, zwłaszcza osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przede wszystkim seniorów, dzieci i młodzieży, osób z niepełnosprawnościami, kobiet i imigrantów. Nie będzie to możliwe bez silnych NGO i PES, które powinny stać się stabilnym filarem rozwoju lokalnego oraz partnerem sektora publicznego i prywatnego w oparciu o trwałe mechanizmy współpracy.

Niezbędnym czynnikiem budowania wspólnoty będzie także wykorzystanie dziedzictwa (ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego – materialnego i niematerialnego) i tradycji Pomorza, a także działania rozwijające świadomość mieszkańców w kluczowych dla regionu obszarach, takich jak aktywność obywatelska, udział w kulturze, ochrona środowiska i klimatu, promocja zdrowego trybu życia, racjonalne zachowania komunikacyjne, cyfryzacja czy przedsiębiorczość.

Ważną, strategiczną rolę w procesie budowania kapitału ludzkiego i społecznego pełnić będą pomorskie uczelnie, wpływające na tożsamość Pomorza, których zaangażowanie w szeroko rozumiane działania edukacyjne i społeczne uznać należy za kluczowe.

Otwarta wspólnota regionalna nie może także wykluczać transportowo żadnego ze swoich członków, bez względu na wiek, stan zdrowia, poziom zamożności czy miejsce zamieszkania. Ograniczenia mobilności przekładające się na aktywność edukacyjną, zawodową czy społeczną będą usuwane poprzez działania przywracające i rozwijające transport publiczny. To również odpowiedź na rosnącą świadomość ekologiczną. Transport zalicza się bowiem do głównych źródeł zanieczyszczeń powietrza, zwłaszcza w miastach. Emisje pyłów oraz gazów szkodzą zdrowiu ludzi i środowisku oraz przyczyniają się do zmian klimatycznych. Poza wzrostem świadomości ekologicznej, zauważalne są również zmiany w obszarze świadomości zdrowotnej oraz ekonomicznej. Ich skutkiem jest coraz większe zainteresowanie mobilnością aktywną, współdzielonymi środkami transportu i elektromobilnością. Działania wspierające nowe trendy w transporcie osób pozytywnie wpłyną na ograniczenie negatywnej presji na środowisko i przyczynią się do poprawy jakości życia. Wymiar środowiskowo-klimatyczny będzie brany pod uwagę przy wszystkich decyzjach inwestycyjnych, również w obszarze infrastruktury drogowej. Podobnie silnie uwzględniona będzie poprawa bezpieczeństwa, w tym w szczególności bezpieczeństwa niechronionych użytkowników ruchu.

Pożądany kierunek zmian

- Większy udział dzieci w edukacji przedszkolnej;
- Zapewnienie wysokiej jakości edukacji we wszystkich typach szkół, szczególnie w zakresie nabywania kompetencji kluczowych oraz wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;

- Dostosowywanie kształcenia w szkołach zawodowych do potrzeb rynku pracy oraz zwiększenie zainteresowania podejmowaniem nauki w takich placówkach;
- Poprawa dostępności do wysokiej jakości usług świadczonych w społeczności lokalnej;
- Wzrost aktywności zawodowej i społecznej, zwłaszcza osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
- Wzrost poziomu integracji i otwartości w stosunku do imigrantów;
- Wzmocnienie instytucjonalne NGO i PES;
- Wzrost efektywności i utworzenie trwałego mechanizmu współpracy międzysektorowej, w szczególności NGO, PES, JST i przedsiębiorców, z uwzględnieniem stałego podnoszenia kompetencji dotyczących współpracy oraz inwestowania w infrastrukturę społeczną;
- Wzmocnienie regionalnej wspólnoty kulturowej i obywatelskiej oraz różnorodności kulturowej;
- Zapewnienie przyjaznej przestrzeni publicznej służącej rozwojowi kapitału społecznego;
- Wykorzystanie nowych technologii i innowacji w rozwoju społecznym regionu;
- Poprawa dostępności transportowej, w szczególności ograniczenie wykluczenia transportowego oraz ograniczenie negatywnego oddziaływania transportu na środowisko;
- Wzrost bezpieczeństwa komunikacyjnego.

Miara sukcesu

Utrzymanie 2. miejsca w kraju pod względem salda migracji osób w wieku produkcyjnym.

Cele operacyjne

- 2.1. Fundamenty edukacji
- 2.2. Wrażliwość społeczna
- 2.3. Kapitał społeczny
- 2.4. Mobilność

Cel operacyjny 2.1. FUNDAMENTY EDUKACJI

Przesłanki realizacji

1. W województwie pomorskim systematycznie realizowane są liczne przedsięwzięcia w zakresie zwiększania dostępności i jakości edukacji przedszkolnej. Pomimo poprawy, nadal widoczne jest znaczne zróżnicowanie terytorialne w tym zakresie, a także bardzo niskie uczestnictwo dzieci w tej formie edukacji na tle kraju. Niezbędna jest zatem kontynuacja działań poprawiających dostępność i jakość edukacji przedszkolnej. Kluczowa w tym procesie będzie rola JST.
2. Pomimo wielu działań koordynowanych przez JST służących podniesieniu jakości edukacji na wszystkich etapach, wciąż niesatysfakcjonujący jest poziom kompetencji kluczowych uczniów. Spowodowane jest to wieloma czynnikami niezależnymi od poziomu regionalnego i lokalnego, ale również nieoptymalnym systemem wsparcia nauczycieli i kadry zarządzającej edukacją.
3. Ponadto, wciąż należytego nacisku nie położono na rozwój uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a w szczególności na rozwój edukacji włączającej i zapewnienie równoprawnego funkcjonowania uczniów z niepełnosprawnościami w szkołach i placówkach oświatowych. Priorytetową rolę do odegrania w tym zakresie będą miały JST, organizacje pozarządowe oraz uczelnie.
4. Powyższym działaniom powinno towarzyszyć włączanie treści związanych ze specyfiką województwa pomorskiego. Niezbędne są partnerskie (obejmujące m.in. JST, NGO i uczelnie) inicjatywy edukacyjne, służące umacnianiu tożsamości regionalnej i etnicznej, w tym w obszarze edukacji morskiej i kaszubskiej. Ważnym elementem jest także zachowanie i rozwój języka regionalnego – istotnego wyróżnika województwa. Kluczowe znaczenie posiadać będą również działania edukacyjne związane z globalnymi wyzwaniami, jak np. zmianami klimatycznymi, wzmacnianiem kapitału społecznego czy cyfryzacją.
5. Odrębnym wyzwaniem jest wzmacnianie faktycznej, wielosektorowej współpracy różnych podmiotów na rzecz rozwoju edukacji, także poza systemem szkolnym. Kluczowymi partnerami w tym procesie są JST, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy oraz uczelnie – posiadające olbrzymi, często niewykorzystany, potencjał merytoryczny i praktyczny. W kontekście budowania relacji instytucji edukacyjnych z otoczeniem zewnętrznym, ważne jest otwarcie się szkół na potrzeby społeczności lokalnych, pełnienie przez nie funkcji integrujących, a także angażowanie różnego rodzaju interesariuszy w proces decyzyjny, w tym w szczególności rodziców i lokalnych liderów.
6. Kolejnym elementem działań na rzecz edukacji w regionie musi być wsparcie doradztwa zawodowego oraz diagnozowania predyspozycji i talentów/zdolności uczniów na każdym etapie nauki. Skuteczne i kompleksowe wzmocnienie powyższych elementów przyczyni się do trwałego wzrostu poziomu pomorskiej edukacji.
7. W ramach powyższego pakietu przedsięwzięć na rzecz edukacji na Pomorzu, kluczowe miejsce zajmuje wsparcie kształcenia zawodowego. Pomimo podjętych kompleksowych działań koordynowanych przez SWP, uznanych za dobrą praktykę na poziomie krajowym i europejskim, wciąż widoczne są bariery, szczególnie w zakresie dostosowania nauczania do potrzeb gospodarki, a także współpracy JST z przedsiębiorcami. Ich przełamanie spowoduje zapewnienie pełnej zgodności oferty szkół zawodowych z potrzebami rynku pracy.

8. Działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich odbiorców, w oparciu o wielosektorowe partnerstwa oraz w zgodzie z zasadami projektowania uniwersalnego. Istotnym wyróżnikiem będzie również dostosowanie działań (w szczególności w zakresie doradztwa zawodowego i kształcenia zawodowego) do potrzeb branż kluczowych dla gospodarki.

Ukierunkowanie tematyczne

- Poprawa dostępności i jakości oferty edukacji przedszkolnej.
- Rozwój kompetencji kluczowych uczniów.
- Rozwój narzędzi i kompetencji cyfrowych w procesie nauczania.
- Podnoszenie kompetencji nauczycieli, dyrektorów szkół i kadry zarządzającej edukacją, w tym w zakresie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Skoordynowane wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym realizacja działań na rzecz dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionych oraz rozwój edukacji włączającej (m.in. w oparciu o wzmocniony potencjał poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych).
- Rozwój edukacji regionalnej i etnicznej.
- Zachowanie i rozwój języka regionalnego (kaszubskiego).
- Wzmocnienie integrującej roli szkół oraz ich współpracy ze środowiskiem lokalnym.
- Tworzenie sieci współpracy oraz rozwój dialogu edukacyjnego i współpracy międzysektorowej.
- Rozwój doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oświatowych.
- Selektywne wsparcie kształcenia zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki, ze szczególnym uwzględnieniem tzw. zawodów przyszłości i nowoczesnych technologii.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich i miejsko-wiejskich (w zakresie edukacji ogólnej i przedszkolnej).

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	87,8% PL – 90,4% (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Średnia wyniku egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego i matematyki	j. polski – 58% PL – 59% matematyka – 45% PL – 46% (2020)	osiągnięcie wartości krajowej	CKE i OKE

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Odsetek uczniów kształcenia zawodowego w ogóle uczniów kształcenia ponadpodstawowego	59,2% (2018/2019)	60%	Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Zobowiązania SWP

- Kompleksowe wsparcie szkół i placówek oświatowych.
- Wzmocnienie wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
- Koordynacja rozwoju szkolnictwa zawodowego w branżach kluczowych dla gospodarki.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki edukacyjnej, w szczególności w obszarze szkolnictwa zawodowego.
- Zwiększenie nakładów finansowych na oświatę, w tym zapewnienie środków na wzmocnienie infrastruktury szkolnej oraz na doradztwo zawodowe na każdym etapie edukacyjnym.
- Wzrost wynagrodzeń nauczycieli oraz wdrożenie narzędzi zachęcających do podjęcia pracy w zawodzie nauczyciela, w szczególności przedmiotów zawodowych.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.

Cel operacyjny 2.2. WRAŻLIWOŚĆ SPOŁECZNA

Przesłanki realizacji

1. Podobnie jak w przypadku systemu ochrony zdrowia, także w obszarze pomocy i integracji społecznej kluczowym wyzwaniem są spodziewane konsekwencje zmian demograficznych. Dodatkowo, widoczny jest deficyt kadr i infrastruktury (zarówno po stronie JST, jak i NGO i PES) oraz silne zróżnicowanie terytorialne jakości i dostępności usług społecznych, w szczególności na rzecz takich grup, jak osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunowie, seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami oraz wychowankowie pieczy zastępczej. Sytuacja ta wymaga podjęcia kompleksowych i długofalowych działań przez wszystkich interesariuszy, w tym także podmioty z systemu ochrony zdrowia.
2. Mimo stopniowego obniżania się poziomu ubóstwa i bierności zawodowej, nadal część społeczeństwa zagrożona jest marginalizacją społeczną. Szczególnie widoczne jest przedwczesne rezygnowanie seniorów z aktywności zawodowej, a także wciąż niewykorzystany w pełni potencjał osób z niepełnosprawnościami. Kluczowe w tym kontekście jest dalsze wspieranie aktywizacji i (re)integracji społecznej oraz zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, przede wszystkim w ramach PES.
3. Ważnym zadaniem jest również systemowa integracja imigrantów. Konieczne jest podejmowanie działań w zakresie integracji ekonomicznej, kulturowo-społecznej, prawno-instytucjonalnej, tożsamościowej oraz przestrzennej, które powinny prowadzić do zapewnienia imigrantom praw, szans i usług dostępnych wszystkim mieszkańcom województwa.
4. Utrzymującym się zjawiskiem jest niestabilna i zróżnicowana terytorialnie kondycja NGO i PES uniemożliwiająca ich rozwój instytucjonalny, profesjonalizację kadr i ekonomizację, a w konsekwencji, spożytkowanie potencjału związanego, m.in. z deinstytucjonalizacją i indywidualizacją usług społecznych oraz generowaniem innowacji społecznych. Kluczowym wyzwaniem pozostaje zapewnienie NGO i PES wsparcia instytucjonalnego oraz trwałych podstaw rozwojowych.
5. Pomimo wielu cennych inicjatyw realizowanych w województwie, nadal widoczna jest potrzeba uruchamiania trwałych i niezależnych mechanizmów aktywizujących lokalne społeczności – przy wykorzystaniu potencjału NGO i PES, a także trendu polegającego na rosnącym zaangażowaniu przedsiębiorców w realizację działań z obszaru społecznej odpowiedzialności biznesu, w szczególności w oparciu o trwałe mechanizmy współpracy z sektorem pozarządowym.
6. Istotną przeszkodę w zapewnieniu w regionie spójności społecznej stanowi niedopasowanie usług do faktycznych potrzeb osób, a także wciąż obecne bariery instytucjonalne i fizyczne w dostępie do wszystkich usług publicznych. W związku z tym, działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich odbiorców, w oparciu o wielosektorowe partnerstwa oraz w zgodzie z zasadami projektowania uniwersalnego. Istotnym wyróżnikiem prowadzonych działań będzie również położenie nacisku na osiągnięcie efektu w postaci wzrostu zatrudnienia oraz świadomości obywatelskiej.

Ukierunkowanie tematyczne

- Rozwój usług społecznych (w tym kadry i infrastruktury), w szczególności w formule zdeinstytucjonalizowanej, przy wykorzystaniu potencjału PES i NGO, na rzecz rodzin, osób z niepełnosprawnościami, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunów oraz seniorów.
- Likwidacja barier instytucjonalnych i fizycznych w dostępie do wszystkich usług publicznych, m.in. poprzez stosowanie zasad projektowania uniwersalnego.
- Aktywizacja i (re)integracja społeczna oraz zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i ich opiekunów, seniorów, osób z niepełnosprawnościami, kobiet, dzieci i młodzieży.
- Skuteczna i trwała integracja imigrantów, w tym poprzez działania z obszaru edukacji, kultury, zdrowia i pomocy społecznej.
- Realizacja programów w zakresie: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób z niepełnosprawnościami, rozwoju ekonomii społecznej, współpracy z NGO, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, przeciwdziałania narkomanii oraz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.
- Rozwój instytucjonalny NGO i PES ukierunkowany na: tworzenie stabilnych miejsc pracy, profesjonalizację kadry, rozwój sieci centrum organizacji pozarządowych, wzmocnienie zasobów (w tym majątkowych) i urynkowanie.
- Wsparcie JST oraz NGO w tworzeniu i upowszechnianiu rozwiązań cyfrowych zwiększających świadomość obywatelską oraz partycypację społeczną.
- Wdrożenie mechanizmów kompleksowego wsparcia aktywności obywatelskiej i wolontariatu oraz tworzenie trwałych platform współpracy organizacji pozarządowych z przedsiębiorcami i sektorem publicznym.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo, w szczególności obszary ponadprzeciętnego wykluczenia społecznego i zdegradowane obszary miejskie (w zakresie rozwoju usług społecznych oraz aktywizacji i (re)integracji społecznej oraz zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym).

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej relatywnej granicy ubóstwa	6,2% PL – 13,0% (2019)	utrzymanie się poniżej wartości krajowej	GUS
Wskaźnik zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami	31,6% (2. miejsce) (2019)	utrzymanie drugiego miejsca w kraju	GUS

Zobowiązania SWP

- Koordynacja procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych w województwie.
- Stworzenie regionalnego systemu wsparcia oraz rozwoju aktywności zawodowej i społecznej seniorów, w tym tworzenie warunków do kontynuowania aktywności zawodowej seniorów.
- Stworzenie regionalnego systemu wsparcia oraz rozwoju aktywności zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.
- Koordynacja procesu integracji imigrantów w regionie.
- Rozwój regionalnego systemu wsparcia instytucjonalizacji i urynkowienia NGO i PES.
- Wspieranie powstawania i konsolidacji platform systematycznej współpracy organizacji pozarządowych z przedsiębiorcami tworzących mechanizm wsparcia oddolnych przedsięwzięć na rzecz rozwoju wspólnot lokalnych.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Stworzenie mechanizmów zapobiegania przedwczesnemu wycofywaniu się seniorów z rynku pracy.
- Systemowe wsparcie imigrantów poprzez wzmocnienie kompetencji samorządów województw w obszarze rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, ochrony zdrowia i edukacji.
- Stworzenie regulacji prawnych w zakresie ekonomii społecznej.
- Dostosowanie ustawy o finansach publicznych do możliwości zawierania wieloletnich umów o wsparcie lub powierzenie realizacji zadania publicznego wynikających z ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.

Cel operacyjny 2.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

Przesłanki realizacji

1. Wyróżnikiem województwa pomorskiego jest bogactwo różnorodności, przede wszystkim w wymiarze kulturowym, etnicznym, historycznym i społecznym. Bazą do budowania kapitału społecznego powinna być zatem otwartość, wynikająca w szczególności z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji kresowych, morskich, historycznych i solidarnościowych. Swoistą marką Pomorza jest także zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich. Atutem regionu są również: potencjał doświadczenia i wiedzy seniorów oraz aktywność i wykształcenie mieszkanki i mieszkańców.

Niestety, wciąż niesatysfakcjonujący jest poziom aktywności obywatelskiej (głównie długoterminowej) oraz udziału w kulturze mieszkańców, a także relatywnie niska świadomość w zakresie ochrony środowiska i klimatu, bezpiecznego korzystania z technologii informacyjnych, racjonalnych zachowań komunikacyjnych oraz profilaktyki zdrowotnej. Wymaga to zatem realizacji skoordynowanych, kompleksowych i skierowanych do wszystkich grup wiekowych programów wpływających na poszerzenie wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w ww. obszarach. Priorytetową rolę do odegrania w tym zakresie będą miały JST, organizacje pozarządowe oraz uczelnie.

2. Kluczowym elementem procesu wzmacniania kapitału społecznego regionu jest jego potencjał kulturowy, budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości. Widoczne są jednakże deficyty w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego.

W przypadku dziedzictwa materialnego, wciąż niewystarczająca jest liczba inwestorów zainteresowanych wykorzystywaniem i utrzymywaniem obiektów zabytkowych, co skutkuje ich degradacją. Zagrożeniem dla stanu zabytków jest również brak ich użytkowania, jedną z możliwości ich zachowania jest adaptacja do nowych funkcji. W zakresie dziedzictwa niematerialnego, widoczny jest jego ogromny potencjał służący budowie kapitału społecznego Pomorza, natomiast mankamentem jest jego relatywnie niska rozpoznawalność. Istotną będzie zatem realizacja przedsięwzięć służących zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu jako nośnika wartości historycznych, artystycznych, społecznych, edukacyjnych czy też ekonomicznych. W działaniach tych kluczową będzie rola JST, organizacji pozarządowych, a także podmiotów prywatnych.

3. Pomimo znacznej pozytywnej zmiany w ostatnich latach, instytucje kultury nadal w zbyt małym stopniu włączają się w działania na rzecz społeczności lokalnych, w szczególności w ramach partnerstw, np. z instytucjami edukacyjnymi czy pomocy społecznej. W związku z tym, niezbędne są działania służące podnoszeniu kompetencji kadr kultury w zakresie animacji społecznej na poziomie lokalnym. Uzupełniająco, należy także stymulować rozwój infrastrukturalny instytucji kultury – w zakresie rozwijania społecznych funkcji kultury oraz oferty promującej różnorodność kulturową i kulturę dialogu. W działaniach tych kluczową będzie rola JST i organizacji pozarządowych.
4. Dla efektywnego rozwoju kapitału społecznego Pomorza niezbędna jest przyjazna, otwarta i dostępna przestrzeń publiczna. Pomimo wielu inicjatyw w tym zakresie, zarówno w miastach,

jak i na terenach wiejskich, widoczna jest ograniczona dostępność przestrzeni publicznych dobrej jakości. Wiąże się to z wieloletnimi zaniedbaniami w tym zakresie oraz kształtowaniem przestrzeni często w sposób fragmentaryczny i nieskoordynowany, a także abstrahujący od kontekstu historycznego, urbanistycznego i potrzeb środowiskowych. Ważne jest także ścisłe powiązanie działań w przestrzeni publicznej z inicjatywami mającymi na celu włączanie mieszkańców w procesy zachodzące w ich najbliższym otoczeniu, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, integrację społeczną i zawodową, wzrost dostępności do usług społecznych oraz rozwój przedsiębiorczości.

Kluczowa jest zatem realizacja przedsięwzięć wpływających na rozwój integrujących przestrzeni publicznych, a także kontynuowanie działań służących wdrażaniu kompleksowych programów rewitalizacji dla miejskich obszarów zdegradowanych. Konieczna jest również kontynuacja i wzmocnienie działań związanych z prowadzeniem tzw. „dialogu terytorialnego” z JST na etapie sporządzania projektu studium w kontekście kształtowania i prowadzenia racjonalnej polityki przestrzennej, w tym jej zgodności z polityką przestrzenną województwa zapisaną w rekomendacjach, wytycznych i ustaleniach PZPWP 2030. Niezbędna w tym zakresie jest ścisła współpraca JST, organizacji pozarządowych, spółdzielni mieszkaniowych, przedsiębiorców i mieszkańców.

5. Działania w ramach celu operacyjnego będą realizowane w szczególności z uwzględnieniem potrzeb wszystkich odbiorców, w oparciu o wielosektorowe partnerstwa oraz w zgodzie z zasadami projektowania uniwersalnego. Istotnym wyróżnikiem prowadzonych działań będzie również położenie nacisku na osiągnięcie efektu w postaci wzrostu świadomości obywatelskiej.

Ukierunkowanie tematyczne

- Podnoszenie wiedzy i świadomości wszystkich mieszkańców w obszarach kluczowych dla regionu, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości.
- Zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego.
- Podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki (w obszarze krajoznawstwa), głównie na poziomie lokalnym.
- Rozwój infrastruktury (instytucji) kultury, e-kultury oraz oferty uwzględniającej zagadnienia różnorodności kulturowej i dialogu obywatelskiego.
- Realizacja kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- Zagospodarowanie przestrzeni publicznych w sposób integrujący społeczności lokalne oraz podnoszenie świadomości w zakresie planowania przestrzennego i architektury.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo, w szczególności: obszary ponadprzeciętnego wykluczenia społecznego (w zakresie zagospodarowania przestrzeni publicznych) oraz zdegradowane obszary miejskie (w zakresie kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych).

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych do rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu	56,1% (5. miejsce) (2018)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS
Indeks kapitału społecznego*	8. miejsce wśród województw (2019)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	Obliczenia własne na podstawie danych GUS

* Na indeks składają się wskaźniki dotyczące: NGO, uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, czytelnictwa, wydatków JST na kulturę, aktywności sportowej, odpisu 1% PIT oraz prężności demograficznej.

Zobowiązania SWP

- Koordynacja realizacji programów skierowanych do wszystkich mieszkańców województwa, wpływających na wzrost wiedzy oraz zmianę zachowań i postaw w kluczowych obszarach, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości.
- Stymulowanie inicjatyw na rzecz wzmocnienia różnorodności kulturowej oraz rozwijania kompetencji kulturowych.
- Utworzenie regionalnego systemu kształtowania i zarządzania rozwojem przestrzeni publicznych.
- Zapewnienie wsparcia merytorycznego dla JST w zakresie rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Wzmocnienie kompetencji samorządów województw w zakresie kształtowania polityki miejskiej oraz rewitalizacji w JST.
- Przeprowadzenie zasadniczej reformy systemu gospodarki przestrzennej i prawa budowlanego, wzmocniającej partycypację społeczną, tworzącej warunki dla właściwej ochrony interesu publicznego w zagospodarowaniu przestrzennym oraz pozwalającej koordynować w czasie i przestrzeni przedsięwzięcia realizowane przez poszczególne poziomy administracji i podmioty prywatne.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.1. Kształtowanie struktur sieci osadniczej zgodnie z wymogami ładu przestrzennego.
- Kierunek 1.2. Kształtowanie wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego.
- Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.
- Kierunek 3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym.

Cel operacyjny 2.4. MOBILNOŚĆ

Przesłanki realizacji

1. Jednym z głównych czynników determinujących mobilność mieszkańców w województwie pomorskim są procesy suburbanizacyjne. Bezpośrednim skutkiem migracji mieszkańców do obszarów podmiejskich jest wzrost zapotrzebowania na dojazdy do miejsc pracy, nauki czy punktów usługowych. Dodatkowym czynnikiem stymulującym wielkość przemieszczeń jest wysoka atrakcyjność osiedleńcza województwa, w tym w szczególności OMG-G-S.
2. Migracje ludności przekładają się na zmiany popytu na transport, do których nie dostosowuje się oferta publicznego transportu zbiorowego. Ponadto, ukierunkowane na kierowców inwestycje infrastrukturalne oraz pozapragmatyczne powody wpływające na decyzję o zakupie samochodu (np. wyznacznik statusu materialnego), skutkują rosnącym natężeniem pojazdów, wykraczającym poza przepustowość infrastruktury transportowej. W województwie pomorskim, poza miastami, zjawisko to w szczególności występuje w okresie letnim na obszarach atrakcyjnych turystycznie oraz trasach dojazdowych, co wymaga podjęcia szczególnych działań w obszarze organizacji obsługi transportowej, z naciskiem na rozwój oferty transportu zbiorowego i aktywnej polityki miejskiej promującej transport publiczny.
3. Pomimo wysokich nakładów inwestycyjnych ponoszonych na infrastrukturę drogową, jej stan, zarówno w wymiarze ponadregionalnym, regionalnym jak i lokalnym, wymaga poprawy i po części przekłada się na niewystarczające bezpieczeństwo ruchu drogowego.
4. Negatywnym skutkiem wzrostu motoryzacji indywidualnej jest spadek opłacalności świadczenia usług transportem publicznym. Jego efektem jest dalsze ograniczenie oferty przewozowej, prowadzące do wykluczenia transportowego części mieszkańców województwa, pozbawionych możliwości korzystania z samochodu, w tym w szczególności seniorów oraz dzieci. Konsekwencje są również obserwowane w obszarze środowiska w postaci wzrostu emisji gazów cieplarnianych oraz zanieczyszczenia powietrza. Zatrzymanie, a następnie odwrócenie wspomnianego procesu to jedno z najważniejszych wyzwań, przed którymi stają samorząd województwa oraz samorządy lokalne. Wymaga to jednak stabilnego otoczenia prawnego oraz wsparcia finansowego.
5. Problemem jest również niedostateczna integracja transportu zbiorowego, zarówno w sferze organizacyjnej, jak i taryfowo-biletowej. Mnogość rodzajów biletów, czy zróżnicowane reguły są niezrozumiałe i uciążliwe, zarówno dla mieszkańców województwa, jak i turystów. To obszar w szczególności mieszczący się w rosnących oczekiwaniach społecznych wobec oferty publicznego transportu zbiorowego. Ich spełnienie, polegające na świadczeniu dostępnej, szybkiej i niezawodnej usługi wymaga, m.in. nowoczesnego, przyjaznego dla wszystkich użytkowników, a także ekologicznego taboru. Wiąże się to w szczególności z coraz powszechniejszym, w szczególności u młodszych mieszkańców regionu, wzrostem świadomości ekologicznej. Zmieniają się także postawy wobec zdrowia, jak również świadomość ekonomiczna, skutkujące zainteresowaniem elektromobilnością, mobilnością aktywną oraz współdzielonymi środkami transportu. To nowe, z pewnością coraz ważniejsze, wyzwanie, które zostanie podjęte w obszarze integracji transportu.
6. Działania w ramach celu operacyjnego, ukierunkowane na obszary o specyficznych cechach społeczno-ekonomicznych, będą sprzyjać niwelowaniu występujących w województwie różnic

rozwojowych. Istotne znaczenie będzie miało również ukierunkowanie interwencji prowadzące do ograniczenia negatywnego wpływu społeczno-gospodarczego na środowisko oraz klimat.

Ukierunkowanie tematyczne

- Rozwój infrastruktury transportu zbiorowego (liniowej i węzłowej).
- Tabor niskoemisyjny, w tym zeroemisyjny.
- Taryfowa, biletowa i organizacyjna integracja transportu publicznego.
- Rozwój sieci dróg.
- Poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.
- Moderowanie popytu w indywidualnym transporcie samochodowym.
- Rozwój współdzielonych środków transportu.
- Upowszechnienie mobilności aktywnej.
- Rozwój infrastruktury elektromobilności i paliw alternatywnych.

Ukierunkowanie terytorialne

W zakresie:

- Rozwoju infrastruktury transportu zbiorowego oraz taboru niskoemisyjnego, w szczególności miejskie obszary funkcjonalne, tereny o sezonowo wysokim ruchu turystycznym oraz obszary cechujące się niską dostępnością transportową.
- Rozwoju sieci dróg: ponadregionalne pasma rozwojowe wskazane w PZPWP 2030.
- W pozostałych obszarach: całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Przewozy pasażerów komunikacją miejską na jednego mieszkańca obszarów miejskich	201,3 (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Obliczenia własne na podstawie danych GUS
Wskaźnik wykorzystania kolei (liczba podróży na jednego mieszkańca)	26,1 (1. miejsce) (2019)	utrzymanie 1. miejsca w kraju	UTK
Odsetek długości dróg wojewódzkich o dobrym i zadowalającym stanie technicznym	61,5% (2020)	75%	ZDW w Gdańsku
Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych	160 (2019)	maks. 80	GUS
Ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności	5,75 km (2. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Odsetek mieszkańców województwa objętych izochroną 90 minut dostępności transportem zbiorowym do Gdańska w godzinach porannego szczytu komunikacyjnego	61,8% (2020)	80%*	Monitoring Regionalnego Planu Transportowego

* Wartość zostanie doprecyzowana w Regionalnym Planie Transportowym dla województwa pomorskiego 2030.

Zobowiązania SWP

- Wdrożenie ujednoliconego systemu poboru opłat w transporcie publicznym, obejmującego całe województwo.
- Opracowanie optymalnego modelu organizacji transportu zbiorowego w regionie.
- Opracowanie kompleksowej koncepcji rozwoju sieci kolejowej w województwie pomorskim.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Nowelizacja ustawy o publicznym transporcie zbiorowym.
- Rozszerzenie funduszu dróg samorządowych o drogi wojewódzkie.
- Usamorządowienie Szybkiej Kolei Miejskiej.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.2. Kształtowanie wysokiej jakości środowiska mieszkaniowego.
- Kierunek 2.4. Kształtowanie racjonalnej struktury przestrzennej sieci transportowej.

Cel strategiczny 3.

ODPORNĄ GOSPODARKĄ

Przesłanki realizacji Celu

W strategicznym interesie województwa leży wzmacnianie międzynarodowej konkurencyjności oraz innowacyjności pomorskich przedsiębiorstw. W obszarze tym kluczowa jest transformacja gospodarki regionu w kierunku GOZ, Przemysłu 4.0, cyfryzacji, wzrost znaczenia badań i innowacji w przedsiębiorstwach, ekspansja na rynki zagraniczne, a także zrównoważone i efektywne wykorzystanie zasobów. Tempo tego procesu uzależnione będzie od ukierunkowania na nowe trendy i technologie, wykorzystania potencjału uczelni i jednostek B+R, udziału w międzynarodowych sieciach współpracy, intensyfikacji zewnętrznych i wewnętrznych powiązań gospodarczych, ze szczególnym uwzględnieniem nadmorskiego położenia, umożliwiającego integrację z globalnym systemem transportowym.

Kwestią kluczową dla gospodarki jest również rynek pracy, w tym szczególnie dostępność wysokiej jakości kadr (również spoza regionu), odpowiadających na potrzeby pracodawców, a także dostosowanie modeli biznesowych i organizacyjnych w przedsiębiorstwach do potrzeb nowoczesnej gospodarki.

Region posiada duży potencjał do rozwoju usług czasu wolnego, w tym związanych z turystyką oraz ofertą sportową i kulturalną. Jego wykorzystanie wiąże się jednak z zapewnieniem różnorodnej oraz kompleksowej oferty, przyciągającej zarówno osoby spoza regionu, jak i mieszkańców.

Istotne znaczenie dla gospodarki regionu będzie miało wykorzystanie potencjałów związanych z ISP oraz branżami kluczowymi dla gospodarki, a także wzmacnianie odporności na sytuacje kryzysowe, w tym o zasięgu globalnym.

Pożądaný kierunek zmian

- Wzrost zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmian, wzrost produktywności, efektywne wykorzystanie zasobów oraz lepsze wykorzystanie potencjałów związanych z nowymi trendami;
- Wzrost aktywności B+R i innowacyjnej w regionie;
- Wzmocnienie współpracy międzysektorowej, szczególnie sektora naukowo-badawczego, publicznego i biznesu;
- Rozwój kompleksowej oferty usług dla biznesu oraz oferty dla nowych i obecnych w regionie inwestorów;
- Wzrost aktywności eksportowej oraz współpracy międzynarodowej pomorskich przedsiębiorstw;
- Wzrost międzynarodowej rozpoznawalności regionu, w tym produktów i przedsiębiorstw;
- Rozwój oferty kształcenia ustawicznego i rozwój kompetencji kadr gospodarki regionu;
- Zapewnienie zasobów pracy w branżach deficytowych oraz zatrzymanie i pozyskiwanie talentów;
- Większy udział dzieci w zorganizowanych formach opieki do 3. roku życia;
- Rozszerzenie oferty czasu wolnego oraz rozwój kompleksowej całorocznej oferty turystycznej, sportowej i kulturalnej;
- Pełne włączenie regionu w europejskie sieci transportowe, skutkujące wzrostem wolumenu obrotów ładunkowych oraz odprawionych pasażerów.

Miara sukcesu

Dynamika wzrostu PKB *per capita* wyższa od średniej dla Polski, a także wyższa od średniej dla UE (2019=100).

Cele operacyjne

- 3.1. Pozycja konkurencyjna
- 3.2. Rynek pracy
- 3.3. Oferta turystyczna i czasu wolnego
- 3.4. Integracja z globalnym systemem transportowym

Cel operacyjny 3.1. POZYCJA KONKURENCYJNA

Przesłanki realizacji

1. Pomorskie przedsiębiorstwa w najbliższych latach będą musiały przejść transformację w kierunku innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki. W tym celu kluczowy będzie wzrost inwestycji B+R, cyfryzacja, większe wykorzystanie nowych technologii i innowacji, a także zmniejszanie zasobochłonności, w tym energochłonności przedsiębiorstw. Działania te pomogą poprawić konkurencyjność przedsiębiorstw i ich pozycję w globalnych łańcuchach wartości, są także istotne z perspektywy dążenia do neutralności klimatycznej, budowania odporności gospodarki na zmiany klimatu oraz reagowania na sytuacje kryzysowe (jak np. pandemia COVID-19).
2. Kluczową rolę w realizacji tego procesu odgrywać będą uczelnie i instytucje otoczenia biznesu, które mają fundamentalny wpływ na transfer wiedzy i innowacji do gospodarki, a także budowanie zdolności przedsiębiorstw do zmian. Szczególnie istotny będzie także rozwój efektywnej współpracy sektora naukowo-badawczego, biznesu i administracji.
3. Konieczna w tym obszarze będzie koncentracja na inspirowaniu przedsiębiorstw do zmian, koordynowanie budowania regionalnego systemu innowacji oraz działań w zakresie międzysektorowej i międzynarodowej współpracy gospodarczej, a także inwestowanie w proces transformacji firm (w tym MŚP oraz PES).
4. Istotne znaczenie będą miały, w szczególności ukierunkowanie na innowacje, cyfryzacja, korzystne oddziaływanie na klimat i środowisko oraz transformacja w kierunku GOZ i Przemysłu 4.0. Ponadto kluczowe będzie wykorzystanie potencjału przedsiębiorstw skupionych w ramach ISP oraz przedsiębiorstw reprezentujących branże kluczowe dla gospodarki, w tym gospodarki morskiej. Szansą dla sektora rolnego, zwłaszcza dla lokalnej produkcji, będą cele wyznaczone przez Europejski Zielony Ład. Natomiast w ujęciu terytorialnym działania powinny służyć niwelowaniu różnic rozwojowych pomiędzy OMG-G-S a pozostałymi obszarami województwa.

Ukierunkowanie tematyczne

- Wzmacnianie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych.
- Kompleksowa oferta wsparcia sfery B+R oraz komercjalizacji rozwiązań B+R.
- Aktywność eksportowa, w tym powiązana z działalnością B+R.
- Umiejdzynarodowienie uczelni oraz wzmacnianie współpracy pomiędzy uczelniami w regionie.
- Kompleksowa oferta wsparcia dla inwestorów (nowych i obecnych w regionie).
- Gospodarcza marka regionu oraz marki produktów i przedsiębiorstw z nim związanych.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	1,69%* (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Udział nakładów sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w nakładach na działalność B+R ogółem	69,7% (2. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach <i>per capita</i>	4 505 zł PL – 5 207 zł (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS
Pozycja województwa w rankingu <i>Regional Innovation Scoreboard</i>	180 (2019)	poprawa pozycji	Komisja Europejska
Odsetek studentów cudzoziemców na uczelniach	5,1% PL – 6,7% (2019)	zmniejszenie dystansu do wartości krajowej	GUS

*Obliczenia własne na podstawie szacunkowych danych PKB

Zobowiązania SWP

- Realizacja działań służących wzmocnieniu gospodarczej marki regionu, w tym wspieranie identyfikacji i rozpoznawalności tworzonych w województwie produktów i działających w nim przedsiębiorstw.
- Stworzenie mechanizmu wsparcia transformacji przedsiębiorstw w kierunku wykorzystania m.in. zielonych technologii, GOZ, Przemysłu 4.0, automatyzacji i cyfryzacji.
- Stworzenie kompleksowej oferty wsparcia inwestycji B+R i ich komercjalizacja w przedsiębiorstwach.
- Stworzenie regionalnej sieci informacyjno-doradczej dla MŚP.
- Rozwój sprofilowanej i kompleksowej oferty dla inwestorów.
- Rozwój kompleksowej oferty wsparcia eksportu, w tym w oparciu o wyniki komercjalizacji B+R.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie własnych systemów innowacji i finansowania B+R.
- Przygotowanie legislacji w zakresie nowych trendów oraz wdrażanych w Polsce technologii (np. AI, GOZ).
- Stworzenie warunków do transformacji przemysłu stoczniowego, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału rozwojowego morskiej energetyki wiatrowej oraz innych perspektywicznych obszarów technologicznych inspirowanych wymaganiami polityki klimatycznej.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 2.1. Rozwój funkcji metropolitalnych.
- Kierunek 2.2. Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy.

Cel operacyjny 3.2. RYNEK PRACY

Przesłanki realizacji

1. Rynek pracy przechodzić będzie dynamiczne zmiany – powstawać będą nowe zawody, a istniejące będą wymagały nowych kwalifikacji, część zawodów przestanie istnieć (zagrożone mogą być m.in. zawody tradycyjnie związane z regionem). Konieczne będzie zapewnienie wysokiej jakości zasobów pracy dla przedsiębiorstw przechodzących transformację w kierunku innowacyjnej i zrównoważonej gospodarki. Na dostępność kadr wpływać będą zmiany demograficzne, możliwości związane z szybkim dostosowaniem kwalifikacji mieszkańców do potrzeb pracodawców, a także napływ nowych mieszkańców i talentów spoza regionu (w tym spoza kraju). Z kolei, dostosowanie środowiska pracy do potrzeb osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami pozwoli zaktywizować niewykorzystane dotąd zasoby pracy oraz wydłużyć aktywność zawodową pracowników.
2. Ponadto, aktywność zawodowa kobiet uwarunkowana będzie, m.in. dostępem do zorganizowanych form opieki dla dzieci do lat 3. W województwie pomorskim systematycznie realizowane są liczne przedsięwzięcia, dotyczące zarówno zwiększania dostępności jak i poprawy jakości oferty w tym zakresie. Widoczne jest jednak znaczne zróżnicowanie terytorialne, a także bardzo niskie uczestnictwo w ww. formach na tle kraju. Niezbędna jest zatem kontynuacja działań w tym obszarze.
3. Potrzeby pracodawców w zakresie kwalifikacji pracowników kształtowane będą w szczególności przez takie czynniki jak: szybki rozwój nowych technologii, cyfryzacja, automatyzacja, Przemysł 4.0, a także zmiany klimatyczne i rozwój rynku ukierunkowanego na rozwój zrównoważony. Na rynek pracy wpływać będzie również rozwój nowych form pracy (*freelancing*, *gig economy* – realizacja zleceń i projektów w miejsce stałego zatrudnienia, telepraca, praca zdalna). Pandemia COVID-19 uwidoczniła, że pozwalają one budować odporność przedsiębiorstw i instytucji na kryzys oraz nieprzewidziane sytuacje.
4. Priorytetowy będzie rozwój miejsc pracy w obszarach związanych z ISP oraz w branżach kluczowych dla gospodarki. Zasadniczą rolę w zapewnieniu kadr dla gospodarki regionu pełnić będą publiczne służby zatrudnienia oraz instytucje edukacyjne (w tym szkoły wyższe) i szkoleniowe. Fundamentalne znaczenie będzie miała współpraca międzysektorowa, prowadząca do rozwoju oferty dydaktycznej uczelni.
5. Istotne znaczenie będzie miało w szczególności ukierunkowanie na rynek pracy odpowiadający na potrzeby gospodarki i wzrost zatrudnienia, równość szans i niedyskryminacja, współpraca z przedsiębiorstwami skupionymi wokół ISP i branż kluczowych dla gospodarki, innowacje, cyfryzacja, korzystne oddziaływanie na klimat i środowisko oraz transformacja w kierunku GOZ. W ujęciu terytorialnym działania powinny służyć niwelowaniu różnic rozwojowych pomiędzy OMG-G-S a pozostałymi obszarami województwa.

Ukierunkowanie tematyczne

- Rozwój kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb regionalnej gospodarki (w szczególności ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki).
- Poprawa dostępności i jakości usług poradnictwa zawodowego.
- Pozyskiwanie i rozwijanie talentów, a także pozyskiwanie pracowników w zawodach deficytowych.

- Wsparcie procesów dostosowania organizacji pracy i zarządzania organizacją do potrzeb pracowników i pracodawców, w tym zarządzanie wiekiem i różnorodnością.
- Poprawa dostępności i jakości oferty zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia ogółem	57,2% (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS
Odsetek osób dorosłych w wieku 25-64 lata uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu	5,9% (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

Zobowiązania SWP

- Monitorowanie branż kluczowych dla gospodarki z uwzględnieniem specyfiki subregionalnej.
- Wypracowanie mechanizmów wspierania rozwoju zawodowego w oparciu o dostosowany do potrzeb regionalnej gospodarki system kształcenia ustawicznego.
- Wsparcie dla pozyskiwania i zakorzeniania talentów w regionie.
- Realizacja działań służących zwiększeniu kompetencji przedsiębiorstw do adaptacji do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego.
- Stworzenie platformy współpracy instytucji uczestniczących w pozyskiwaniu i obsłudze pracowników z zagranicy na regionalny rynek pracy.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy.
- Systemowe rozwiązania w obszarze kształcenia ustawicznego odpowiadającego na wyzwania współczesnej gospodarki.
- Rozszerzenie zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.
- Zmiany w systemie emerytalnym pod kątem zachęt do jak najpóźniejszego przechodzenia na emeryturę.
- Wypracowanie założeń krajowej polityki migracyjnej odpowiadającej na potrzeby pracodawców i regionalnych gospodarek oraz wprowadzenie usprawnień w procedurach dotyczących legalizacji pobytu i zatrudniania cudzoziemców.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.
- Kierunek 2.2. Kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających tworzenie nowych i trwałych miejsc pracy.

Cel operacyjny 3.3. OFERTA TURYSTYCZNA I CZASU WOLNEGO

Przesłanki realizacji

1. Wysoka atrakcyjność turystyczna, unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, widoczna zmiana oczekiwań odwiedzających województwo związana ze skutkami pandemii COVID-19 oraz coraz większa świadomość zdrowotna i starzenie się społeczeństwa, składają się na główne przesłanki rozwoju oferty turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, kulinarnej, agroturystyki czy ekoturystyki, a także rekreacji. Kluczowe znaczenie będzie miał również rozwój wysokiej jakości oferty turystycznej i czasu wolnego pozwalającej na wydłużenie sezonu turystycznego, np. poprzez rozwój turystyki uzdrowiskowej czy biznesowej.
2. Coraz większa presja turystyczna na środowisko naturalne oraz negatywne zjawisko „overtourismu”, skutkują potrzebą uwzględnienia w planowanych działaniach zasad racjonalnego gospodarowania przestrzenią oraz korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko.
3. Wciąż dostrzegalne deficyty w budowaniu sieciowych produktów turystycznych oraz niewystarczająca współpraca wszystkich interesariuszy, w tym JST i podmiotów branży turystycznej przy tworzeniu wspólnej oferty powodują konieczność wypracowania i wdrożenia nowoczesnych systemów współdziałania przy kształtowaniu oferty turystyki i czasu wolnego.
4. Niezbędne jest również wykorzystanie nowoczesnych i spójnych form informacji i promocji oferty turystycznej i czasu wolnego, mające na celu zwiększenie zainteresowania turystów oraz mieszkańców, a w efekcie pozwalające na wzmocnienie turystycznej marki regionu.

Ukierunkowanie tematyczne

- Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów.
- Zintegrowana informacja i kompleksowa promocja oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej.
- Rozwój współpracy wszystkich interesariuszy w oparciu o modele zarządzania ruchem turystycznym.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Liczba przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych do miejscowości na terenie województwa pomorskiego	8,8 mln (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	Szkoła Główna Turystyki i Hotelarstwa VISTULA
Udział turystów korzystających z noclegów poza letnim sezonem turystycznym (październik-kwiecień)	38,3% PL – 47,8% (2019)	zmniejszenie dystansu do	Obliczenia własne na

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
		wartości krajowej	podstawie danych GUS
Liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności	404,5 (5. miejsce) (2019)	miejsce wśród 5 najlepszych województw	GUS

Zobowiązania SWP

Stworzenie kompleksowej, całorocznej oferty turystycznej i czasu wolnego wraz z systemowym wsparciem rozwoju infrastruktury w oparciu o wyróżniki regionalne oraz aktualne kierunki rozwoju turystyki.

Oczekiwania wobec władz centralnych

- Zagospodarowanie i udostępnianie terenów cennych przyrodniczo będących w gestii administracji rządowej, w tym strefy przybrzeżnej, wałów przeciwpowodziowych oraz lasów państwowych.
- Poprawa warunków żeglugowych na szlakach wodnych.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

- Kierunek 1.3. Racjonalizacja rozmieszczenia oraz poprawa dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych w tym zakresie.
- Kierunek 2.3. Wzmocnienie całorocznej i atrakcyjnej oferty turystycznej w oparciu o zasoby i walory przyrodniczo kulturowe, krajobrazowe i funkcje metropolitalne.

Cel operacyjny 3.4. INTEGRACJA Z GLOBALNYM SYSTEMEM TRANSPORTOWYM

Przesłanki realizacji

1. Wzrost przeładunków w portach morskich oraz liczby odprawionych pasażerów w porcie lotniczym wskazuje na coraz lepszą integrację województwa z globalnym systemem transportowym.
2. Porty morskie Gdańska i Gdyni wykorzystały znaczący potencjał przede wszystkim krajowego zaplecza gospodarczego, coraz skuteczniej konkurując z portami Morza Północnego. Nadal wyzwaniem pozostaje zwiększenie obsługi handlu zagranicznego realizowanego przez dynamicznie rozwijające się państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Poprawie pozycji konkurencyjnej trójmiejskich portów będą sprzyjać kolejne inwestycje w zakresie infrastruktury portowej oraz dostępowej (zarówno od strony lądu, jak i morza). W szczególności, niezbędna jest eliminacja wciąż jeszcze obecnych ograniczeń w dostępie drogowym, jak również usunięcie barier w pogarszającym się, na skutek intensyfikacji ruchu pasażerskiego na odcinku Gdańsk – Tczew, dostępie do infrastruktury kolejowej.
3. W świetle zapowiadanych kolejnych inwestycji w infrastrukturę portową istotnym wyzwaniem jest wyprowadzenie ładunków poza rdzeń OMG-G-S. To skutek niewystarczającej podaży centrów logistycznych i terminali intermodalnych. Potencjał zmiany kryje się w lepszej dostępności transportowej zarówno do obecnych, jak i potencjalnych lokalizacji. Poza inwestycjami w sieć drogową i kolejową, poprawy w tym zakresie należy również upatrywać w transportowym wykorzystaniu dolnego odcinka Wisły, wchodzącego w skład międzynarodowych Dróg Wodnych E-70 i E-40.
4. Realizowane inwestycje transportowe będą sprzyjać uruchomieniu potencjałów priorytetowych obszarów gospodarki. Interwencja będzie uwzględniać konieczność zmniejszenia negatywnego wpływu na środowisko oraz klimat. Dotyczy to w szczególności inwestycji w infrastrukturę kolejową, które zwiększą konkurencyjność tej gałęzi transportu, przyczyniając się do niższej emisji zanieczyszczeń oraz dwutlenku węgla.

Ukierunkowanie tematyczne

- Zapewnienie efektywnego multimodalnego dostępu do portów w Gdańsku i Gdyni i do kluczowych centrów logistycznych w regionie.
- Zwiększenie roli pomorskich centrów logistycznych oraz powierzchni magazynowej.
- Rozwój połączeń pomorskich portów ze Skandynawią.
- Efektywne powiązanie regionalnej i metropolitalnej sieci transportowej z siecią krajową oraz TEN-T.

Ukierunkowanie terytorialne

Całe województwo.

Wskaźniki (kontekstowe)

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
Przeładunki w portach morskich	65,9 mln ton (4. miejsce) (2019)	miejsce wśród 4 najlepszych regionów*	Obliczenia własne na podstawie danych Eurostat
Ruch pasażerów w portach lotniczych	5,4 mln osób (3. miejsce) (2019)	miejsce wśród 3 najlepszych województw	GUS

* Za punkt odniesienia przyjęto regiony europejskie Morza Bałtyckiego i Morza Północnego, w których znajdują się następujące porty: Lubeka, Rostock, Kłajpeda, Ventspils, Ryga, Rotterdam, Antwerpia, Hamburg, Bremerhaven, Sassnitz.

Zobowiązania SWP

Lobbowanie, inicjowanie oraz monitorowanie działań na rzecz rozwoju Korytarza Transportowego Bałtyk-Adriatyk w zakresie, m.in. infrastruktury transportowej (w tym połączeń ostatniej mili z infrastrukturą portową), sieci połączeń, zmniejszenia presji środowiskowej, zmian prawnych.

Oczekiwania wobec władz centralnych

Aktywizacja dróg wodnych śródlądowych uwzględniająca potrzeby pomorskich portów morskich.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030

Kierunek 2.4. Kształtowanie racjonalnej struktury przestrzennej sieci transportowej.

VIII. WYMIAR TERYTORIALNY STRATEGII

1. Zróżnicowane potencjały i bariery rozwojowe województwa mają swoje odniesienia przestrzenne. Znajomość tych zróżnicowań ma istotne znaczenie dla prowadzenia polityki regionalnej, gdyż pozwala ukierunkować interwencję publiczną nie tylko tematycznie, ale także w stosunku do konkretnych obszarów. Wymiar terytorialny Strategii jest narzędziem świadomego stymulowania procesów rozwojowych na różnych obszarach regionu, pozwalając skutecznie osiągać cele rozwojowe określone w SRWP 2030. Między innymi oznacza to z jednej strony potrzebę wspierania konkurencyjności ośrodków miejskich w ich zdolności do generowania korzystnego oddziaływania na otoczenie funkcjonalne i cały region, z drugiej zaś wymóg włączania w procesy rozwojowe obszarów o niższym poziomie rozwoju społecznego i gospodarczego lub wyraźnych barierach rozwojowych czy też niskiej odporności na zjawiska kryzysowe.
2. Zróżnicowanie terytorialne potencjałów i barier rozwojowych województwa przekłada się na ukierunkowanie terytorialne SRWP 2030 i polega w szczególności na:
  - ukierunkowaniu terytorialnym celów operacyjnych, które odnoszą się do określonych zagadnień tematycznych, ale w uzasadnionych przypadkach powinny być realizowane w sposób priorytetowy na określonych obszarach województwa, charakteryzujących się specyficznym zestawem cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych;
  - wymiarze terytorialnym SRWP 2030, polegającym na zintegrowanym adresowaniu interwencji publicznej z różnych obszarów tematycznych wobec wybranych obszarów funkcjonalnych województwa, poprzez zastosowanie na poziomie operacyjnym konkretnych instrumentów terytorialnych.
3. Podstawą wyznaczenia obszarów funkcjonalnych na potrzeby określenia wymiaru terytorialnego SRWP 2030 jest polityka przestrzenna województwa w perspektywie roku 2030, określona za pomocą modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej ustalonego w PZPWP 2030. Uzupełnieniem tego modelu jest krajowy wymiar polityki regionalnej, wskazujący Obszary Strategicznej Interwencji (OSI), wyznaczone w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030*.
4. Przyjmując aktywne podejście samorządu województwa w procesie realizacji SRWP 2030 oraz aktywną politykę rozwoju prowadzoną przez organy centralne, należy przyjąć, że wymiar terytorialny polityki regionalnej województwa w perspektywie roku 2030 będzie pozwalał wykorzystać potencjały policentrycznej struktury całej sieci osadniczej (miast i wsi) województwa. Uwarunkowane to będzie równoległym wzmocnieniem powiązań wewnętrznych regionu (przede wszystkim transportowych i ekologicznych) oraz jego integracją (gospodarczą, transportową, energetyczną i ekologiczną) z otoczeniem zewnętrznym – krajowym i europejskim.
5. Na poziomie krajowym wyznaczono dwa główne typy terytoriów stanowiących OSI: *obszary zagrożone trwałą marginalizacją* oraz *miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze*. Obszary te wspierane będą z poziomu kraju oraz regionu za pomocą specjalnie dedykowanych instrumentów. Lista miast i gmin wchodzących w skład OSI w ramach KSRR może zostać rozszerzona w oparciu o aktualne dane statystyczne.
6. Wymiar terytorialny polityki regionalnej SWP w perspektywie roku 2030 będzie kontynuacją dotychczasowego podejścia w realizacji polityki rozwoju. Takie podejście będzie także zbieżne z podejściem terytorialnym wskazanym w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* – rozwoju terytorialnie wrażliwego i odpowiedzialnego. Oznacza to, z jednej strony, włączanie w procesy

rozwojowe obszarów słabszych gospodarczo (przede wszystkim obszarów wiejskich i małych miast), o niższym poziomie rozwoju i niskiej odporności na zjawiska kryzysowe, a z drugiej, wspieranie ośrodków wzrostu (miast dużych i średnich) w ich zdolności do wywierania korzystnego wpływu na otoczenie. Efektem takiego podejścia będzie wyrównywanie szans oraz kształtowanie warunków dla wzmacniania spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej – urzeczywistnienie rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

7. Zgodnie z PZPWP 2030 modelową strukturę funkcjonalno-przestrzenną województwa tworzą:

- 1) regionalny system obszarów chronionych i powiązań ekologicznych, na który składają się prawne formy ochrony przyrody oraz korytarze ekologiczne o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i subregionalnym, pozwalające zapewnić odpowiednie warunki dla zachowania i odtwarzania bioróżnorodności;

Kluczowa interwencja:

- ochrona i poprawa stanu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz różnorodności biologicznej, a także rozwój terenów zieleni (CO 1.1.),
- zapewnienie wody pitnej dobrej jakości oraz rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej i osadowej w sektorze komunalnym (CO 1.1.),
- redukcja presji działalności gospodarczej i sieci osadniczej na środowisko (CO 1.1.),
- doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska, zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania (CO 1.1.),
- zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego (CO 2.3.),
- poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów (CO 3.3.),
- rozwój współpracy wszystkich interesariuszy w oparciu o modele zarządzania ruchem turystycznym (CO 3.3.).

- 2) zhierarchizowana policentryczna sieć ośrodków osadniczych (miejskich), w tym ich obszarów funkcjonalnych (miejskich wraz z obszarami wiejskimi w strefach bezpośredniego oddziaływania miast), którą tworzą:

- a) ośrodek ponadregionalny Trójmiasto (Gdańsk, Gdynia i Sopot), który wraz z gminami otaczającymi tworzy miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego (MOF OW); w jego skład wchodzi także ważne ośrodki miejskie: Tczew i Wejherowo istotne dla obsługi mieszkańców otaczających obszarów, wykraczających poza zasięg powiatów, jednocześnie rozwijające funkcje komplementarne w stosunku do oferty Trójmiasta (w tym funkcje metropolitalne); MOF OW jest zasadniczym elementem strukturalnym Obszaru Metropolitalnego Gdańsk - Gdynia - Sopot;
- b) ośrodek regionalny Słupsk, jako główny biegun rozwoju północno-zachodniej części województwa, wykazujący oddziaływanie na sąsiadujące powiaty (zwłaszcza słupski i bytowski oraz sławieński w sąsiednim województwie zachodniopomorskim), tworzący z Ustką układ bipolarny – MOF Słupsk-Ustka;
- c) potencjalny ośrodek regionalny Chojnice, zwiększający szanse do sukcesywnego wzrostu

swego znaczenia, m.in. poprzez rozwój efektywnej współpracy w układzie z sąsiadującym Człuchowem, o nieco mniejszej dynamice rozwoju, który oddziałuje przede wszystkim na powiaty chojnicki i człuchowski, a także na powiaty północno-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, północnej części województwa wielkopolskiego oraz wschodniej części w województwie zachodniopomorskim; układ ten tworzy MOF Chojnice-Człuchów;

- d) pozostałe ośrodki subregionalne wzmacniające strukturę policentryczną:
- Bytów wraz z MOF Bytowa,
  - Kościerzyna wraz z MOF Kościerzyny,
  - Kwidzyn wraz z MOF Kwidzyna,
  - Lębork wraz z MOF Lęborka,
  - Malbork tworzący wraz ze Sztumem MOF Malbork-Sztum,
  - Starogard Gdański wraz z MOF Starogardu Gdańskiego;
- e) pozostałe ośrodki o znaczeniu ponadgminnym i lokalnym, w tym ośrodki gminne na obszarach wiejskich równoważące rozwój;

Kluczowa interwencja:

- adaptacja do zmian klimatu oraz wzrost odporności na negatywne skutki zmian klimatu, w szczególności: zabezpieczenie przed powodzią i suszą, w tym ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury (CO 1.1.),
- ochrona i poprawa stanu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz różnorodności biologicznej, a także rozwój terenów zieleni (CO 1.1.),
- zapobieganie powstawaniu odpadów, ponowne użycie oraz maksymalizacja skali recyklingu odpadów (CO 1.1.),
- zagospodarowanie odpadów medycznych i weterynaryjnych, a także innych niebezpiecznych (CO 1.1.),
- zapewnienie wody pitnej dobrej jakości oraz rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej i osadowej w sektorze komunalnym (CO 1.1.),
- doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska, zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania (CO 1.1.),
- rozwój OZE, m.in. poprzez wzmacnianie energetyki obywatelskiej, w tym w połączeniu z likwidacją źródeł tzw. niskiej emisji, a także tworzenie wysp energetycznych, klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych (CO 1.2.),
- poprawa jakości powietrza, w tym eliminacja smogu poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej w sektorze publicznym, mieszkalnictwie, energetyce (kogeneracja wraz z miejskimi systemami ciepłowniczymi oraz usługi zapewniania komfortu termicznego w budynkach) oraz przedsiębiorstwach (CO 1.2.),
- kształtowanie współodpowiedzialności mieszkańców za ich stan zdrowia (CO 1.3.),

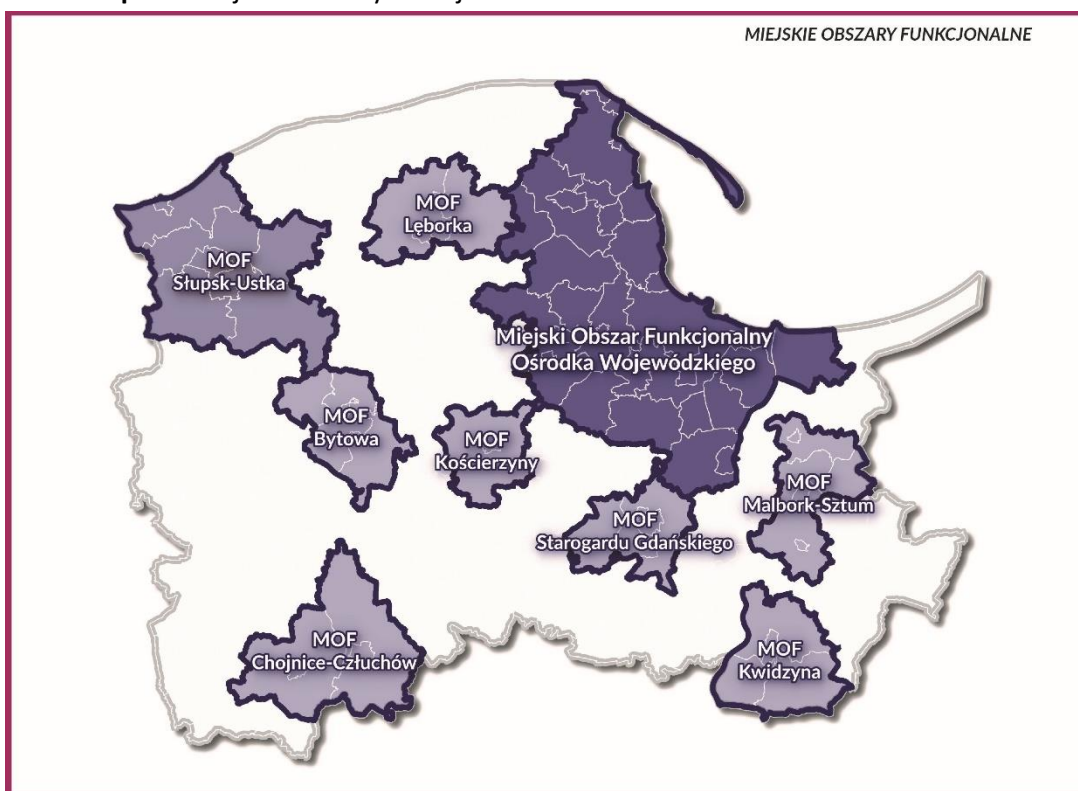
- intensyfikacja działań profilaktycznych w zakresie chorób cywilizacyjnych i innych chorób znamienych epidemiologicznie, w tym z wykorzystaniem potencjału pracodawców oraz NGO (CO 1.3.),
- rozwój usług e-zdrowia, w tym telemedycyny (CO 1.3.),
- dostosowanie zasobów organizacyjnych ochrony zdrowia i ich funkcji do rzeczywistych potrzeb (kadry, usługi, infrastruktura, sprzęt medyczny) (CO 1.3.),
- deinstytucjonalizacja usług zdrowotnych, zwłaszcza w psychiatrii i opiece długoterminowej (CO 1.3.),
- upowszechnianie opieki koordynowanej i środowiskowej oraz współdziałania opieki zdrowotnej z systemem usług społecznych (CO 1.3.),
- rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (ostatniej mili) (CO 1.4.),
- poprawa dostępności i jakości oferty edukacji przedszkolnej (CO 2.1.),
- rozwój edukacji regionalnej i etnicznej (CO 2.1.),
- skuteczna i trwała integracja imigrantów, w tym poprzez działania z obszaru edukacji, kultury, zdrowia i pomocy społecznej (CO 2.2.),
- zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego (CO 2.3.),
- rozwój infrastruktury (instytucji) kultury, e-kultury oraz oferty uwzględniającej zagadnienia różnorodności kulturowej i dialogu obywatelskiego (CO 2.3.),
- realizacja kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (CO 2.3),
- rozwój infrastruktury transportu zbiorowego (liniowej i węzłowej) (CO 2.4.),
- tabor niskoemisyjny, w tym zeroemisyjny (CO 2.4.),
- taryfowa, biletowa i organizacyjna integracja transportu publicznego (CO 2.4.),
- moderowanie popytu w indywidualnym transporcie samochodowym (CO 2.4.),
- rozwój współdzielonych środków transportu (CO 2.4.),
- kompleksowa oferta wsparcia sfery B+R oraz komercjalizacji rozwiązań B+R (CO 3.1.),
- umiędzynarodowienie uczelni oraz wzmacnianie współpracy pomiędzy uczelniami w regionie (CO 3.1.),
- kompleksowa oferta wsparcia dla inwestorów (nowych i obecnych w regionie) (CO 3.1.),
- rozwój kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb regionalnej gospodarki (w szczególności ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki regionu) (CO 3.2.),
- poprawa dostępności i jakości oferty zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3 (CO 3.2.),
- poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów (CO 3.3.),
- zapewnienie efektywnego multimodalnego dostępu do portów w Gdańsku i w Gdyni oraz do kluczowych centrów logistycznych w regionie (CO 3.4.).

Zasięg oddziaływania ośrodka ponadregionalnego (Trójmiasta), regionalnego (Słupska) i potencjalnie regionalnego (Chojnic) obejmuje całą przestrzeń województwa. Dodatkowo, funkcjonowanie MOF ośrodków subregionalnych (Bytowa, Kościerzyna, Kwidzyna, Lęborka,

Malborka i Starogardu Gdańskiego) służy wzmocnieniu ich konkurencyjności i zdolności do dyfuzji czynników rozwojowych na sąsiednie obszary zurbanizowane i obszary wiejskie, stymulując rozwój całego regionu jako rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

Niektóre ośrodki rdzeniowe MOF – Bytów, Chojnice, Lębork, Malbork i Słupsk należą także do grupy krajowych OSI zdefiniowanej jako *miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze*. Wsparcie tych ośrodków oznacza realizację działań uzupełniających i/lub wzmocniających pozytywne oddziaływanie MOF na cały region. Kluczowym aspektem interwencji w stosunku do tych miast będzie odbudowa bazy gospodarczej oraz wzmocnienie ich roli jako centrów aktywności społecznej i gospodarczej. Ze względu na różną wielkość i pełnione przez poszczególne miasta funkcje społeczne, gospodarcze i administracyjne zakres dedykowanych im działań będzie adekwatny do potrzeb poszczególnych ośrodków miejskich.

Mapa 3. Miejskie obszary funkcjonalne.

Opracowanie własne.

- 3) ponadregionalne pasma rozwojowe, których potencjał związany jest w szczególności z przebiegiem infrastruktury sieci TEN-T i TEN-E, w których rozwój zachodzić będzie węzłowo, w tym:
  - a) nadwiślańsko-zatokowe pasmo rozwojowe, związane z przebiegiem infrastruktury korytarza infrastrukturalnego *nadwiślańsko-zatokowego* i obejmujące: autostradę A1 (Gdańsk-Toruń), drogę nr 91 (Gdańsk-Toruń), linie kolejowe nr 9 (Gdynia Główna-Tczew), nr 131 (Tczew-Bydgoszcz Główna), nr 207 (Malbork-Kwidzyn-Grudziądz), rzekę Wisłę oraz systemy krajowej sieci przesyłowej elektroenergetycznej oraz gazu i produktów naftowych, będące obszarem rozwoju pomorskiego hubu paliwowo-energetycznego oraz transportowo-logistycznego; w perspektywie roku 2030 (w rejonie Choczewo-Żarnowiec) może uzyskać

nowe uwarunkowania rozwojowe w wyniku decyzji o lokalizacji i budowie elektrowni jądrowej i związanymi z nią licznymi przekształceniami przestrzennymi;

- b) północne pasmo rozwojowe, związane z przebiegiem infrastruktury korytarza infrastrukturalnego *północnego* i obejmujące: drogi nr 6 (Gdańsk-Szczecin), nr 7 (Gdańsk-Warszawa), linie kolejowe nr 9 (Gdynia Główna-Warszawa Wschodnia) i nr 202 (Gdańsk Główny-Stargard) oraz drogę wodną Szkarpany i systemy krajowej sieci przesyłowej elektroenergetycznej oraz gazociąg wysokiego ciśnienia prowadzący z terminalu regazyfikacyjnego w Świnoujściu, będące obszarem rozwoju aktywności gospodarczej związanej z logistyką, przetwórstwem rolno-spożywczym oraz produkcją i serwisem urządzeń OZE, zwłaszcza morskiej energetyki wiatrowej w portach morskich (np. Ustka, Łeba, Władysławowo);
- c) południowe pasmo rozwojowe, związane z przebiegiem infrastruktury korytarza infrastrukturalnego *południowego* i obejmujące: drogę nr 22 (Elbląg-Malbork-Tczew-Starogard Gdański-Chojnice-Człuchów-Wałcz) i linii kolejowej nr 204 (Elbląg-Malbork), nr 203 (Tczew-Chojnice) oraz nr 210 (Chojnice-Człuchów-Szczecinek), będące obszarem rozwoju aktywności gospodarczej związanej obecnie z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz przemysłem drzewno-meblarskim;
- d) kaszubskie pasmo rozwojowe związane z przebiegiem infrastruktury regionalnego korytarza transportowego, obejmującego elementy układu drogowo-kolejowego Łeba-Lębork-Kościerzyna-Chojnice;
- e) środkowo-pojezierne pasmo rozwojowe związane z przebiegiem infrastruktury regionalnego korytarza transportowego obejmującego elementy układu drogowo-kolejowego w relacjach Gdynia-Żukowo-Kościerzyna-Bytów-Miastko-Biały Bór-Szczecinek;

Kluczowa interwencja:

- rozwój efektywnych, energooszczędnych oraz inteligentnych systemów zarządzania, dystrybucji, magazynowania i przesyłu energii (CO 1.2.),
- rozbudowa szerokopasmowej infrastruktury dostępowej (ostatniej mili) (CO 1.4.),
- rozwój sieci dróg (CO 2.4.),
- poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego (CO 2.4.),
- rozwój infrastruktury transportu zbiorowego (liniowej i węzłowej) (CO 2.4.),
- rozwój infrastruktury elektromobilności i paliw alternatywnych (CO 2.4.),
- wzmacnianie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych (CO 3.1.),
- kompleksowa oferta wsparcia dla inwestorów (nowych i obecnych w regionie) (CO 3.1.),
- zapewnienie efektywnego multimodalnego dostępu do portów w Gdańsku i w Gdyni oraz do kluczowych centrów logistycznych w regionie (CO 3.4.),
- zwiększenie roli pomorskich centrów logistycznych oraz powierzchni magazynowej (CO 3.4.),
- zwiększenie rangi połączeń pomorskich portów ze Skandynawią (CO 3.4.),

- efektywne powiązanie regionalnej i metropolitalnej sieci transportowej z siecią krajową oraz TEN-T (CO 3.4.).

4) strefy wielofunkcyjne – przede wszystkim obejmujące obszary wiejskie i małe miasta, które z uwagi na specyfikę położenia geograficznego oraz relacje funkcjonalno-przestrzenne są obszarami funkcjonalnymi o zróżnicowanych uwarunkowaniach rozwojowych, odmiennych potencjałach i specyficznych barierach; należą do nich obszary:

- a) szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej: Strefa Przybrzeżna, Żuławy,
- b) o szczególnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych: Światowy Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie, Kaszubski Park Krajobrazowy wraz z otuliną Kółko Raduńskie,
- c) o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług: Środkowe Pomorze, Wschodnie Powiśle.

Kluczowa interwencja:

- adaptacja do zmian klimatu oraz wzrost odporności na negatywne skutki zmian klimatu, w szczególności: zabezpieczenie przed powodzią i suszą, w tym ochrona terenów naturalnej retencji wodnej, zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych oraz rozwój błękitno-zielonej infrastruktury (CO 1.1.),
- ochrona i poprawa stanu zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz różnorodności biologicznej, a także rozwój terenów zieleni (CO 1.1.),
- zapobieganie powstawaniu odpadów, ponowne użycie oraz maksymalizacja skali recyklingu odpadów (CO 1.1.),
- zapewnienie wody pitnej dobrej jakości oraz rozwój i unowocześnianie gospodarki ściekowej i osadowej w sektorze komunalnym (CO 1.1.),
- doskonalenie narzędzi monitorowania stanu środowiska, zagrożeń naturalnych i szybkiego alarmowania (CO 1.1.),
- redukcja presji działalności gospodarczej i sieci osadniczej na środowisko (CO 1.1.),
- rozwój OZE, m.in. poprzez wzmacnianie energetyki obywatelskiej, w tym w połączeniu z likwidacją źródeł tzw. niskiej emisji, a także tworzenie wysp energetycznych, klastrów energii oraz spółdzielni energetycznych (CO 1.2.),
- poprawa jakości powietrza, w tym eliminacja smogu poprzez rozwój gospodarki niskoemisyjnej w sektorze publicznym, mieszkalnictwie, energetyce (kogeneracja wraz z miejskimi systemami ciepłowniczymi oraz usługi zapewniania komfortu termicznego w budynkach) oraz przedsiębiorstwach (CO 1.2.),
- poprawa dostępności i jakości oferty edukacji przedszkolnej (CO 2.1.),
- rozwój edukacji regionalnej i etnicznej (CO 2.1.),
- zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego (CO 2.3.),
- rozwój infrastruktury (instytucji) kultury, e-kultury oraz oferty uwzględniającej zagadnienia różnorodności kulturowej i dialogu obywatelskiego (CO 2.3.),
- realizacja kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (CO 2.3),
- rozwój sieci dróg (CO 2.4.),

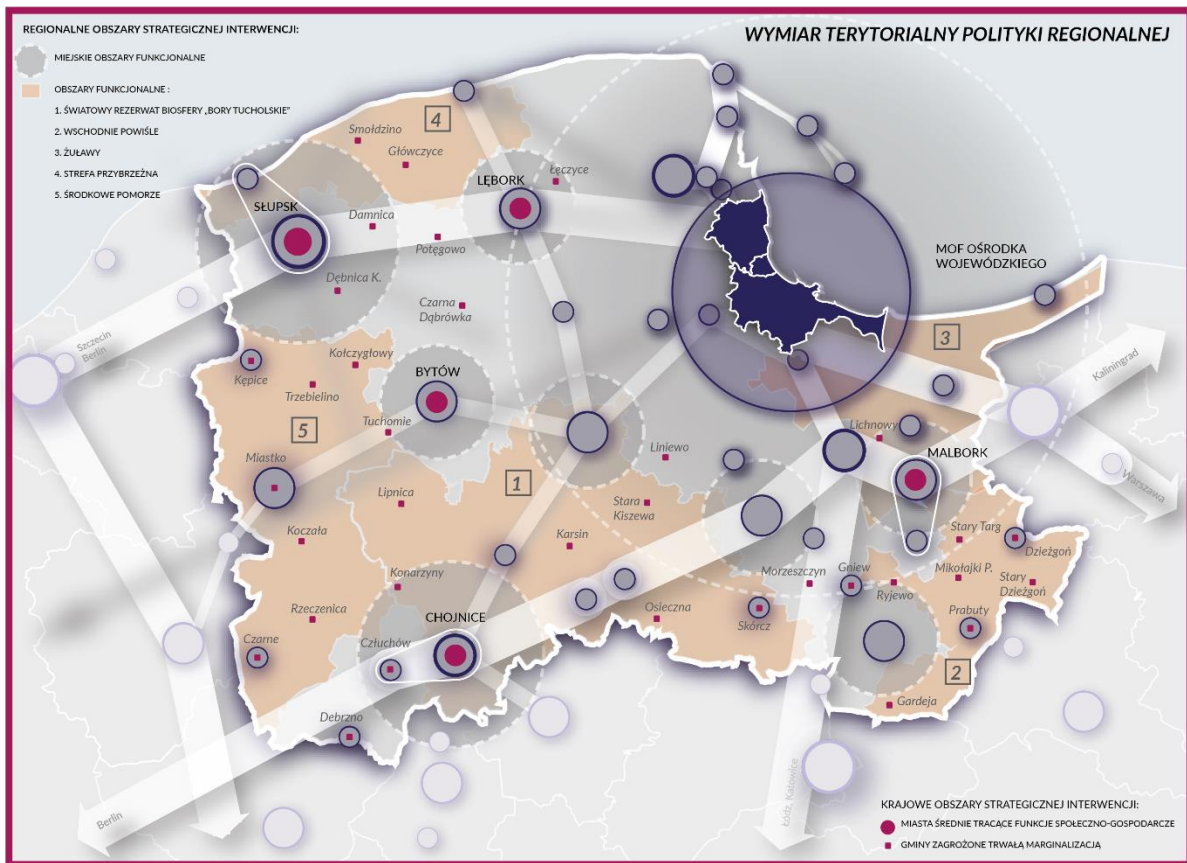
- rozwój infrastruktury transportu zbiorowego (liniowej i węzłowej) (CO 2.4.),
- wzmacnianie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw do zmiennych warunków rynkowych i technologicznych (CO 3.1.),
- kompleksowa oferta wsparcia dla inwestorów (nowych i obecnych w regionie) (CO 3.1.),
- rozwój kształcenia ustawicznego dostosowanego do potrzeb regionalnej gospodarki (w szczególności ISP oraz branż kluczowych dla gospodarki regionu) (CO 3.2.),
- poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej dla mieszkańców i turystów (CO 3.3.).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 wśród OSI identyfikuje również *obszary zagrożone trwałą marginalizacją* leżące w różnych częściach województwa i będące w większości obszarami wiejskimi. Większość gmin określonych jako *obszary zagrożone trwałą marginalizacją* wpisuje się w obszary funkcjonalne lub ich części (OF Strefa Przybrzeżna, OF Światowego Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie, OF Środkowe Pomorze oraz OF Wschodnie Powiśle). Należą do nich gminy wiejskie i miejsko-wiejskie z powiatów: bytowskiego (Czarna Dąbrówka, Kończyłowy, Miastko, Trzebielino, Tuchomie), chojnickiego (Konarzyny), człuchowskiego (Czarne, Człuchów (gm.), Debrzno, Koczała, Rzeczenica), kościerskiego (Karsin, Liniewo, Stara Kiszewa), kwidzyńskiego (Gardeja, Prabuty, Ryjewo), malborskiego (Lichnowy), słupskiego (Damnica, Dębica Kaszubska, Główny, Kępice, Potęgowo, Smołdzino), starogardzkiego (Osieczna, Skórcz (gm.)), tczewskiego (Gniew, Morzeszczyn), wejherowskiego (Łęczycze) oraz sztumskiego (Dzierzgoń, Mikołajki Pomorskie, Stary Dzierzgoń, Stary Targ).

Obszary te cechuje koncentracja czynników społeczno-gospodarczych negatywnie wpływających na dynamikę ich rozwoju. Interwencja powinna przełamywać szereg niekorzystnych zjawisk społecznych i gospodarczych, w tym utrudniony dostęp do usług publicznych. Istotnym czynnikiem ograniczającym ich możliwości rozwojowe jest zła dostępność przestrzenna (transportowa); przede wszystkim do ośrodka wojewódzkiego, ale także ośrodka regionalnego, determinująca brak możliwości efektywnego korzystania z bodźców rozwojowych, generowanych przez duże ośrodki miejskie. Z uwagi na położenie większości gmin zakwalifikowanych do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w strefach przygranicznych z województwami sąsiednimi, działania rozwojowe w stosunku do tych obszarów powinny być istotnym elementem współpracy na szczeblu międzyregionalnym, dążącej do zmniejszenia dysproporcji rozwojowych.

8. Poszczególne elementy i obszary składające się na strukturę funkcjonalno-przestrzenną województwa pomorskiego wyraźnie pokazują zróżnicowanie potencjałów, problemów i specyfiki poszczególnych jej składowych. Wymiar terytorialny SRWP 2030 wyraża potrzebę zróżnicowania zakresu interwencji publicznej w przestrzeni całego regionu, ale też zintegrowanie jej różnych wątków tematycznych wobec wyraźnie wyodrębniających się obszarów funkcjonalnych. Wyodrębnienie poszczególnych składowych struktury funkcjonalno-przestrzennej, w tym OSI krajowych i regionalnych służyć ma skierowaniu wsparcia przede wszystkim na te tereny województwa, które tego najbardziej potrzebują w danym zakresie tematycznym.

Mapa 4. Wymiar terytorialny polityki regionalnej.

Opracowanie własne.

9. Ukierunkowanie terytorialne SRWP 2030 i przyjęte mechanizmy realizacyjne będą zmierzały do objęcia wsparciem całego województwa, aby jego rozwój był trwały i zrównoważony. Z kolei wymiar terytorialny SRWP 2030 na poziomie operacyjnym może przełożyć się na wykorzystanie instrumentów terytorialnych, w szczególności:

- zintegrowanych inwestycji terytorialnych w miejskich obszarach funkcjonalnych,
- innych instrumentów terytorialnych (skierowanych do obszarów innych niż miejskie obszary funkcjonalne), negocjowanych z partnerskimi reprezentacjami danego obszaru funkcjonalnego,
- instrumentów identyfikowanych i realizowanych z wykorzystaniem elementów podejścia oddolnego, integrujących aktywności wielu podmiotów w ujęciu wielosektorowym w oparciu o wspólną strategię działania.

Kluczowa interwencja wskazana dla poszczególnych obszarów funkcjonalnych określa szeroki zakres tematyczny predysponowany do uprzedzenia w ramach SRWP 2030, jednak nie jest tożsama z zakresem tematycznym przyszłych instrumentów terytorialnych. Szczegółowy zakres instrumentów terytorialnych uwarunkowany będzie ukierunkowaniem narzędzi ich finansowania oraz realnymi potrzebami współpracy ponadgminnej w ramach obszarów funkcjonalnych. Dotyczy to zwłaszcza mechanizmów unijnego finansowania, dla których zakres stosowanych instrumentów terytorialnych wyznaczają unijne akty prawne i dokumenty strategiczne oraz Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027.

Wymiar terytorialny SRWP 2030, tj. instrumenty terytorialne skierowane do obszarów funkcjonalnych oraz ukierunkowanie terytorialne celów operacyjnych, na poziomie realizacyjnym może przełożyć się na:

- dedykowanie określonej alokacji środków na realizację wybranych instrumentów terytorialnych, obszarów funkcjonalnych, czy kierunków interwencji;
- negocjacyjne uzgadnianie priorytetów rozwojowych wybranych obszarów funkcjonalnych;
- preferencje dla obszarów o określonych cechach społecznych, gospodarczych, środowiskowych w mechanizmach realizacyjnych uruchamianych z poziomu SWP.

10. Mechanizm zintegrowanych inwestycji terytorialnych skierowany będzie do miejskich obszarów funkcjonalnych. Ostateczne rozstrzygnięcia co do liczby miejskich obszarów funkcjonalnych objętych tym mechanizmem wynikać będą, w szczególności z: potencjału instytucjonalnego reprezentacji miejskiego obszaru funkcjonalnego, właściwego określenia priorytetów i potrzeb rozwojowych, zdolności do przygotowania dokumentu strategicznego wyznaczającego plan działań miejskiego obszaru funkcjonalnego, spełnienia warunków formalnych i merytorycznych określonych w innych dokumentach, zasad realizacji i ukierunkowania mechanizmów finansowania. Decyzja w zakresie liczby, skali finansowej oraz ukierunkowania zintegrowanych inwestycji terytorialnych zostanie podjęta przez Zarząd Województwa Pomorskiego na etapie przygotowania dokumentów operacyjnych finansowanych ze środków UE w perspektywie 2021-2027.

IX. OBSZARY WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ I MIĘDZYNARODOWEJ

Realizacja SRWP 2030 w dużej mierze będzie uwarunkowana pozycją województwa pomorskiego w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Pomorze, w szczególności z uwagi na nadmorskie położenie, powinno być silnym ośrodkiem rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce Północnej i Regionie Morza Bałtyckiego oraz aktywne na arenie międzynarodowej, w wymiarze unijnym, europejskim i globalnym.

Pola współpracy z partnerami zewnętrznymi uzależnione będą od jej wymiaru geograficznego. W układzie krajowym kluczowa będzie współpraca z sąsiednimi województwami, która w szczególności powinna przebiegać formę współdziałania przy realizacji i lobbowania na rzecz wspólnie identyfikowanych przedsięwzięć rozwojowych o charakterze infrastrukturalnym, sieciowym i liniowym. Ważnym obszarem współpracy międzyregionalnej, w kontekście ogólnopolskim, jest również współpraca gospodarcza oraz wymiana doświadczeń w zakresie prowadzenia polityki rozwoju w różnych obszarach tematycznych.

W wymiarze międzynarodowym (bałtyckim, europejskim i globalnym) województwo będzie prowadzić współpracę z partnerami, w szczególności poprzez zinstytucjonalizowane formy współpracy, uczestnicząc w gremiach o charakterze stowarzyszeniowym i partnerskim (m.in. Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy, Współpraca Subregionalna Państw Morza Bałtyckiego, Euroregion Bałtyk, Bałtycka Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Helcom, Forum Parlamentów Regionalnych Południowego Bałtyku, Stowarzyszenie *Pomorskie w Unii*) oraz opiniodawczym, zraszających władze lokalne i regionalne, działających w strukturach Unii Europejskiej, takich jak Europejski Komitet Regionów. Celem aktywnego uczestnictwa województwa pomorskiego w tych ostatnich strukturach jest aktywne uczestnictwo w politykach europejskich, wzmacnianie silnej pozycji regionu w Europie oraz promocja województwa za granicą.

Celem aktywności województwa w sieciach bałtyckich jest m.in. współtworzenie silnego regionu Morza Bałtyckiego i zwiększenie jego konkurencyjności oraz innowacyjności. Ważnym elementem współpracy bałtyckiej jest silne zaangażowanie województwa pomorskiego w realizację i promocję Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego. Ponadto, aktywność w sieciach bałtyckich sprzyja promowaniu interesów województwa pomorskiego wśród regionów europejskich.

Dodatkowo, współpraca województwa z partnerami bałtyckimi i europejskimi odbywać się będzie poprzez realizację przedsięwzięć partnerskich oraz uczestnictwo w programach współpracy transgranicznej i międzynarodowej, a także w programach bezpośrednio zarządzanych przez KE.

Dla współpracy województwa w wymiarze globalnym szczególne znaczenie będzie mieć działalność przedstawicielstwa gospodarczego w Chinach.

Wymiar międzyregionalny (krajowy)

Województwo pomorskie sąsiaduje z czterema województwami: kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim. Z sąsiedztwa województw wynika szereg istotnych uwarunkowań, wymagających i tworzących możliwe i pożądane pola współpracy w zakresie:

1. obszarów chronionych, w tym:
  - a) zintegrowanie form i działań w zakresie ochrony przyrody Zalewu Wiślanego i jego otoczenia (parki krajobrazowe: Mierzei Wiślanej i Wysoczyzny Elbląskiej) (warmińsko-mazurskie),

- b) wdrażanie planów ochrony parków krajobrazowych położonych na obszarze dwóch województw (Tucholski i Pojezierza Ławskiego), (woj. kujawsko-pomorskie i warmińsko-mazurskie),
  - c) ukształtowanie powiązań przyrodniczych obszarów chronionych w ramach korytarzy ekologicznych (wszystkie województwa),
2. ochrony zasobów, w tym:
- a) poprawę stanu ekologicznego wód rzek, zwłaszcza Wisły, a także Zalewu Wiślanego (województwa w zlewni Wisły),
  - b) Zintegrowane Zarządzanie Obszarami Przybrzeżnymi (zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie);
3. systemu transportowego, w tym:
- a) dywersyfikacja struktury funkcjonalno-technicznej sieci dróg wojewódzkich (kategoryzacja i klasyfikacja techniczna), (wszystkie województwa),
  - b) rewitalizacja dróg wodnych E-40 i E-70 (wszystkie województwa),
  - c) wypracowanie wspólnych strategii działań w zakresie reaktywacji linii kolejowych (wszystkie województwa);
  - d) systemów infrastruktury technicznej, w tym wykorzystanie potencjału gospodarczego (transportowego i hydroenergetycznego) rzeki Wisły (kujawsko-pomorskie);
4. turystyki, w tym:
- a) ukształtowanie spójnej sieci międzynarodowych i międzyregionalnych (zgodnej z PZPWP 2030) tras rowerowych jako produktów turystycznych (wszystkie województwa),
  - b) ukształtowanie międzynarodowego szlaku morskiego wzdłuż Bałtyku (warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie),
  - c) wykorzystanie potencjału Rezerwatu Biosfery Bory Tucholskie (kujawsko-pomorskie);
5. rozwoju społecznego, gospodarczego oraz zdrowotnego, w tym:
- a) rozwoju społeczeństwa cyfrowego (wszystkie województwa),
  - b) pogłębiania relacji instytucjonalnych (wszystkie województwa),
  - c) rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności, w tym w ramach wdrażania strategii inteligentnych specjalizacji (wszystkie województwa),
  - d) rozwoju systemów opieki zdrowotnej (wszystkie województwa).

Wymiar międzynarodowy (bałtycki, europejski i globalny)

Pomorze, przez nadmorskie i nadwiślańskie położenie, jest znaczącą częścią Regionu Morza Bałtyckiego. Kontynuacja współpracy z kluczowymi partnerami z zagranicy, w szczególności w zakresie rozwoju turystyki, rybołówstwa czy przedsiębiorczości, a także rozwoju innowacyjności oraz przewozów pasażerskich i towarowych stanowi ważny element kształtowania długofalowych warunków rozwojowych województwa.

W obszarze polityki migracyjnej, społeczeństwa obywatelskiego czy ochrony Zalewu Wiślanego ważne będzie kontynuowanie relacji, głównie z krajami za wschodnią granicą.

W zakresie edukacji europejskiej, wzmocnienia pozycji konkurencyjnej i innowacyjnej na arenie międzynarodowej (w tym bałtyckiej) województwo pomorskie z uwagi na aspekty geopolityczne, społecznościowe, ekonomiczne, współpracuje głównie z krajami zachodniej oraz północnej Europy, w szczególności w ramach różnych struktur instytucjonalnych.

W wymiarze globalnym relacje województwa powinny dotyczyć współpracy z innymi regionami w Europie, czy Azji (głównie z Chinami w obszarze gospodarczym) oraz Ameryce Północnej.

Współpraca międzynarodowa obejmować może następujące tematy:

- 1) w zakresie Celu Strategicznego Trwałe bezpieczeństwo:
  - a) ochrona środowiska, w tym przeciwdziałanie oraz adaptacja do zmian klimatu,
  - b) wypracowywanie standardów dobrego zarządzania i zagospodarowania obszarów przybrzeżnych, narażonych na intensywne i dynamiczne zjawiska klimatyczne,
  - c) rozwój błękitno-zielonej infrastruktury, w tym terenów zieleni na obszarach zurbanizowanych,
  - d) aktywna polityka ekologiczna w stosunku do Morza Bałtyckiego oraz Morskich Obszarów Chronionych, Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych NATURA 2000 oraz wdrażanie koncepcji zielonej infrastruktury – ukształtowanie powiązań przyrodniczych w strefie Południowego Bałtyku,
  - e) poprawa jakości wód Morza Bałtyckiego i Zalewu Wiślanego, w tym rozwój akwakultury służącej ochronie środowiska morskiego,
  - f) wsparcie aktywności podmiotów działających w ochronie zdrowia w międzynarodowych sieciach i programach współpracy.
- 2) w zakresie Celu Strategicznego Otwarta wspólnota regionalna:
  - a) współpraca w ramach międzynarodowej sieci i programów edukacyjnych dla młodzieży,
  - b) poprawa systemu aktywizacji społecznej i zawodowej seniorów oraz systemu opieki,
  - c) współpraca w ramach międzynarodowej sieci wolontariatu wspierającego aktywność obywatelską,
  - d) kształtowanie postaw proekologicznych mieszkańców oraz przedsiębiorców,
  - e) tworzenie warunków sprzyjających wymianie kulturowej.
- 3) w zakresie Celu Strategicznego Odporna gospodarka:
  - a) kształtowanie warunków rozwoju nowoczesnych branż związanych z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza i obszarów morskich z poszanowaniem środowiska naturalnego,
  - b) wdrażanie GOZ,
  - c) sprzyjanie rozwojowi sieci naukowo-badawczej i współpracy klastrowej,
  - d) monitorowanie kierunków kształcenia, wymiany studentów i kadr,
  - e) rozwój infrastruktury TEN-T,

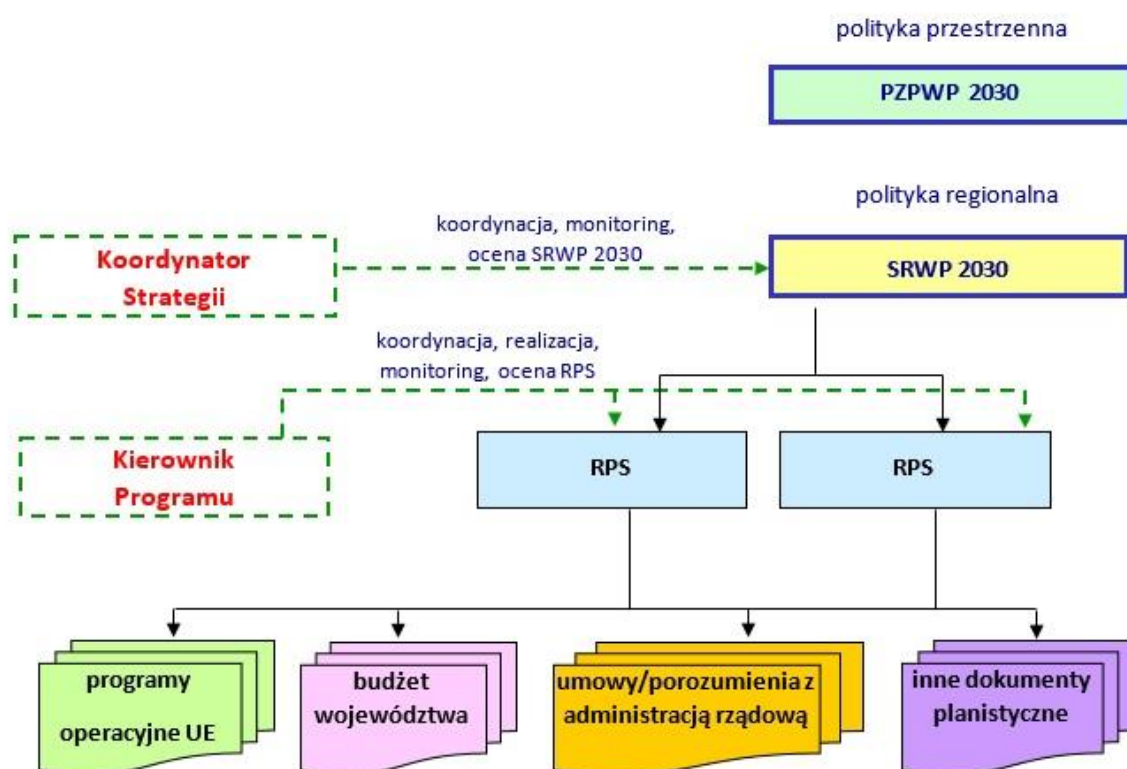
- f) kształtowanie stref przyspieszonego rozwoju wzdłuż korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym,
- g) kształtowanie warunków rozwoju europejskiej sieci energetycznej służącej przesyłowi energii elektrycznej (m.in. w ramach budowy tzw. Pierścienia Bałtyckiego), gazu, ropy naftowej i paliw płynnych,
- h) tworzenie warunków dla rozwoju morskiej energetyki wiatrowej, oraz energetyki opartej na wodrze, w tym wymiana doświadczeń nt. najlepszych praktyk realizacji inwestycji w sposób przynoszący korzyści dla regionalnej gospodarki i rynku pracy,
- i) rozwój sieci międzynarodowych połączeń lotniczych,
- j) budowanie spójnego wizerunku i promocja marki turystycznej, kultury i dziedzictwa kulturowego regionu Morza Bałtyckiego, w tym w oparciu o Dziedzictwo Kulinarne Pomorskie.

X. SYSTEM REALIZACJI

A. NARZĘDZIA REALIZACJI

1. Strategia wraz z PZPWP 2030 to dwa podstawowe dokumenty prowadzenia polityki rozwoju województwa pomorskiego. Strategia wyznacza cele rozwoju społeczno-gospodarczego regionu w ścisłym powiązaniu z PZPWP 2030, który określa jego politykę przestrzenną, stanowi również podstawę uwzględnienia wymiaru terytorialnego w realizacji polityki rozwoju województwa.
2. Strategia realizowana będzie poprzez regionalne programy strategiczne (RPS) służące harmonijnej operacjonalizacji działań SWP w różnych obszarach tematycznych Strategii. Zgodność ze Strategią i RPS będzie podstawowym kryterium decydującym o kształcie przyjmowanych na poziomie SWP programów operacyjnych i innych narzędzi realizacji Strategii (Schemat 1). RPS będą podstawowym punktem odniesienia, decydującym o ukierunkowaniu środków ujmowanych po stronie wydatków rozwojowych w budżecie województwa, w tym środków unijnych dostępnych dla województwa pomorskiego w perspektywie finansowej 2021-2027 i kolejnych.

Schemat 1. Polityka rozwoju województwa pomorskiego.

3. RPS, jako dokumenty wiodące w realizacji Strategii, będą cechować się tym, że:
  - a) mają zbliżoną strukturę i spełniają jednolite standardy określone na poziomie regionalnym;
  - b) realizują jeden lub więcej celów operacyjnych Strategii lub ich wybranych obszarów tematycznych, precyzując, selekcionując oraz hierarchizując problemy i działania rozwojowe służące osiągnięciu tych celów;

- c) stanowią integralny element organizacji sposobu wykonywania zadań SWP poprzez ściśle przyporządkowanie odpowiedzialności za ich wdrażanie dyrektorom właściwych departamentów merytorycznych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego (UMWP);
  - d) skupiają większość środków rozwojowych w dyspozycji SWP;
  - e) mają wieloletnią perspektywę i operują mierzalnymi celami;
  - f) mogą obejmować działania inwestycyjne i nieinwestycyjne;
  - g) wskazują terytorialne ukierunkowanie interwencji, rozwijając kryteria zawarte w Strategii z uwzględnieniem PZPWP 2030;
  - h) wskazują przedsięwzięcia, których realizacja jest niezbędna do osiągnięcia celów Strategii, lub precyzują kryteria ich identyfikacji;
  - i) precyzują oczekiwania wobec administracji rządowej, a także obszary współdziałania z nią, jak również z innymi partnerami zewnętrznymi, w szczególności regionami sąsiednimi oraz z regionami w obszarze Morza Bałtyckiego;
  - j) są (współ-)finansowane ze środków będących w dyspozycji SWP, a jednocześnie są bezpośrednio powiązane z wieloletnimi dokumentami finansowymi;
  - k) identyfikują potencjalne zewnętrzne źródła finansowania i mechanizmy realizacji;
  - l) determinują kształt i zawartość zarządzanych przez SWP programów operacyjnych wspieranych środkami UE;
  - m) są opracowywane w sposób partnerski i partycypacyjny przy współudziale różnych podmiotów funkcjonujących w danym obszarze tematycznym.
4. Po przyjęciu Strategii ZWP zatwierdzi *Plan zarządzania Strategią*, który określi, m.in. szczegółowy zakres zadań i odpowiedzialności podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii i RPS, sposób organizacji procesu realizacji Strategii i RPS, w tym w szczególności procedurę koordynacji zarządzania przedsięwzięciami o znaczeniu strategicznym realizowanych w RPS oraz sposób monitorowania i oceny Strategii oraz RPS.
5. Koordynację między programami zapewni wskazany przez ZWP *Koordinator Strategii*. Dla każdego RPS zarząd województwa wskaże *Kierownika Programu*, który będzie odpowiadał za jego realizację i koordynację wdrażania, a także komórki i podmioty współpracujące na poziomie struktur SWP w ramach danego programu.
6. W systemie realizacji Strategii przewiduje się pięć RPS_według struktury przedstawionej w Tabeli 1.

Tabela 1. RPS i ich powiązanie z CO i obszarami tematycznymi Strategii

RPS (w zakresie)	CO
bezpieczeństwa środowiskowego i energetycznego	1.1. Bezpieczeństwo środowiskowe
bezpieczeństwa środowiskowego i energetycznego	1.2. Bezpieczeństwo energetyczne
edukacji i kapitału społecznego	2.1. Fundamenty edukacji
edukacji i kapitału społecznego	2.3. Kapitał społeczny
bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej	1.3. Bezpieczeństwo zdrowotne

RPS (w zakresie)	CO
bezpieczeństwa zdrowotnego i wrażliwości społecznej	2.2. Wrażliwość społeczna
mobilności i komunikacji	2.4. Mobilność
mobilności i komunikacji	3.4. Integracja z globalnym systemem transportowym
mobilności i komunikacji	1.4. Bezpieczeństwo cyfrowe
gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego	3.1. Pozycja konkurencyjna
gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego	3.2. Rynek pracy
gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego	3.3. Oferta turystyczna i czasu wolnego

B. ZAANGAŻOWANE PODMIOTY

1. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Strategii jest SWP, który w celu efektywnego ukierunkowania i wzmocnienia interwencji będzie współpracował z wieloma partnerami funkcjonującymi na różnych poziomach zarządzania rozwojem. Należą do nich między innymi: administracja rządowa, JST, uczelnie, NGO, LGR/LGD, partnerzy społeczno-gospodarczy, przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu, a także inne regiony oraz organizacje i instytucje zagraniczne i międzynarodowe.
2. Współpraca z partnerami przy realizacji Strategii będzie się odbywać przy poszanowaniu zasady subsydiarności. SWP będzie budować partnerstwa, porozumienia z różnymi podmiotami wokół wspólnych celów rozwojowych, aby w ten sposób zwiększać koordynację, komplementarność i wzmacniać siłę oddziaływania realizowanych przedsięwzięć w skali regionu. Rola SWP w realizacji SRWP 2030 została szczegółowo opisane w Rozdziale VI SRWP 2030.
3. Zaangażowanie partnerów będzie przede wszystkim determinowane zakresem realizowanej interwencji w poszczególnych CO i może polegać, m.in. na udziale w określeniu zakresu kompleksowych przedsięwzięć realizowanych w skali regionalnej, udziale w realizacji tych przedsięwzięć, dialogu w zakresie przedsięwzięć, na które SWP nie ma wpływu, konsultowaniu dokumentów o charakterze wdrożeniowym, czy udziale w realizacji instrumentów terytorialnych realizujących SRWP 2030.
4. Na poziomie regionalnym, współpraca z partnerami polegać będzie głównie na uzgadnianiu i wspólnej realizacji przedsięwzięć rozwojowych o znaczeniu regionalnym i ponadlokalnym, wpisujących się w cele Strategii. Współpraca ta może być prowadzona w partnerskiej i negocjacyjnej formule instrumentów terytorialnych, adresowanych do obszarów interwencji wynikających ze Strategii i PZPWP 2030. Co do zasady, instrumenty terytorialne będą uzgadniane i zawierane pomiędzy samorządem województwa a partnerską reprezentacją danego obszaru, obejmującą w szczególności JST, partnerów społeczno-gospodarczych, szkoły wyższe (inne instytucje edukacyjne i naukowe), NGO, instytucje otoczenia biznesu i przedsiębiorców. Zakres instrumentów terytorialnych będzie wynikał z analizy problemów i potencjałów rozwojowych obszarów, do których będą skierowane, a same instrumenty będą stosowane w konsensusie co do wspólnego interesu partnerów. Ich efektem powinny być uzgodnione i spójne pakiety przedsięwzięć z różnych obszarów tematycznych, służące wykorzystaniu szans rozwojowych i przełamaniu barier cechujących dany obszar.

5. Ważnym partnerem będzie centralna administracja rządowa, z którą, w formach kontraktualnych, uzgadniane będą strategiczne przedsięwzięcia rozwojowe w województwie, istotne zarówno z punktu widzenia kraju, jak i regionu. Będzie to służyć koordynacji interwencji prowadzonej z poziomu krajowego i regionalnego na rzecz osiągania celów Strategii. Stanowisko SWP będzie przygotowywane na podstawie Strategii i w konsultacji z partnerami w regionie.
6. W celu pobudzenia i usystematyzowania debaty strategicznej dotyczącej rozwoju województwa oraz zacieśniania współpracy między kluczowymi aktorami zaangażowanymi w prowadzenie działań rozwojowych na poziomie regionalnym, ZWP będzie wspierany przez regionalne forum terytorialne, które będzie ciałem o charakterze opiniodawczo-konsultacyjnym.

C. FINANSOWANIE

1. Strategia będzie dokumentem kierunkowym dla budżetu województwa, wieloletnich dokumentów finansowych województwa oraz środków pozostających w dyspozycji województwa, w szczególności unijnych, co oznacza, że:
  - a) wydatki powiązane z realizacją Strategii (strategiczne) będą wyraźnie wyodrębnione, a ich realizacja monitorowana i sprawozdawana;
  - b) zostaną zapewnione mechanizmy wieloletniego planowania wydatków strategicznych;
  - c) zostaną zapewnione procedury decyzyjne w zakresie alokowania wydatków strategicznych.
2. Jednym z kluczowych mechanizmów finansowania wspierającym realizację RPS oraz kluczowych przedsięwzięć związanych z realizacją Strategii będą środki pozostające w dyspozycji Pomorskiego Funduszu Rozwoju.
3. Do realizacji przedsięwzięć wynikających z RPS zostanie wykorzystany potencjał spółek prawa handlowego pozostających pod kontrolą SWP i wykonujących zadania na jego rzecz, w szczególności: Agencja Rozwoju Pomorza, Pomorska Agencja Rozwoju Regionalnego, Pomorski Fundusz Pożyczkowy, Pomorski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych, Pomorska Kolej Metropolitalna oraz InnoBaltica. W realizacji przedsięwzięć wynikających z RPS mogą również uczestniczyć inne podmioty, w których SWP posiada udziały, np. Pomorska Specjalna Strefa Ekonomiczna, Port Lotniczy w Gdańsku, czy Międzynarodowe Targi Gdańskie.
4. Zasoby finansowe kierowane na realizację Strategii można ogólnie podzielić następująco:
  - a) ze względu na źródło pochodzenia:
    - środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne);
    - środki publiczne zagraniczne;
    - środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym.
  - b) ze względu na stopień oddziaływania SWP w sferach wpływu:
    - bezpośredniego (środki własne województwa);
    - decyzyjnego (np. regionalny program operacyjny);
    - uzgodnieniowego;
    - pośredniego (np. wydatki rządu wywołane aktywnością władz regionu).

5. Wartość środków publicznych, które można potencjalnie skierować na realizację Strategii oszacowano przyjmując określone założenia w stosunku do:
- a) teoretycznego potencjału inwestycyjnego pomorskich JST, przez który rozumie się kwotę, jaką jednostki te mogłyby przeznaczyć w okresie 2021-2030 na finansowanie nowych zadań inwestycyjnych, a także innych działań rozwojowych;
  - b) teoretycznych możliwości absorpcyjnych regionu związanych ze środkami UE, które będą dostępne w Polsce w latach 2021-2027 w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej;
  - c) teoretycznego strumienia rządowych środków rozwojowych w województwie jako części strumienia całkowitych rządowych wydatków strukturalnych szacowanych dla Polski na lata 2021-2030.

Przyjmując powyższe założenia i szacunki, całkowitą pulę publicznych środków rozwojowych dostępnych w województwie pomorskim w latach 2021-2030 określono na ok. 75 mld zł. Kwota ta wyznacza szeroko rozumianą ramę finansową realizacji Strategii. Szacuje się, że samorząd województwa będzie miał bezpośredni i decyzyjny wpływ na ok. 16% tej kwoty, tj. ok. 12 mld zł.

D. MONITOROWANIE I OCENA EFEKTÓW REALIZACJI STRATEGII

1. Proces realizacji Strategii będzie monitorowany i okresowo oceniany w ramach Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME).
2. PSME tworzą jednostki pozyskujące, gromadzące, przetwarzające oraz analizujące dane i informacje w celu monitorowania i oceny efektów realizacji polityki regionalnej i przestrzennej województwa. System stanowi narzędzie skupiające wiedzę o regionie. Ponadto pozwala na sprawne integrowanie i koordynowanie działań monitoringowych i ewaluacyjnych prowadzonych samodzielnie przez SWP oraz we współpracy z różnymi jednostkami i instytucjami zaangażowanymi w rozwój województwa.
3. Podstawowym celem funkcjonowania PSME jest efektywne wsparcie procesu decyzyjnego związanego z planowaniem rozwoju województwa, w tym z wykorzystaniem zasobów (głównie finansowych) kierowanych na realizację Strategii.
4. Zakres działania PSME obejmuje przede wszystkim następujące zadania:
  - systemową obserwację działań prowadzonych na rzecz realizacji Strategii oraz ich efektów;
  - analizę zmian społecznych, gospodarczych oraz zmian w zagospodarowaniu przestrzennym regionu, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które są związane z realizacją Strategii;
  - ocenę postępów realizacji RPS oraz powiązanych z nimi programów operacyjnych, a także ocenę osiągniętych dzięki nim efektów;
  - ocenę efektów realizowanych w regionie wspólnotowych, krajowych i regionalnych polityk publicznych;
  - formułowanie prognoz i scenariuszy rozwoju regionu.
5. Efekty funkcjonowania PSME to:

- rozwój systemu gromadzenia, przetwarzania oraz analizy danych i informacji, który umożliwia monitorowanie i dokonywanie okresowych ocen realizacji dokumentów strategicznych i operacyjnych realizujących Strategię;
  - efektywne zarządzanie wynikami monitoringu i oceny dokumentów strategicznych i operacyjnych realizujących Strategię;
  - stała współpraca z kluczowymi partnerami, a także z ekspertami dla zapewnienia rzetelności danych oraz przepływu i aktualizacji informacji;
  - rozwój bazy Regionalnego Węzła Infrastruktury Informacji Przestrzennej;
  - zapewnienie ogólnodostępnego charakteru informacji, danych, raportów i analiz.
6. Za organizację i funkcjonowanie PSME odpowiedzialny jest Koordynator Strategii.
7. PSME funkcjonuje w oparciu o roczne plany działań zatwierdzone przez ZWP. W planach tych wskazywane są m.in. obszary tematyczne wymagające badań oraz zakres potrzeb informacyjnych. Obejmują one również podstawowe warunki realizacji działań, w tym m.in. źródła finansowania i szacunkowy budżet. Szczegółowy opis PSME jest elementem Planu zarządzania Strategią. Minimum raz na dwa lata ZWP przygotowuje dokument prezentujący postępy realizacji Strategii. Dokument ten jest przedkładany Pomorskiemu Forum Terytorialnemu, a następnie przedstawiany Sejmikowi Województwa Pomorskiego. Wnioski i rekomendacje wynikające z tego dokumentu mogą być przesłanką aktualizacji Strategii.